

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**XVII. YÜZYILDA MORA'DA
İSYAN VE EŞKİYALIK**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Muhammet GÜLHAN

**Enstitü Anabilim Dalı : Tarih
Enstitü Bilim Dalı : Yeniçağ Tarihi**

Tez Danışmanı: Prof. Dr. M. Yaşar ERTAŞ

ŞUBAT – 2020

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

XVII. YÜZYILDA MORA'DA İSYAN VE EŞKİYALIK

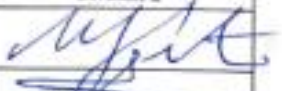
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Muhammet GÜLHAN

Enstitü Anabilim Dalı : Tarih

Enstitü Bilim Dalı : Yeniçağ Tarihi

“Bu tez/...../201.. tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği / Oyçokluğu ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI	İMZA
Prof. Dr. Mehmet Yasar Bıçkçı	Basarılı	
Doç. Dr. Murat Akdoğan	Basarılı	
Doç. Dr. Fatih Bakkıncı	Basarılı	

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ SAVUNULABİLİRLİK VE ORJİNALLİK BEYAN FORMU

Sayfa : 1/1

Öğrencinin

Adı Soyadı	:	Muhammet GÜLHAN
Öğrenci Numarası	:	1660Y12110
Enstitü Anabilim Dalı	:	Tarih
Enstitü Bilim Dalı	:	Yeniçağ Tarihi
Programı	:	☒ YÜKSEK LİSANS ☐ DOKTORA
Tezin Başlığı	:	XVII. YÜZYILDA MORA'DA İSYAN VE EŞKİYALIK
Benzerlik Oranı	:	%9

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE,

☒ Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Benzerlik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim. Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının benzerlik oranının herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi beyan ederim.

05/02/2020
İmza

☐ Sakarya Üniversitesi Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Benzerlik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim. Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen öğrenciye ait tez çalışması ile ilgili gerekli düzenleme tarafımda yapılmış olup, yeniden değerlendirilmek üzere@sakarya.edu.tr adresine yüklenmiştir.

Bilgilerinize arz ederim.

...../...../20.....
İmza

Uygundur

Danışman
Unvanı / Adı-Soyadı: Prof. Dr. M. Yaşar ERTAŞ

Tarih: 05/02/2020

İmza:

☐ KABUL EDİLMİŞTİR

☐ REDDEDİLMİŞTİR

EYK Tarih ve No:

Enstitü Birim Sorumlusu Onayı

ÖNSÖZ

Lisans eğitimim sırasında Balkanlara yaptığım bir seyahat tarih araştırmaları konusundaki merakımı celbetti. Genelde bize okutulan metinler Osmanlıların fethettikleri toprakları istimalet politikasıyla yönettikleri, bu nedenle bu coğrafyalarda uzun süreli hakimiyet kurmayı başardıkları şeklindeydi. Danışmanımınla birlikte tercih ettiğimiz böylesi bir konuyu çalışmanın bana çok şey kattığını düşünüyorum. Edindiğim tecrübe bana tarih araştırmalarında tündengelimli bir metot yerine tümevarımlı, olayların tek tek incelenerek genele doğru gittiği bir yol takip edilmesi gerektiğini öğretti.

2018 yılında Ca' Foscari Üniversitesi'nden aldığım öğrenci değişim programı kabulü sonrası bu araştırmaya Venedik ve Mantua arşivlerinden birşeyler katmayı çok umuyordum. Ancak bu hayalim karşılaştığım türlü aksilikler sebebiyle gerçekleşmedi.

Araştırmam sırasında yardımlarını esirgemeyen başta danışmanım Prof. Dr. Mehmet Yaşar Ertaş'a, Marmara Üniversitesi'nden Doç. Dr. Murat Uluskan'a, İstanbul Üniversitesi'nden Prof. Dr. İdris Bostan'a, Ca Foscari Üniversitesi'nden yakın bir tarihte kaybettiğimiz Prof. Dr. Maria Pia Pedani'ye, yine manevi desteklerini esirgemeyen Prof. Dr. Mükerrerem Bedizel Aydın'a, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi'nden Tüley Yürekli'ye, Doç. Dr. Aysun Sarıbey Haykıran'a, aileme ve yakın dostlarıma teşekkürü bir borç bilirim.

Muhammet Gülhan

05/02/2020

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR.....	ii
GİRİŞ.....	1
1. XVII. YÜZYILIN İLK YARISINDA MANYALILAR VE MORA'DA EŞKIYALIK FAALİYETLERİ	16
1.1. Manya İsyanının Uluslararası Bağlantıları	16
1.1.1. İsyancıların Fransızlarla İlişkileri	21
1.1.2. İsyancıların İspanyollarla İlişkileri	25
1.2. İsyanın Bastırılması	28
2. GİRİT SAVAŞLARI ÖNCESİ VE SONRASINDA MANYA İSYANLARI (1642-1673).....	32
2.1. Girit Savaşlarının Başlangıcına Kadar Mora Yarımadası (1615-1645)	32
2.2. Manyalıların Venediklilerle İlişkileri	34
2.3. Kalamata Baskını.....	37
2.4. İsyan ve Harekât (1667-1673)	39
2.5. Zarnata Kuşatması (1670)	42
2.6. Limberaki Gerakari ve Manya Beyliği.....	43
3. VİYANA BOZGUNUNDAN SONRA İSYANLAR (1683-1700).....	47
3.1. Avrupa'da İttifak ve Savaş Öncesi Durum.....	47
3.2. Venediklilerin Mora'yı İlhakı ve Rumların Desteği.....	50
SONUÇ.....	60
KAYNAKÇA	62
EKLER.....	70
ÖZGEÇMİŞ.....	92

KISALTMALAR

a.g.e.	:	Adı Geçen Eser
a.g.m.	:	Adı Geçen Makale
AE	:	Ali Emiri
AGS	:	Archivo General de Simancas
APS	:	American Philosophical Society
bkz.	:	Bakınız
BOA	:	Başkanlık Osmanlı Arşivi
çev.	:	Çeviren
DH	:	Dahiliye
düz.	:	Düzenleyen
h.	:	Hicri
haz.	:	Hazırlayan
hkm.	:	Hüküm
İE	:	İbulemin
JHD	:	Journal of the Hellenic Diaspora
MD	:	Mühimme Defteri
MZD	:	Mühimme Zeyli Defteri
s.	:	Sayfa
TT	:	Tapu Tahrir
YB	:	Yabancı Arşivler

Sakarya Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Özeti

Yüksek Lisans	X	Doktora	
Tezin Başlığı: XVII. Yüzyılda Mora’da İsyan ve Eşkıyalık			
Tezin Yazarı: Muhammet Gülhan		Danışman: Prof. Dr. Mehmet Yaşar Ertaş	
Kabul Tarihi: 05/02/2020		Sayfa Sayısı: 92	
Anabilim Dalı: Tarih		Bilim Dalı: Yeniçağ Tarihi	
Osmanlı İmparatorluğu Mora Yarımadasının büyük bir bölümünü Fatih Sultan Mehmet’in (1451-1481) saltanatı sırasında ele geçirmiş, II. Bayezid (1481-1512) ve Kanuni Sultan Süleyman (1520-1566) dönemindeki Venedik Savaşlarıyla Mora’nın liman şehirlerinde hakimiyet kurmayı başarmıştır. II. Selim dönemindeki Kıbrıs Savaşı sırasında Mora’nın kadim Rum topluluğu olan Manyotlarla ilk ciddi çatışmalar başlamış ve bu çatışmalar XVII. yüzyılda birer isyan hareketine dönüşmüştür. XVII. yüzyılın ilk çeyreğinde Manyotlar İspanyolların Sicilya valisi Pedro-Tellez Giron ve Mantua Düğü Charles Gonzaga gibi Avrupalı asilzadeler ile Osmanlılara karşı ayaklanmak için ikili ilişkiler kurmuştur. Girit Savaşları sırasında ortaya çıkan Manyot isyanları Köprölüzade Fazıl Ahmed Paşa’nın Manya bölgesini bir Manyot korsanı olan Limberaki Gerakari’in eliyle yönetmesine neden olmuş, ancak bu durum kalıcı bir çözüm sunamamıştır. 1683’teki Viyana Bozgunu sonrası Girit’in intikamını almak için bir fırsat ele geçiren Venedikliler hedef olarak Mora’yı seçmiş ve Manyotları yeniden kendi safına çekmeyi başarmıştır. Bu araştırma Manyotların XVII. yüzyıldaki isyanlarına, uluslararası bağlantılarına, Osmanlılarla olan ilişkilerine odaklanmakla birlikte söz konusu yüzyılın ilk yarısında yarımada da ortaya çıkan eşkıyalık faaliyetlerini konu edinmektedir. Araştırmanın büyük bir bölümünde XVII. yüzyıldaki Mühimme ve Mühimme Zeyli Deterleri’nden, Türkçe ve İtalyanca kroniklerden istifade edilmiştir.			
Anahtar Kelimeler: Mora Yarımadası, Osmanlı İmparatorluğu, İsyan, Manyalılar			

Sakarya University
Social Sciences Institute Thesis Abstract

Master's Degree	☒	Doctorate	☐
Title of the Thesis: Banditry and Revolt in Morea during XVII. Century			
Author: Muhammet Gülhan		Supervisor: Prof. Dr. Mehmet Yaşar Ertaş	
Accepted Date: 05/02/2020		Number of Pages: 92	
Department: History		Subfield: Early Modern History	
Ottoman Empire first captured a wide area of Morean Peninsula during the reign of Mehmed II (1451-1481) and established dominance in its port cities during the reign of Bayezid II (1481-1512) and Süleyman I (1520-1566) after wars with the Venetian Republic. First crucial conflicts with Maniots, a native Greek group in the south of the peninsula, came into existence during the Cyprus War under Selim II, and these conflicts evolved as numerous uprisings in the next century. In the first quarter of XVII. century, Maniots developed bilateral relations with European noblemen, such as Pedro-Tellez Giron, the Spanish Viceroy of Sicily, and Charles Gonzaga, Duke of Mantua to revolt against the Ottoman Empire. Maniot revolts during the Cretan Wars caused Köprülüzade Fazıl Ahmed Pasha to govern the area with the hand of a Maniot corsair, Limberaki Gerakari, but this process did not provide a permanent solution for the Ottomans. After the Ottoman defeat of Vienna in 1683, Venetians took the opportunity to take revenge for the Cretan Wars, chose Morea as their target, and collaborated with Maniots again. This research deals with Maniot revolts of XVII. century, their international aids, and relations with Ottomans as well as banditry activity in the peninsula. Mühimme and Mühimme Zeyli Registers in Ottoman Archives and Turkish and Italian chronicles had been shed some light on this paper.			
Anahtar Kelimeler: Morean Peninsula, Ottoman Empire, Revolt, Maniots			

“Dut ağaçlarının ötesindeki yeşil ve mavi gökyüzünde, parlak bir yıldız, hilal biçimindeki ayın hemen yanı başında ışık saçıp onun sönük çevresini işgal etmiş gibi görünür ve Türklerin göklerden ilham alarak oluşturduğu bayrağı andırır. Manya’nın tarihini hatırlayan bir kimse için en uygunsuz zaman işte o andır.”

Patrick Leigh Fermor (1915-2011)

GİRİŞ

Konunun Tanıtımı

Modern Yunan yazarlar Yunanistan'daki Türk hakimiyeti dönemini Türkokratia (Τουρκοκρατία) tabiriyle ifade etmiştir. İstanbul'un fethi sonrası başta Venedik olmak üzere Avrupa'nın çeşitli bölgelerine yerleşen Yunan entelektüeller daima arkalarında bıraktıkları ana vatanlarını Türklerin elinden kurtarmanın yollarını aramıştır. XVI. yüzyılın erken dönemlerinden itibaren gerek Papalık gerekse de Avrupa'nın büyük merkezlerine ulaşan mektuplarda bu arzu haller dile getirilmiş, maddi ve manevi destekler talep edilmiştir. Belki İtalya'ya göç eden John Gemistus'un *Protrepticon et Pronosticon* isimli eserinde Papa X. Leo'ya Yunanistan'ın kurtarılması için sponsor olmasını talep etmesi bu isteklerin başlangıç evresini teşkil eder.¹

XVII. yüzyıl Osmanlıların Anadolu ve Balkan topraklarında yaygın eşkıyalık ve isyan faaliyetleriyle karşı karşıya kaldığı bir dönemdir. Ancak son zamanlarda yapılan araştırmalar bu hareketliliğin nedenlerini ve sonuçlarını incelemede daima eksik kalmıştır. Bunun yanı sıra araştırmaların bugünkü Türkiye sınırlarına bağlı kalınarak yapılmış olması ve daha çok İmparatorluğun son 200 yıllık dönemini esas alması önemli bir eksikliktir. Halbuki yalnızca XVII. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu topraklarının parçalanmasını hedefleyen Avrupa merkezli 17 proje tasarlandığını görmekteyiz.² Bu projeler başta Mora olmak üzere Balkan topraklarındaki Hristiyanların nüfus kesafetini Osmanlılara karşı kullanmayı hedefleyen ve her biri güçlü finans potansiyeline sahip, son derece tecrübeli devlet adamları tarafından teorik bir düzlemde kurgulanmıştır.

XVII. yüzyılın ilk çeyreğinde tasarlanan bu projelerden biri, Mora'nın güneyinde uzun yıllardır mukim eşkıya Rûmları Osmanlılara karşı ayaklandırmayı ve Bizans'ı yeniden canlandırmayı hedeflemiştir. Çağdaş bir Osmanlı kroniği eşkıyalık yapan bu Rumların itaat altına alınmaması halinde neredeyse tüm Mora'nın elden çıkabileceğini, memleketlerinden â'sar ve haraç resmi alınamaz hale gelebileceğini belirterek yaşanan hadiselerin önemine atıfta bulunmuştur. Bu öznel yorum Mora'nın pek çok bölgesinde Rûmlar yaşadığı halde, neden bilhassa onların itaat altına alınması gerektiği sorusunu akla getirmiştir. Ancak hepsinden önce bu sorunun yanıtı onları ve yaşadıkları coğrafyayı tanımakla, sosyo-kültürel durumlarını ele almakla verilebilir.

¹ Bruce Merry, *Encyclopedia of Modern Greek Literature*, (London: Greenwood Press, 2004), s. 442.

² Trandafir G. Djuvara, *Türk İmparatorluğunun Paylaşılması Hakkında Yüz Proje 1281-1913*, trc. Pulat Tacar (İstanbul: İş Bankası Kültür Yay., 2017), s. 141-235.

Eşkîyalık ve isyan faaliyetlerinin öncüsü söz konusu Rumlar Mora'nın güneyindeki dağlık arazilerde yaşayan Manyotlardır.

XVII. yüzyılda devlet ve yönetim sorunlarını ele alan yaygın nasihatname literatürü göz önünde bulundurulduğunda Osmanlı İmparatorluğu için özeleştirinin (*autocritica*) başladığını, kanun-ı kadimin bozulduğunu dile getiren pek çok müellifin bulunduğunu söylemek mümkündür.³ Buna göre Osmanlılar'da hükümdarın orduya, ordunun servete, servetin reayanın refahına, reayanın refahının da adalete bağlı olduğu, kısaca daire-i adalet adı verilen düzen temelinden sarsılmıştır.

XVII. yüzyıl yalnızca korsanlık ve eşkıyalık gibi faaliyetlerin odağındaki bir yüzyıl olarak değil, aynı zamanda devletler arasında uzun savaşların meydana geldiği bir yüzyıl olarak tavsif olunmuştur. İlk defa Halil İnalcık imparatorluk adına bu yüzyılı meydana gelen uzun savaşları öne sürerek 'klasik çağ' bağlamından koparmış ve onu Avrupa'nın lehine bir yüzyıl olarak göstermiştir.⁴ Savaşların haklı olarak uzun sürmesi rekabet halindeki devletlerin dini propaganda yoluyla dindaşlarını daha rahat bir şekilde kendi safına çekebilmesine imkan vermiştir. Bu durum iletişim olanaklarının ve karşılıklı etkileşimin arttığını göstermekle birlikte içine kapanık gibi görünen yerel unsurların sosyal ağlarının genişlemesine de sebebiyet vermiştir.

K. Barkey'e göre Osmanlı İmparatorluğu, yaşadığı dahili ve harici sorunları, dünyada yaşanan sistematik değişim sürecinin sonuçlarıyla ve klasik dönemdeki özellikleriyle birleştirerek aşmaya çalışmıştır.⁵ Buna göre imparatorluk sınırları içerisinde yaşayan içe kapanık toplumlar dahili ve harici hareketliliğe izin veren bir rahatlama ve akıcılık evresi geçirmiştir. Bu süreç merkeziyetçilik anlayışında yaşanan değişimler, devlet-toplum ilişkilerinin kurulması ve eyaletlerde yaşanan gelişmeler sebebiyle ortaya çıkmıştır. Böylece bir önceki yüzyılın mirası XVII. yüzyılda bir dizi nüfus hareketliliğinin yaşanmasına, mali yapıda dalgalanmalara, fiyat devriminin etkilerine ve batının bir öncekinden daha güçlü bir hasım olarak Osmanlıların karşısına çıkmasına sebebiyet vermiştir.

Osmanlı merkezi bürokrasisi düzen bozan girişimlerin daima karşısında olmuş ve gerek bürokratik belgelerde gerekse de resmî tarihyazıcılığında bu tür fiilleri işleyenleri tahkir edici bir üslupla yermiştir. Her ne kadar üslupta sınıfsal bir farklılık gözetilse de tenkit edilen özellik

³ Halil İnalcık, "Osmanlı Tarihinde Dönemler", *Türkler* içinde, (Ankara: Yeni Türkiye Yay., 2014), 1: s. 62.

⁴ Halil İnalcık, *Osmanlı İmparatorluğu: Klasik Çağ (1300-1600)*, trc. Ruşen Sezer, (İstanbul: Yapı Kredi Yay., 2016), s. 9.

⁵ Karen Barkey, *Bandits and Bureaucrats*, (London: Cornell University Press, 1994), s. 25.

benzerlik göstermiştir. Genellikle bu tür girişimlerin önüne geçebilmek için literatürde ‘tedib’ veya ‘gûşmâl’ olarak bilinen askerî harekâtlara kalkışılmıştır.

Konunun Kapsamı

Uzun soluklu savaşların meydana geldiği XVII. yüzyıl, aynı zamanda bir etkileşim çağıdır. Bu sebeple Mora’daki isyanların ve eşkıyalık faaliyetlerinin içine kapanık, bağımsız ve organik bir şekilde gelişmesi mümkün görünmemektedir. İsyancıların ve eşkıya önderlerinin hangi sebeplerle Mora’da düzen bozmaya kalkıştıkları, hareketlerini nasıl olgunlaştırdıkları, neyi amaçladıkları ve nasıl sonuç aldıkları konumuzun kapsamı alanındadır. Bununla birlikte Mora isyanlarının öncüsü Manyalıların hangi coğrafi şartlar altında yaşadıkları, nasıl bir sosyo-ekonomik zemine sahip oldukları, dış dünya ile nasıl iletişim kurdukları, bu ilişkileri nasıl yönettikleri ve Osmanlı idarecileriyle olan bağları araştırmamızın kapsamı dahilindedir.

Giriş bölümünde Manyalılar hakkında alt başlık açılarak onların dinleri, kültürleri, yaşam biçimleri, insan ilişkileri ve gelir kaynaklarını oluşturan temel unsurlar ele alınmıştır. Bununla birlikte Mora coğrafyası ve bu coğrafyaya ait koşulların insan üzerindeki etkisi, Mora’nın Osmanlı idaresindeki yeri, tarihsel olarak geçirdiği süreç, XVII. yüzyıldaki genel durumu, yönetim şekli, körfezleri, limanları, kaleleri ve jeopolitik önemi hakkında bilgiler verilmiştir.

Kapsama alanımıza dahil olan diğer unsurlar Mora’yla doğrudan veya dolaylı olarak ilişkisi bulunan korsanlık ve espionaj faaliyetleridir. Akdeniz’de köklü bir geçmişe sahip olan bu faaliyetler birbirine paralel olarak artış göstermekte ve stratejik körfez ve limanlara sahip olması nedeniyle Mora’da yaşanan gelişmeleri de yakından ilgilendirmektedir. Mora’nın bu tür faaliyetlerle ne denli ilişkisinin olduğu, isyan ve eşkıyalık faaliyetlerine ne gibi etkilerinin bulunduğu tespit edildiğinde araştırmamıza oldukça önemli katkı sağlayacaktır.

Mora’daki isyanlar ve eşkıyalık faaliyetleri, Osmanlıların rakip devletlerle kurduğu ilişkiler ve bu ilişkilerin bozulmasıyla ortaya çıkan savaş ortamlarıyla dolaylı olarak ilişkilidir. Bu sebeple Mora’da yaşanan gelişmelerle ilgisi bulunan XVII. yüzyıl Osmanlı savaşları, araştırmamız için önemli bir dayanaktır. Buradan hareketle Osmanlılarla Venedikliler arasında gerçekleşen 1645-1669 ve 1683-1699 tarihli iki savaş detaylı bir şekilde ele alınacak ve Mora isyanları ile ilişkisi incelenecektir.

Konunun Amacı

Bu araştırmanın amacı XVII. yüzyılda Mora Yarımadası’nda ortaya çıkan isyan ve eşkıyalık faaliyetlerini incelemektir. Bu faaliyetlerin kronolojik sıraya uygun bir şekilde kurgulanması

ve birinci bölüm haricinde savaş koşullarıyla bütünleşik olarak değerlendirilmesi amaçlanmıştır. XVII. yüzyılın son çeyreğinde ortaya çıkan ‘Uzun Türk Savaşı’nın (1593-1606) Anadolu’daki yaygın Celâli isyanları ile doğrudan bağlantılı olduğu biliniyordu.⁶ O halde benzer sorular, XVII. yüzyılda ortaya çıkan Mora isyanları için de yöneltilebilir. 24 yıl süren Girit savaşlarının Mora’daki isyanlarla bir bağlantısı var mıdır? İsyanların ve eşkıyalık faaliyetlerinin özellikleri nelerdir? Manya’da ortaya çıkan isyanların uluslararası bağlantıları var mıdır? Eğer varsa Manyalılar Osmanlılara karşı hangi devletlerle ittifak kurmuştur? İsyanlar XVII. yüzyılın son çeyreğinde Mora Yarımadası’nın kaybedilmesinde ne denli etkili olmuştur? Genel olarak isyan ve eşkıyalık faaliyetleri nasıl ortaya çıkmış, nasıl yönetilmiş ve ne gibi sonuçlar doğurmuştur? Araştırmada yanıt bulmayı amaçladığımız temel sorular bunlardır.

Birinci bölümde XVII. yüzyılın başlarında Mora kıyılarındaki genel durum ele alınmış, isyanların uluslararası bağlantılarına temas edilerek Manyotların batı Avrupa’daki ittifak arayışlarına ve 1611-14 yılları arasındaki isyanlarına yer verilmiştir. Osmanlıların bölgedeki denetimi sağlamak üzere gerçekleştirdiği askeri faaliyetler üzerinde durulmuş, bilgi kaynakları, bölgedeki idari mekanizması ve coğrafi şartları irdelenerek birincil kaynaklar elinden isyanın nasıl kontrol altına alındığı sorgulanmıştır.

İkinci bölümde Girit Savaşları sırasında meydana gelen 1653-59 ve 1667-71 tarihli iki isyan incelenmiştir. Bu savaşların Mora isyanlarıyla ne gibi bağlantılarının bulunduğu, Manyalıların Venedikliler’le nasıl bir münasebet geliştirdiği ve neyi amaçladıkları sorgulanmıştır. Bununla birlikte 1669’dan sonra Fazıl Ahmed Paşa’nın Manya’nın itaat altına alınmasına neden önem verdiği, Limberaki Gerakari’in ortaya çıkmasının Manya’da ne gibi değişiklikler meydana getirdiği ve faaliyetlerinin ne gibi sonuçlar doğurduğu sorularına yanıt bulunması amaçlanmıştır.

Üçüncü bölümde Venediklilerin Mora’yı ilhak etme girişimi sırasında ortaya çıkan Mora isyanları incelenmiştir. 1683 yılındaki başarısız Viyana kuşatması sonrası Osmanlı İmparatorluğu’nda son derece olumsuz koşulların ortaya çıkması, Avrupalı devletler arasında ‘Kutsal İttifak’ın doğması ve bu ittifakın Osmanlı İmparatorluğu’na karşı çok sayıda cephe açması, Venediklilerin Girit’in intikamını Mora’da almak istemesi ve bu hedef doğrultusunda Osmanlı İmparatorluğu’nun Hristiyan tebaasını kendi safına çekmesi, Limberaki Gerakari’nin

⁶ Mustafa Akdağ, *Türk Halkının Dirlik ve Düzenlik Kavgası: Celâli İsyanları*, (İstanbul: Cem Yay., 1995), s. 333.

siyasette aktif olarak yeniden rol almaya başlaması gibi konular bu bölümdeki araştırmanın esas dayanağıdır.

Yöntem ve Literatür

Bu araştırmanın yöntemi arşiv belgeleri, çağdaş Türkçe ve İtalyanca kronikler, seyahatnameler, telif eser ve makaleler ışığında ele alınan konuyu aydınlatmaktır. Araştırmamız Osmanlı İmparatorluğu'nun Balkanlardaki önemli toprak parçalarından biri olan ve sahip olduğu körfez ve limanları sebebiyle Akdeniz'de stratejik önemi son derece yüksek bulunan Mora'da milliyetçilik öncesi Yunan isyanlarının bilinmesine katkı sağlayacak ve XVII. yüzyılda yaşanan isyan ve eşkıyalık faaliyetlerinin tespit edilmesine yardımcı olacaktır.

XVII. yüzyılda Mora'daki isyan ve eşkıyalık faaliyetlerinin aydınlatılmasında ilk olarak Devlet Arşivleri Osmanlı Daire Başkanlığı'ndaki Mühimme Defterleri, Mühimme Zeyli Defterleri ve Atık Şikâyet Defterleri koleksiyonları gözden geçirilmiştir. Bilhassa XVII. yüzyılın ilk yarısına ait defterlerde, Mora'da ortaya çıkan eşkıyalık faaliyetlerine ilişkin pek çok hüküm tespit edilmiştir. Bununla birlikte XVII. yüzyıla ait bazı mühimme defterlerinin kaybolduğu veya eksik olduğu düşünüldüğü için yüzyılın geneli bağlamında isyan ve eşkıyalık faaliyetlerinin kusursuz bir şekilde aydınlatılması şimdilik zor görünmektedir.⁷

Osmanlı kroniklerinde yer alan bilgiler genel olarak Mora'daki isyanlar hakkında bilgi verirken, arşiv belgelerinde yer alan hükümler eşkıyalık faaliyetlerini konu edinmektedir. Örneğin arşiv koleksiyonlarında Halil Paşa'nın ve Arslan Paşa'nın 1614 yılındaki Manya seferi hakkında hiçbir kayıt mevcut değildir.⁸ Benzer şekilde Girit Savaşları sırasında ortaya çıkan hadiselerle ilgili arşiv belgelerindeki kayıtlar son derece yetersizdir. Bu nedenle araştırmamızın ilk iki bölümünde ortaya çıkan olaylar Türkçe ve İtalyanca kroniklerin karşılaştırmalı bir şekilde kullanılmasıyla aydınlatılmaya çalışılacaktır.

Edebi açıdan süslü bir anlatım geleneğinin örneklerini temsil eden Türkçe kronikler, istisnalar haricinde Mora'daki isyan girişimleriyle alakalı sade ve öz bilgiler sunmuştur. Bu sebeple yalnızca Türkçe kroniklerde yer alan bilgilerle söz konusu isyan girişimlerini aydınlatmak pek mümkün görünmemektedir. Örneğin Mora'daki eşkıyalık ve isyan girişimlerinin öncüsü olan Manyalıların XVII. yüzyılın ilk çeyreğinde İspanya Kralı Felipe'nin himayesi altında olduğu

⁷ Emel Soyer, "XVII. yy. Osmanlı Divan Bürokrasisi'ndeki Değişimlerin Bir Örneği Olarak Mühimme Defterleri" (Yüksek Lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, 2007), s. 122.

⁸ 940 numaralı mühimme defteri parçasında yer alan hükümler son olarak 1023 Cemaziyelevvel (1614 Haziran/Temmuz) olarak kayıtlıdır. Bundan sonraki üç aylık dilime ait divan kararları eksik veya kayıptır.

hiçbir Türkçe kronikte zikredilmemiştir. Yine Girit Savaşları öncesinde İtalyan dükalıkları ve İspanyollarla bağlantılarını sürdüren ve büyük bir isyan hazırlığında olan Manyalılar ile ilgili hiçbir bilgiye rastlanılmamıştır. Yine örnek olarak, XVII. yüzyılda deniz savaşları hakkında bir eser telif eden Katip Çelebi dahi Mora'nın güneyindeki dağlık arazilerin yamacında yaşayan bu topluluğun korsanlarla ilişkisi ve bu ilişkilerin Osmanlı İmparatorluğu'na etkileri hakkında son derece sınırlı bilgiler vermiştir.

Osmanlı merkezi Manyalıların isyan ve eşkıyalık faaliyetlerinden Mizistre'deki sancak beyleri, kadılar, ayanlar, mirlivalar veya casusların ilamları vasıtasıyla haberdar olmuştur. Bu durum esasında Osmanlıların Manya'ya uzun bir süre kadı atamadığını da göstermektedir. Ancak bu durum Fazıl Ahmet Paşa'nın sadrazamlığı sırasında Manya üzerine yaptığı bir tedip/gûşmâl hareketi sonrası değişme göstermiştir. Manya'nın stratejik kalesi olan Zarnata'nın (Zaranta) ele geçirilmesiyle burada Sultan Dördüncü Mehmed Camii adıyla Müslümanlar için bir ibadethane tesis edilmiştir. Osmanlılar Venediklilerin Mora'yı ilhak ettiği tarihe kadar Manya'ya kadı atamayı sürdürmüşlerdir.⁹

Mora Coğrafyası ve XVII. Yüzyıldaki Kaza Merkezleri

Mora Yarımadası Yunanistan'ın güneyindeki tarihî bölgede yer alır. Antik çağlarda Peloponnisos (Πελοποννήσου) adıyla bilinen yarımada orta ve yeniçağlarda Türk, Bizans, İtalyan, Fransız ve Alman kaynakları tarafından Mora, Morea, La Morea, Amurea olarak anılmıştır. XIV. yüzyılda yazılan ve dünya üzerinde dört farklı dilde nüshası bulunan meşhur Mora Kroniği'nde dahi yarımada 'Moreos' ismiyle geçer.

Osmanlılar XIV. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Mora'ya çeşitli akınlar gerçekleştirmiştir.¹⁰ Bu tarihten 1460'a kadar olan süre zarfında Mora'da kademeli olarak bir Osmanlı hakimiyeti kurulmuştur. Moton, Koron, Navarin ve Salmenikon gibi Venediklilerin elinde kalan liman şehirleri de II. Bayezid'in saltanatı zamanında meydana gelen Osmanlı-Venedik Savaşları (1499–1503) sırasında fethedilmiştir. Bölgede tımar sisteminin kurulmasıyla Osmanlı egemenliği bu topraklarda daha da pekişmiştir.¹¹

⁹ 1672 tarihli Manya kadısı Ataullah Efendi'nin imza ve tatbik mührü bulunan bir muhasebe defteri için bkz. BOA, MAD, yr. nr. 3080.

¹⁰ Levent Kayapınar, "Yunanistan'da Osmanlı Hakimiyetinin Kurulması (1361-1461)", *Türkler içinde*, (Ankara: Yeni Türkiye Yay., 2014), 9: s. 191.

¹¹ Kayapınar, "Yunanistan'da Osmanlı Hakimiyetinin Kurulması (1361-1461)", 9: s. 193.

1893 yılında Korint Kanalı açılmadan önce yarımada'nın Yunan anakarası ile bağlantısını Gördüs derbendi sağlamıştır. Burada Ekşemile (Hexamilion) adı verilen antik sur Yunan anakarasından yarımada'ya gelecek tehlikeleri önlemek için yaptırılmıştır.

Ege Denizi ve Akdeniz güzargâhı üzerinde yer almasından dolayı Mora yarımadasının stratejik önemi oldukça fazladır. Batısındaki İyon Denizi Adriyatik ile Akdeniz arasındaki bağlantıyı sağlarken güneydeki kıyıları Akdeniz ile Ege Adaları (*Archipelago*) arasındaki en önemli denizyolu geçididir. Etrafındaki irili ufaklı komşu adalar, sahip olunan körfezler ve limanlar yarımada'nın önemini daha da arttırmaktadır. Deniz ticareti yapan devletler ve kıyıları yağmalayarak geçinen korsanlar bölgenin ne denli önemli liman ve körfezlere sahip olduğuna eskiçağlardan bu yana aşınadır. Osmanlılar Venediklilere tarihte ilk defa 1499-1503 yılları arasında Mora'da meydan okumuştur. II. Bayezid dönemine tekabül eden bu açık deniz savaşı sırasında Burak Reis Venedik gemileri tarafından araya alınmış, bunun üzerine gemisinin barut mahzenlerine ateş vererek kendisini berhava etmiş ve beraberinde Venedik gemilerini de havaya uçurmuştur.¹²

Araştırmamıza konu olan Mora'nın XVII. yüzyıldaki idari yapısı çoğu kez değişkenlik göstermiştir. Buna karşılık yarımada'nın kaza merkezleri Arkadya, Arhoz, Anabolu, Andurusa, Balyabadra, Bardunya, Benefşe, Gördüs, Hulumiç, Kalamata, Karitene, Kalavrita, Koron, Moton ve Mizistre olarak karşımıza çıkmaktadır.¹³ Osmanlı Devleti'nin reaya ile olan ilişkilerini düzenleyen en önemli idari mekanizma bu kaza merkezleridir.

XVI. yüzyılın ikinci yarısından itibaren kurulmaya başlanan yeni eyaletlere XVII. yüzyılda da rastlamak mümkündür. Mora Yarımadası XVII. yüzyılın ikinci yarısından sonra artık bir Rumeli Sancağı değil, bağımsız bir eyalet olarak teşekkül etmiştir. Ancak bu yeni eyaletin bazı sancakları, örneğin 16 zeamet ve 90 tımarı bulunan Mizistre, Mora'ya değil, Cezayir Eyaleti'ne bağlı görünüyordu.¹⁴ Çok geçmeden, Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'nın sadrazamlığı döneminde (1676-83) Karlı-ili ile beraber her iki sancak Mora Eyaleti'ne dahil edilmişlerdir.¹⁵

¹² Halil İnalcık, "Osmanlı Deniz Egemenliği", *Türk Denizcilik Tarihi* içinde, (Ankara: T.C. Başbakanlık Denizcilik Müsteşarlığı Yay., 2002), s. 53.

¹³ XVII. yüzyıl Rumeli kazalarına ilişkin kayıt sayısı hakkında bkz. Ercan Alan, "Kadıasker Ruznamçelerine Göre XVII. Yüzyılda Rumeli'de Kadılık Müessesesi" (Doktora tezi, Marmara Üniversitesi, 2015), 162-176; Bu kaza merkezlerini harita üzerinde görmek için bkz. Şekil 5.

¹⁴ Hezarfen Hüseyin Efendi, *Telhisü'l-Beyân fi Kavânîn-i Al-i Osman*, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay., 1998), s. 122.

¹⁵ C. F. Beckingham, "Djazzâ'ir- i Baħr- i Safîd", in *Encyclopedia of Islam*, 2. Baskı, (Leiden: E. J. Brill, 1991), 2: s. 522.

XVII. yüzyılda Mora'nın nüfusu Türkler, Arnavutlar, Slavlar ve Rumlar'dan müteşekkildir.¹⁶ 1671-79 yılları arasında Randolph'un Mora'daki gözlemlerine göre Müslüman Türklerin sayısı 30,000'den fazladır. Hristiyanların sayısı ise bunun üç katı, yani 90,000 dolaylarındadır. Buna göre Mora'nın toplam nüfusu takriben 120,000 dolaylarındadır.

XVII. yüzyılda Mora isyanları ilgi çekici bir biçimde güneydeki iç yarımadalarla ilişkilidir. Tıpkı bir elin parmaklarına benzer şekilde çıkıntılı olan bu iç yarımadalara sırasıyla Mesenya (Messenian), Manya, Malyeburnu (Cape Malea) ve Argolid isimleri verilmiştir. Eskiden Maina Polypyrgos (bol kaleli Manya) adıyla da bilinen Manya XVII. yüzyıldaki isyan coğrafyasının en önemli yapı taşı olmakla birlikte güneydeki bu yarımadaların tam ortasında yer almakta ve Mora'nın güneydeki en uç sınırını oluşturmaktadır.¹⁷ Manya sözcüğü İtalyanca *Braccio di Maina*, Yunanca *Mani*, Fransızca *Le Magne*, Türkçe'de ise *Manya*, *Mayna* ve bazen de *Amanya* olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir iddiaya göre bu adı Dördüncü Haçlı Seferi (1200-1204) sonrasında bölgeyi işgal eden Venediklilerden almıştır.¹⁸

Manya yarımadası geleneksel olarak İç Manya (Μέσα Μάνη), Dış Manya (Εξω Μάνη) ve Aşağı Manya (Κάτω Μάνη) olmak üzere üç bölgeye ayrılmıştır. Sınırları batıda Kalamata ve doğuda Githeio ile başlar ve en güneydeki Manyaburnu'na (Cape Matapan) kadar 45 kilometrelik bir mesafeyle uzanır; merkezinde yer alan 2,407 metrelik Taygetos Dağları da bu çizgiyi takip ederek güneye kadar ulaşır.¹⁹ Osmanlı tahrirlerine göre XVI. yüzyılın sonlarında Manyotlara ait köy sayısı 54'tür.²⁰ En önemli köyü küçük bir körfeze de sahip olan Vitiloz

¹⁶ Tzakonia dili Rum dilinin bir lehçesi olduğu için ayrı bir topluluk olarak ele alınmamalıdır. Ayrıca gözlemlerde Slavlara değinilmemiştir. Bkz. Bernard Randolph, *The Present State of the Morea: called Anciently Peloponnesus*, (Oxford: 1686), s. 15.

¹⁷ Manya'nın dahil olduğu doğu bölgesi günümüzde Laconia, batı bölgesi ise Messenia bölgesi olarak taksim olunmuştur. Ayrıca Mora Yarımadasının en uç kısmı olan Cape Matapan (Taenarum) bu yarımada da yer alır.

¹⁸ Sir James Emerson Tenneth, *The History of Modern Greece*, (London: Henry Colburn Publisher, 1845), 1:218.

¹⁹ Ioannis Karakatsianis, "A Clan-Based Society of South Greece and its Militarization After the Second World War: Some Characteristics of Violence and the Construction of Habitus in the South Peloponnese", *History and Anthropology* 21, sy. 2 (2010): s. 121.

²⁰ Başkanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Tapu Tahrir Defterleri (TT.d.), 677: s. 118; Ayrıca yakın bir zamanda bölgeyi ziyaret eden Patrick Leigh Fermor Manya'daki köy sayısının 50'nin üzerinde olduğunu belirtir. Buna göre XVI. yüzyılın sonlarından XX. yüzyıla kadar olan zaman diliminde Manya'daki köy sayısında herhangi bir artış yaşanmamıştır. bkz. Nick Nicholas, "A History of the Greek Colony of Corsica" *Journal of the Hellenic Diaspora* 31, (2005): s. 33.

(Oitylo)'dur. Bölgede Zarnata²¹, Kelefa, Pasova (Passavas), Githeio, Tigani ve Manya Kalesi (Porto Kagio)²² gibi Mora Yarımadası'nın en önemli kaleleri yer almaktadır.

XVII. yüzyılda Osmanlı donanmasının Mora'nın güneyindeki Manya'yı kontrol etmesini sağlayan en stratejik nokta Lakonya körfezinin batısındaki Githio limanı ve limana 10-12 kilometre uzaklıktaki Pasova ovası ve kalesidir. Osmanlılar Manya'nın taşlık ve yüksek batı kıyılarından ziyade doğu kıyılarını gerek güvenilir olması gerekse de bir başka önemli merkez olan Mizistre'ye yakınlığı sebebiyle daha elverişli bulmuş ve kullanmıştır.²³ Pasova'dan (Passavas) hareketle Manya'nın en önemli köyü olarak görülen Vitiloz'a (Oitylo) Skyros nehri çizgisinden yaklaşık 30 km, kuzeybatısındaki Bardunya kalesine 20 km, Mizistre'ye ise 45 kilometrelik bir mesafeyle varmak mümkündür.

Manya'nın kuzeyindeki iki önemli bölge Mizistre ve Kalamata'dır. Vitiloz ve yakınlarındaki onlarca Manyot köyünün Mizistre ile bağlantısı Taygetus dağ silsilesi nedeniyle neredeyse imkânsız gibidir, ancak Kalamata'ya ve engin ovasına kıyı şeridinden veya deniz yoluyla ulaşmak mümkündür ki araştırmamızın ikinci bölümünde ele alacağımız 1659 tarihli isyan girişiminde bu coğrafi şartların önemi daha da iyi anlaşılacaktır. Bu iki bölge arasındaki en önemli kale yine 400 metre yükseliğinde küçük bir dağ üzerine kurulmuş olan Zarnata kalesi ve bu kalenin limanı olan Kitries'tir.

Osmanlıların Manya'daki hakimiyeti Vitiloz, Kelefa, Manya, Pasova, Bardunya ve Zarnata kaleleri aracılığıyla sağlanmıştır. Evliya Çelebi'nin ifadesine göre Manya'nın kilit kalesi Zarnata'dır.²⁴ 1571'de Osmanlılarla Venedikliler arasında gerçekleşen Kıbrıs Savaşı'ndan sonra yaşanan çatışmalar bu kaleyi büyük oranda tahrip etmiştir. XVI. yüzyılın sonlarında Zarnata Kalesi yeniden tahkim edilmiş ve güçlendirilmiştir.²⁵

²¹ 1698-1701 tarihleri arasında Mora Yarımadasının generali olan Francesco Grimani Manya'nın yönetimi için en uygun iki kaleden biri olarak 400 metre yüksekliğindeki Zarnata Kalesi'ne işaret etmiştir. Bu yıllarda Zarnata kalesi, Manyotların en yüksek nüfusa sahip oldukları bölgedir ve yakınlarında yer alan Rema Mili nehrinin ve irili ufaklı küçük ovalarının da etkisiyle arazisi tarıma elverişlidir.

²² Cape Matapan'daki bu kale 1568'deki Manyot isyanı sonrası Osmanlı İmparatorluğu tarafından inşa edilmiştir. Ayrıca Leake'in dipnotları için bkz. William Martin Leake, *Peloponnesiaca: A Supplement to Travels in the Morea*, (London: 1846), s. 142.

²³ Mizistre'deki bu kale II. Guillaume tarafından Taygetus Dağları'nda yaşayan ve Melingoî olarak bilinen bir Slav kabilesini kontrol altına almak için inşa edilmiştir. Yüzyıllar sonra aynı bölgeyi Osmanlılar Manya'yı kontrol altına almak için kullanmıştır ki bu durum tarihsel sürekliliğe işaret etmektedir. Bkz. J. M. Wagstaff, "Further Observations on the Location of Grand Magne", *Dumbarton Oaks Papers* 45 (1991), s. 141.

²⁴ *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, 8/2: s. 567.

²⁵ BOA, TT.d., 0677: s. 53.

Mora'yı güneybatıdan kuşatan en önemli noktalar Navarin, Moton ve Messina körfezinin batısındaki Koron limanı ve kalesidir. Osmanlı merkezinin belirli aralıklarla bu kalelerdeki dizdar, neferat ve ağaları yoklama yaptırdığını görüyoruz. Bunun sebebi gerek Osmanlı'nın Manya'nın en güneyindeki burnunda (Cape Matapan) yaşadığı otorite eksikliği gerekse de Mora'nın Akdeniz'e bakan en yakın kıyıların bu üç limandan müteşekkil olması ve korsanların bu kıyıları Ege adalarına geçişte bir güzargah olarak kullanmasından kaynaklanmaktadır.

Eski bir Venedik kalesi olan Benefşe (Monemvasia) kalesi Mora'nın güneydoğu sahilleri için kilit öneme sahip bir başka limandır. Ege denizine bakan bir körfeze sahip olan liman Akdeniz'e geçişte bir dinlenme mevkisi işlevi görür.

Manya İsyanlarında Tarihsel Arkaplan

XVII. yüzyıldaki Mora isyanlarına öncülük eden Manyotlar (Μανιώτες) basit bir tabirle korsanlık ve yağma ile geçinen bir topluluktur.²⁶ Zorlu doğa koşullarının gerek yüzlerine²⁷ gerek kişiliklerine gerekse de yaşam şekillerine doğrudan etkisi bulunan bu topluluk tarihsel süreç içerisinde sürekli bir şekilde Osmanlılara başkaldırı ve itaatsizlikleri ile anılmıştır.

Kadim Sparta sâkinlerinin soyundan geldiklerine inanan Manyotlar Yunan ırkının bir üyesidir. Yarımadanın Slavlarının onları Yunan olarak tanımasının yanı sıra Osmanlılar ile girdikleri diplomatik ilişkilerde kullandıkları yazı dilinden de bu durum açıkça anlaşılıyor.²⁸ Evliya Çelebi Manyotların konuştukları dili Manya Rumcası olarak tanıtır ve Mizistre'de daha düzgün Rumca konuşulduğu belirterek lehçe farklılığına işaret eder.²⁹ Mustafa Safi, Manyotlar için *"hadd-i zatlarında Rûm cinsi iken ekserinin hey'etleri (görünüüşleri) Frenk ziyyi (kıyafeti) olmağ ile"* ibaresini kullanarak giysi ve kıyafetlerindeki belirgin farklılığa işaret etmektedir.³⁰

Manyotlar arasındaki en belirgin özelliklerden biri, temsilcilerinin kabile asabiyetine dayanan kan bağıyla birbirlerine bağlı oluşudur.³¹ Bölge yalnızca yabancı işgalcilere karşı çıkarılan

²⁶ İtalyanca, Fransızca, İngilizce ve Türkçe kaynaklarda Manyotlar farklı imlalarla telaffuz edilmiştir. Örneğin: Mainotti, Mainotes, Maniots, Manjotts, Maniats, Manya veya Mayna ahalisi vb.

²⁷ Evliya Çelebi Manyotların yüzsel özellikleriyle ilgili detaylı bir tanım yapar: *"Siyah çehreli, kısa boylu, büyük başlı, yuvarlak ve siyah gözlü, samson köpeği sözlü, iri kulaklı, başları saçlı, kara kaşlı, boyunları kısa, omuzları enli, belleri ince, baldırları da ince ve tabanları yassı gayet geniş tabanlı olup kayadan kayaya pire ve ceylan gibi sıçrar gayet çabuk keferelerdir."* bkz. Evliya Çelebi Seyahatnamesi, 8/2: s. 579.

²⁸ BOA, TT.d., 344-17181: s. 8.

²⁹ Evliya Çelebi Seyahatnamesi, 8/2: s. 365.

³⁰ Mustafa Sâfi'nin Zübdetü't-Tevârih'i, haz. İbrahim Hakkı Çuhadar, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay., 2003), 2: s. 308.

³¹ Nicholas, "A History of the Greek Colony of Corsica", s. 33.

isyanlarla anılmakla kalkamış, kendi içindeki savaşlarla da pek çok defa gündeme gelmiştir. Bu çatışmalar çoğu kez kan dökülmesine, XVII. yüzyıldan başlayarak bölgenin göç vermesine dahi sebebiyet vermiştir.

Manyotlar ilk defa Bizans İmparatoru I. Basil (867-886) döneminde Hristiyanlığın Ortodoks mezhebini benimseyerek vaftiz edilmiştir. Dini olarak Ortodoksluğun merkezi olan İstanbul Parikliği'ne bağlıdırlar. Ancak XVII. yüzyıla ait bir seyahatnamede din adamlarının eski Yunan dilini anlamakta kıt ve cahil kimseler oldukları belirtilmiştir.³² Irktaşlarına nazaran Manyotlar Hristiyanlığı en geç benimseyen Yunanlılardır. Ancak Hristiyanlık Manyotların karakteristik özelliklerini değiştirmekte etkili olamamıştır. Papazların evlenmesini yasakladığı ve araftan ruhlarını teslim etmek adına boğaları sattığı için Katolik Papa'yı hizipçi (schismatic) gören Manyotlar çıkarları söz konusu olduğunda her iki dinî merkezle de ittifak kurmuş, hatta yeri geldiğinde batı Avrupa ile iş birliği sağlayabilmek amacıyla Katolik mezhebini benimsemeyi dahi taahhüt etmişlerdir. Ele geçirdikleri Hristiyan esirleri Türklere köle olarak satmaları geçimlerini dindarlığa tercih ettiklerini göstermektedir. Manastırları yağmalayarak elde ettikleri ganimeti paylaşmak, rahipleri işinden etmek ve onları günahlarının bağışlanması için zorlamak Manyotlar için olağandışı bir durum değildir.³³

Ortaçağlardan günümüze Manyotların yaşadıkları Manya bölgesi Taygetus dağ silsilesi sebebiyle daima göz korkutmuş ve 'karadan işgali oldukça zor' kabul edilen bir coğrafi bölge olarak görülmüştür. 1670'te İç Manya'daki köyleri gezen Evliya Çelebi, yaşadıkları arazinin sarplığını "*Gerçekten de amansız bir yerdir ki asla bağ bahçe, ağaç, çalı, ot ve ekin cinsinden bir şey bulunmaz, ama cihanı taşlar tutmuştur ki bir parmak yerde asla toprak yoktur*" sözleriyle ifade etmiştir.³⁴ Bu şartlar neticesinde halkının derbeder, beceriksiz ve gelirsiz olduğunu ifade etmekten de çekinmemiştir.³⁵ Öyle ki yaşadıkları arazinin yapısı evlerinin mimarisine de sirayet etmiş, köylerde yaptıkları evlerde daima taş malzemesi kullanılmıştır. Bu nedenle Manyotlar tarihleri boyunca yaşadıkları bölgenin koşulları gereği başka uluslarla bilhassa Manya'nın batı kıyıları üzerinden deniz yoluyla rabıta halinde olmak ihtiyacı hissetmişlerdir.

İlk defa 1479 yılında, II. Mehmed'in iktidarının son devirlerinde Osmanlılara tabi olan Manyotlar kısa bir süre içerisinde itaatsizlik emârelerini göstermeye başlamış ve vergi

³² Randolph, *The Present State of the Morea: called Anciently Peloponnesus*, s. 15.

³³ Sir James Emerson Tennent and et al., *A Picture of Greece in 1825*, (London: Henry Colburn, 1826), 1: s. 326.

³⁴ *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, 8/2: s. 579.

³⁵ *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, 8/2: s. 581.

vermekten kaçınmanın yollarını aramıştır. Bu amaç için başta Venedik olmak üzere kendilerine yakın hissettikleri Frenk taifesiyle irtibat kurmuş ve Mora'nın güney kıyılarında muhtelif dönemlerde bozgunculuk çıkarmışlardır.³⁶ II. Selim devrinde (1566-1574) gerçekleştirilen Kıbrıs Savaşı sırasında Osmanlılarla Manyotlar arasında pek çok çatışma vuku bulmuştur. Mizistre kadısı 4000 civarındaki Manya isyancısının il erleriyle haklarından gelinmesinin mümkün olmadığını, Manyotlardan korkma ihtimali olmayan, uzak kalelerden yeterli miktarda asker tedarik edilerek Manyotların üzerine yürünmesi gerektiğini belirterek şikâyetle bulunmuştur.³⁷

XVII. yüzyıldan başlayarak XVIII. yüzyıl ortalarına kadar eser telif eden tarihçilerin pek çoğu Manyalıları yer vermiştir. Bunlar arasında Sarı Abdullah Efendi, Mustafa Sâfi, Naîmâ, Kâtib Çelebi, Evliya Çelebi, Defterdar Sarı Mehmed Efendi ve Mehmed Raşid Efendi gibi isimleri zikretmek mümkündür. Bu eserlerde genel olarak Manyotlardan tahkir edici bir üslupla bahsedilmiş, Vakıanüvis Raşid Mehmed Efendi, 'fertlerinin çoğu lanetli' diyerek belki de en ağır ifadeyi kullanmıştır. Çağdaş Osmanlı kroniklerinin bu ortak vurgusunun nedeni Manyotların haraç vergisini 'harbe ucuyla' vermeleriyle ilişkilendirilir. Kitabî kaynakların dışında Manyotlar Osmanlı resmî yazışmalarında da sık sık *Manya eşkıyası*, *Manya asileri*, *Manya keferesi* gibi ibarelerle tavsif olunmuşlardır.³⁸

Manyotlardan söz eden batılı kaynaklarda benzer çağrışımlar bulmak mümkündür. XVIII. yüzyılın başlarında Venedik Senatosu tarafından Manya'ya vali olarak atanan Antonio Nani, hükümete gönderdiği raporlarda onlarla ilgili şu bilgileri verir: "*Huzursuz ve doğa koşulları sebebiyle haşin bir yaşam süren bu topluluk daima zihinlerinde yatan işgal korkusu sebebiyle hazırda beklerler.*"³⁹ Bir dış gözlemci olarak kabul edebileceğimiz Dimitri Kantemir Manyotlar hakkında şunları kaydetmiştir: "*Manyotlar bugüne dek Rumların en cesurlarıdır. Mainot adları, kızgınlık anlamındaki mania sözcüğünden gelmektedir. Zira bunlar savaşa gittiklerinde düşmana büyük bir hiddetle saldırırlarmış.*"⁴⁰

Manyotların kısa zamanlı korsanlık, yağma, balıkçılık ve küçük çaplı tarımsal faaliyetlerden başka sahip oldukları dut ve zeytin ağaçları dışında önemli bir gelir kaynakları yoktur. X.

³⁶ Mustafa Safi'nin Zübdetü't-Tevârihi, 2: s. 308.

³⁷ 12 Numaralı Mühimme Defteri, (Ankara: Devlet Arşivleri Yay., 1996), 1: s. 163.

³⁸ Örnek olarak bkz. BOA, MD 89, h. 15, s. 5; BOA, İE.DH, 7655, s. 1.

³⁹ Kenneth M. Setton, *Venice, Austria and the Turks in the Seventeenth Century*, (Philadelphia: The American Philosophical Society, 1991), s. 416.

⁴⁰ Dimitri Kantemir, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Yükseliş ve Çöküş Tarihi*, trc. Özdemir Çobanoğlu (Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1980), s. 397-98.

Yüzyılda Bizans İmparatoru VII. Konstantin Porfirogennitos tarafından yazılan *De Administrando Imperio*'da Manyotların yaşadıkları yerin susuz ve erişilmesi güç⁴¹ bir mevki olduğu, tek tesellilerinin zeytin ağaçları olduğu belirtilmiştir.⁴² Bu nedenlerle Manyotlar arasında denizde korsanlık ve karada eşkıyalık yaparak yağma ve talanda bulunmak, ele geçirilen esirlerin veya kölelerin ticaretini yapmak en önemli zenginlik kaynağıdır. Manya'da bu korsanlık faaliyetlerinin en önemli merkezi Vitiloz (Oitylo) köyü ve limanıdır. Evliya Çelebi bu köyle ilgili “Deniz kıyısında bulunan, bin adet kale gibi sarp ve kârgir kuleli, mazgallı, hepsi şeddadi yapılı ve baştan başa kiremit örtülü evlerdir. Bu bin adet hanelerden toplam 3 bin adet namılı fırkateci kâfirleri çıkar. Halkı gayet bezirgânlardır ki hepsi Frenk gibi saçlı olup çoğu siyah Frenk şapkası gibi Eflâtuniyye tartur şapka giyerler. Zira gece gündüz görüşmeleri, alışverişleri tamamen Frenkler ile. Geri kalanları kırmızı fes giyip kırmızı parankona çuka göğüslük ve kırmızı çukadan gümüş düğmeli bağır yelegi giyip Cezayir levendi gibi gezerler.” demektedir.⁴³ XVII. yüzyıl İngiliz tüccar ve seyahatname yazarlarından biri olan Bernard Randolph, Manyotların ele geçirdiği Türk esirleri Maltalı korsanlara veya Legerneslere sattığını, benzer şekilde ele geçirilen Hristiyanların ise Türklere köle olarak satıldığını ifade etmektedir.⁴⁴

Bazı Yunan tarihçiler Osmanlıların ve Venediklilerin bölgedeki hakimiyetleri sırasında Manya'nın özerkliğini koruduğunu belirtmiştir.⁴⁵ Dahası XIX. yüzyılda kurulan yeni Yunan devletinin dahi bölgede merkezileşmek adına yürüttüğü faaliyetlerden sonuç alınamadığı belirtilmiştir. Doğrusu II. Mehmed döneminden itibaren yerliler içerisinde seçilerek Laconia'ya atanan idareciler bir şekilde Osmanlı İmparatorluğu'nun düşmanlarıyla ittifak kurarak başkaldırıyor ve haraç ödemekten imtina ediyorlardı. Ancak II. Mehmed'in iktidarının son yıllarında Osmanlılar Manya'yı sınırlı bölgeler hariç olmak üzere itaat altına almayı

⁴¹ Bölgeye karadan ulaşmanın zorluğu hakkında Antik Yunan'da yaşayan Euripides de ‘düşman için ulaşılması güç bir mevki’ yorumunda bulunmuştur. bkz. William Smith, *Dictionary of Greek and Roman Geography*, (London: John Murrey, 1872), 2: s. 108.

⁴² Lakonya bölgesinin en önemli su kaynağı olan Evrotas nehri, Taygetos Dağları'nda doğmasına karşılık Manya'ya girmeyerek Taygetos-Parnon dağ silsileleri arasında kalan ovaya yönelir ve buradaki tarımsal alanları sular. Bkz. Smith, *Dictionary of Greek and Roman Geography*, 2:108. Zeytin yetiştiriciliği halen bölgenin önemli bir geçim kaynağıdır. Bu konuda yapılmış bir haber için bkz. Stav Dimitropoulos, “The People Descended from Spartans” 25 Ekim 2017, BBC, Erişim 27 Aralık 2018. <http://www.bbc.com/travel/story/20171024-the-people-descended-from-spartans>

⁴³ Evliya Çelebi *Seyahatnamesi*, 8/2: s. 576.

⁴⁴ Randolph, *The Present State of the Morea: called Anciently Peloponnesus*, s. 9.

⁴⁵ Nicholas, “A History of the Greek Colony of Corsica”, s. 33.

başarmıştır.⁴⁶ II. Bayezid devrinde bölgede bu hakimiyet daha da pekişmekle beraber 1500-1570 yılları arasında bölgenin Osmanlılar tarafından otoritesiz bırakıldığı da belirtilmiştir.⁴⁷ Ancak bu bilgi doğru değildir. Türk arşivlerindeki belgeler 1567-68 yıllarında dahi Manya'daki hadiselerin titizlikle takip edildiğini ve herhangi bir isyana mecal verilmeden tedbir alınmaya çalışıldığını açıkça belirtmektedir.⁴⁸ II. Selim döneminde ortaya çıkan Kıbrıs Savaşı vesilesiyle Osmanlılar Manya'nın Ege ve Akdeniz'deki adalar ile olan bağlantısının önemini daha da iyi kavramış ve bölgede geniş çaplı hakimiyet kurmak için çaba göstermeye başlamıştır. Kılıç Ali Paşa'nın ve Cigalazade Yusuf Sinan Paşa'nın kaptan-ı deryalığı döneminde yaptırılan tahrirler de bizlere Osmanlıların bölgede ne çaplı bir hakimiyet kurduğunu açıkça ifade eder. Bu girişimlerden sonra aralıklı olarak ortaya çıkan pek çok isyan Osmanlıların bölgedeki üstünlüğünü zayıflatamamıştır. Ancak Osmanlı yetkilileri için Manyotlardan vergi toplamak hiç de kolay olmamış ve yüklü bir askeri destek ihtiyacını beraberinde getirmiştir. Osmanlılar bu bölgeye 'tedip' veya 'guşmal' adı verilen askeri harekâtlarla seferler düzenlemiş ve olumlu sonuçlar almışlardır. Venedikliler de Manya'daki gelişmelerden daima haberdar oldukları için çıkarları doğrultusunda Osmanlılara karşı bu 'vahşi' toplulukla irtibat kurarak onları belirli aralıklarla desteklemiştir.⁴⁹

Osmanlılar Venediklilerin Dalmaçya kıyılarındaki etkisinden hareketle Yanya, Avlonya, Karlıeli ve Draç'taki kadılara hükümler gönderip halkı uyarmalarını istemişti. Ancak XVI. yüzyılda Venedikliler Arnavutları kullanarak Delvine ve Yanya'da, Manyotları kullanarak Mora'da bozgunculuk hareketleri çıkmasına öncülük etmişti.

Kılıç Ali Paşa'nın Kaptan-ı Deryalığı (1572-87) sırasında yaşanan çatışmalar Manyotları ve Manya'yı bir hayli yıpratmıştır. Kalamata ve Mizistre nahiyelerine tabi köylere kadar uzanan söz konusu çatışmalar 1590'lı yıllarda Cigalazade Yusuf Sinan Paşa'nın ilk kaptan-ı deryalığı döneminde tamamen sona erdirilmiştir. İsyân halinde bulunan Melya, Dahak ve Raduşene isimli köylerin de eman dileyerek Osmanlılara tabi olması ve haraçlarını ödemesiyle Manya,

⁴⁶ Rebecca M. Seifried, "The Shifting Tides of Empires: Using GIS to Contextualize Population Change Within the Landscape of Seventeenth to Nineteenth-Century Mani, Greece", *International Journal of Historical Archaeology* 19 (2014): s. 46.

⁴⁷ Kyriakos Kassis, *Mani's History*, (Athens: Presoft, 1979), s. 29.

⁴⁸ BOA'da yer alan hicri 29 Cemaziyelahir 975 (M. 31 Aralık 1567) tarihli bir belge Manyotların haraç ve vergilerini verip vermediklerinin ve gerçekten isyan edip etmediklerinin araştırılarak sonucunun arzolanmasını talep ediyor. Bkz. *7 Numaralı Mühimme Defteri*, (Ankara: Devlet Arşivi Yayınları, 1998), hkm. 631, s. 323.

⁴⁹ Pietro Garzoni, *Istoria della Repubblica di Venezia in Tempo della Sacra Lega contra Maometto IV*, (Venezia: 1712), s. 92.

Kalamata ve Mizistre nahiyelerindeki düzen bozukluğu büyük oranda giderilmiştir.⁵⁰ Yusuf Sinan Paşa'nın 1595'te yaptırdığı tahrirde Manya nahiyesinde Osmanlılardan eman dilemeyen ve itaat etmeyen yalnızca tek bir köy tespit edilebilmiştir. İç Manya'da yer alan bu köy 930 (M. 1523-24) tarihinden itibaren ne Venedikliler ne de Osmanlılar tarafından ele geçirilememiştir. Bu nedenle 5,000 akçelik geliri tahsil edilmek üzere kaptan-ı derya tarafından özel bir şahsa zeamet olarak bırakılmıştır.⁵¹

Manya nahiyesinin Kılıç Ali Paşa zamanındaki arazi haraçları 30,000 akçeyi buluyordu. 54 köyden elde edilen toplam vergi geliri ise 630,499 akçeydi.⁵² XVI. yüzyılın sonlarında artık Osmanlılar çatışmaların tahrip ettiği kaleleri tamir ederek imparatorluğun Manya, Mizistre ve Kalamata nahiyelerindeki hakimiyetini yeniden sağlamlaştırmaya çalışıyordu.⁵³ Manya ve Zarnata kaleleri bölgenin denetiminin sağlanması açısından en önemli kalelerdi. Bu nedenle bazı tımar gelirleri bu kalelerin tamiri için tahsis olunmuştur.

Esasında Mora'nın güneyinde 30-40 seneden beri cizye ve diğer vergilerini vermeyen bazı köyler de bulunuyordu. Bunların gelirleri kalelerdeki mustahfızlara ve neferata tahsis ediliyordu. Ancak vergiler elde edilemediği için bazı köyler mirî arazi statüsüne çevriliyor, başına bir yetkili atanarak söz konusu isyancı köyler itaat ettirilmeye çalışılıyordu.⁵⁴

⁵⁰ Kalamata nahiyesine tabi Melya ve Dahak isimli köylerin eskiden kalma 4500 akçelik haracı yeni tahrirle 8890 olarak hesaplanarak tahsil edilmiştir. *“Değer olunan evsatın biri defter-i atika mucebince Kalamata nahiyesinde iki bin beş yüz akçe yazusu olan Melya nâm karye ve iki bin akçe yazusu olan Dahak nâm karye ki zikr olunan iki karye tahrir-i cedidde bir kara kapudanlığın ve yazusu dahi ... sekiz bin sekiz yüz doksan akçe hasılı olub”* bkz. BOA, TT.d.677-035, s. 118.

⁵¹ BOA, TT.d.677-035, s. 72.

⁵² BOA, TT.d.677-055, s. 119.

⁵³ BOA, TT.d.677-028, s. 118.

⁵⁴ BOA, TT.d.677-028, s. 59.

1. XVII. YÜZYILIN İLK YARISINDA MANYALILAR VE MORA'DAKİ EŞKİYALIK FAALİYETLERİ

1.1. Manya İsyanının Uluslararası Bağlantıları

XVII. yüzyılın ilk çeyreğinde Levant'taki korsanlık faaliyetleri bir önceki yüzyıla kıyasla azımsanmayacak derecede fazladır.⁵⁵ İlkbahar ve sonbahar mevsimlerinde artan gemi yoğunluğu doğu Akdeniz ve Ege kıyılarının korsanlar için bir av sahası ve cazibe merkezi haline gelmesine sebep olmuştur.⁵⁶ Günden güne faaliyetleri artan İngiliz gemileri de artık Mora'nın güney kıyılarında görülmeye başlamış ve bölgede etkisi artan korsanlar bir çeşit infiale sebebiyet vermişlerdir.⁵⁷ 1603'te tahta geçen I. Ahmed'in saltanatının ilk yıllarında uğraştığı meselelerden biri *memâlik-i mahrûse*de yapılan yağma ve talanlar ve Mora'nın güney kıyılarındaki Osmanlı yetkililerinin rüşvet yoluyla bu korsan mallarını satın alması meselesidir. İnebahtı Savaşı sonrası Venedik'e ihracatın yasaklanması gerek Mora'daki Manyotları gerekse de Osmanlı yetkililerini bu tür bir illegal çözüm yoluna sevk etmiştir. Manyotlar bir yandan giderek fakirleşmekten rahatsızlık duyarken bir yandan da Osmanlı hükûmetine cizye vergisi ödemekten kaçınmanın yollarını aramıştır. Osmanlı yetkilileri ticarete ilişkin yasal bir hakkı bulunmamasına karşılık Akdeniz ve Ege sularında dolanan, başka milletlere tabi korsanlara rüşvet vererek mallarını almış ve bu yasağı çiğnemekten imtina etmemiştir.

Durumdan haberdar olan Osmanlı padişahı korsanlarla rüşvet yoluyla ittifak kuran kale dizdarları ve ağalarını merkezden gönderdiği hükümler yoluyla ikaz edip satın aldıkları malların sahiplerine iade edilmesini istemiştir.⁵⁸ Bir yıl sonra padişahın Venedik'e verdiği bir ahitnâmede Osmanlıların denizlerde izlediği siyaset ve korsan yağmalarına karşı aldığı tedbirlerle ilgili birtakım hükümlere yer verilmiştir.⁵⁹ Ahitnâmeye göre korsanların *memâlik-i mahrûse*de herhangi bir yağma veya talan girişiminde bulunması durumunda içlerinden esir edilenlerin padişah huzuruna getirilerek hükümle haklarından gelinmesi, meselenin siyaset edilerek çözülmesi ve bu sayede diğerlerine de ibret olunması istenmiştir. Korsan gemilerinin

⁵⁵ Korsanlık tüm dünyada olduğu gibi Akdeniz coğrafyasında da XVII. yüzyılın tanımlayıcı bir özelliği olarak tarif edilmiştir. Bkz. Molly Greene, *Catholic Pirates and Greek Merchants: A Maritime History of the Early Modern Mediterranean*, (Princeton: Princeton University Press, 2010), s. 78.

⁵⁶ Hikmet Nazlı Pişkin, "İngiliz Seyyahlara Göre XVII. Yüzyılda Akdeniz ve Akdeniz Limanları", (Yüksek Lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, 2011), s. 79.

⁵⁷ Serap Mumcu, *Venedik Baylosu'nun Defterleri (1589-1684)*, (Venezia: Edizioni Ca' Foscari Digital Publishing, 2014), s. 81.

⁵⁸ Mumcu, *Venedik Baylosu'nun Defterleri (1589-1684)*, s. 81.

⁵⁹ Hans P. A. Theunissen, *Ottoman-Venetian Diplomats: The Ahd-names*. (Utrecht: Electronic Journal of Oriental Studies): s. 24.

Osmanlı idaresindeki limanlara ve hisarlara yanaştırılmaması talep edilmiş, mümkün olursa mecâl vermeden imhâ edilmeleri istenmiştir.⁶⁰

Osmanlılar kendi liman şehirlerine bir zarar erişmemesi için tetikte görünüyordu. Eğer saldırı ihtimali ile ilgili önemli bir istihbarat elde edilmişse, gerekli görülen yerlerde barut ve diğer savaş teçhizatı ile ilgili kontroller yapılıyor ve neferlerin yerlerinde olup olmadığına bakılıyordu.⁶¹

Bir İngiliz tüccarın Mora'daki gözlemleri oldukça dikkat çekicidir.⁶² Bu gözlemler korsanların Mora'da yağma ve talan girişimlerine maruz bıraktığı şehir ve liman tebaasının can güvenliği için ne tür önlemler aldıklarına dair önemli bir izlenim sunmaktadır. Yaklaşık 10 metre yüksekliğinde inşa edilen kulelerin içerisine 3,5 metre yükseklikteki kapılardan giriş yapılıyor ve her bir kuleye akşam vakti 1 metreyi geçen bir yükseklikle bir merdiven dayanıyor. Kapılar kapatıldığında bu merdiven yoluyla güvenli bölgeye geçiş yapılıyor ve bu sayede en azından can güvenliği sağlanmış oluyor. Bazıları ise kuleye girebilmek için kendisine ait olan merdivenleri kullanabiliyordu. Mora yarımadasındaki şehir veya liman halkının korsanlara karşı pratik bir çözüm yoluyla tedbir almaktan başka bir çareleri olmadığı son derece açıktır.

Ancak tüm bu tedbirler Katolik korsanların Levant'taki limanları yağmalamasını engelleyememiştir.⁶³ Bunlar arasında 1601 yılında toprakları İspanyollar tarafından yağmalanan Manyotlar da yer almıştır. Tam bu sırada Manyotlar Osmanlılara karşı bir müttefik arayışı içerisinde bulunuyor ve gözlerini kendi mezheplerinden olmayan, kiliselerinde Latince ayin yapan başta Papalık olmak üzere Katolik devletlere çeviriyordu.

Eğitimsiz ve dar gelirli bir topluluk olmaları Manyotların batı Avrupa ile temas kurmasına engel teşkil etmemiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nun diğer bölgelerinde ve başta Venedik olmak üzere Avrupa'nın çeşitli yerlerinde Rum diasporası ile dolaylı veya dolaysız yoldan rabıta kuran Manyotlar bu ilişkileri okur-yazarlığı bulunan din adamları vasıtasıyla yürütmüştür. Manyotlar XVII. yüzyılın hemen başında Epir'de bir köylü ayaklanmasına öncülük eden Dionisios

⁶⁰ Mesela 1605 yılının bahar aylarında Koron kalesi dizdarı ve azap ağalarına gönderilen hükümlerde düşman saldırısı ihtimaline karşı deniz kıyılarındaki kalelerin eksikliklerinin giderilmesi istenmiştir. 24 Ramazan 1013 (M. 13 Şubat 1605) tarihli bir hükümde levend fırkatelerinin inşa edilmesini yasaklayan ve olanlara zahire verilmemesini emreden bir başka ferman gerek Koron'daki gerekse Nakşa adasındaki kale dizdarına gönderilmiş ve sıkı tedbirler alınması emredilmiştir. Bkz. BOA, MD 75: hkm. 505.

⁶¹ Bu minvaldeki bir ferman için bkz. Selçuk Demir, "75 Numaralı Mühimme Defteri'nin Transkripsiyon ve Değerlendirilmesi (s. 1-171)", (Yüksek Lisans tezi, Atatürk Üniversitesi, 2008), h. 312, s. 225.

⁶² Randolph, *The Present State of the Morea: called Anciently Peloponnesus*, s. 15.

⁶³ Joshua M. White, *Piracy and Law in the Ottoman Mediterranean*, (Stanford: Stanford University Press, 2018), s. 63.

Skilosofos'un faaliyetlerinden etkilenmiş olmalı ki onun aracılığıyla bir destek görebilmek umuduyla Avrupa'ya mektuplar göndermişlerdir.⁶⁴ Beklenen gelişme 1603'te Papa VIII. Clement'e ulaşılmasıyla gerçekleşmiştir. Clement bu sırada yakın bir tarihte Hristiyan Avrupa devletlerinin Osmanlılara karşı birlik olmasını sağlamanın gururunu yaşıyordu.⁶⁵ Papa, tıpkı Balkanlardaki diğer Ortodoks toplumları gibi Manyotların da Osmanlılara karşı yapılan Haçlı Savaşları'nda yer alması gerektiğini düşünmüş ve onların belki de 1594 yılındaki Sırp ayaklanması veya 1600'de Tırhala'dakine benzer bir isyan hazırlığında olmalarını istemiştir. İsteklerinin karşılıksız bırakılmayacağını düşünen Manyotların ilk isyan girişimini göstermeye başladığı Mizistre Mirlivası Mehmed'in Osmanlı hükümetine sunduğu 2 Muharrem 1012 (2 Temmuz 1603) tarihli bir arizadan anlaşılıyor. Bu arizada Manyot asilerinin başkaldırdıkları ve vergilerini vermedikleri ifade edilerek Osmanlı hükümetine şikâyetle bulunulmuştur.

Söz konusu arizada öteden beri isyanlarıyla meşhur olan Manyot asilerinin deniz kenarında ortaya çıkarak yaptıkları kötülük ve katliamları sebebiyle Mora vilayetinde bozgunculuk çıkardıkları, bununla beraber örfî ve şer'î vergileri vermemekte idrettikleri ifade ediliyordu. Deli Jorgi isminde bir asi yanına aldığı 200-300 kişilik bir eşkıya topluluğunu Manya dağlarına götürerek kendisine itaat ettirmiş; yanına barut, kurşun gibi yanıcı ve patlayıcı maddelerle çok sayıda tüfek alarak uğradığı yerleri yakıp yıkmaya başlamıştır.⁶⁶

Aynı yıl içerisinde Mora'da eşkıyalık yapanlar yalnızca Manyotlar değildi. Karitena, Tripoliçe ve Mizistre civarında ikamet edip yeniçerilerin içinden çıkarak şaki olan veya yeniçeri gibi davranarak eşkıyalık yapan, firkate ele geçirip yağma ve talan eden kimseler de vardı.⁶⁷ Bunlar yeniçeri levandleri ve acemi oğlanları gibi giyinip dolaşarak halkın mallarını ve erzaklarını gasp etmek, devlete ait gelirlerden (mâl-ı mirî) zimmetine para geçirerek etrafına eşkıya toplayıp yağma yapmak gibi suç teşkil eden girişimlerde bulunuyorlardı. Söz konusu tarihe yakın bir zamanda Tripoliçe, İdince gibi sancakların yanı sıra Gördüs ve Mizistre'de de güvenlik sebebiyle yasakçı ve korucu yeniçeriler nasb olunmuştu. Osmanlılar kırsal bölgelerdeki bu tür

⁶⁴ Dionisios Skilosofos'un mektuplarında Yunanistan ve Avrupa'nın kalan kısımlarının Türklerin elinden kurtulacağı yönünde telkinler yer almaktadır. Bkz. Eudoxiu de Hurmuzaki, *Documente privitoare la istoria Românilor*, 12: s. 440-441.

⁶⁵ Koca Sinan Paşa 'Uzun Türk Savaşı' başlamadan hemen önce Györ'ü (Yanıkale) zaptederek ele geçirmiş ve Habsburgların merkezi olan Viyana ile mesafesini yaklaşık 100 kilometreye kadar düşürmüştür.

⁶⁶ BOA, İE.DH, nr. 7655.

⁶⁷ Yeniçeri ve acemi oğlanı gibi gezerek eşkıyalık yapanlar hakkında bkz. Demir, "75 Numaralı Mühimme Defteri'nin Transkripsiyon ve Değerlendirilmesi (s. 1-171)", 201; Yeniçeri zümresinden olan Rüstem'in eşkıya olması hakkında bkz. s. 118; Kurd isimli bir çavuşun mâl-ı mirîden zimmetine para geçirerek firkate ele geçirip eşkıyalık yapması hakkında bkz. Adem Keleş, "75 Numaralı Mühimme Defteri'nin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi (s. 172-331)", (Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, 2011), h. 571, s. 196.

eşkıyalık faaliyetlerini önlemek ve güvenliğı sağlamak için bu yasakçı yeniçerilerden yararlanmıştır. Ancak Osmanlı merkezi bu yeniçerilerin faaliyetlerini zamanla kısıtlamış ve bölgedeki eşkıyalık faaliyetlerini ortadan kaldırmak için gönderilen kıdemli yeniçeri çavuşlarının yanına nasb ve tayin etmişlerdir.⁶⁸ Böylece söz konusu eşkıyalık faaliyetlerinin önüne geçilmesi mümkün olmuştur.

Clement'in 1605'te yaşamını yitirmesiyle Manyotların istekleri kısa süreliğine akamete uğramış ve bu durum onları yeni bir ittifak arayışının içerisine sevk etmiştir. 1571'de Osmanlıların Kıbrıs'ı işgali sırasında Venediklilerle ittifak kuran Manyotlar bu defa muzdarip bir şekilde Venedikliler tarafından yardımsız bırakılmıştır. Çünkü 1573-1645 yılları arasında Osmanlı-Venedik ilişkileri gerek diplomatik gerekse de ticari anlamda oldukça sorunsuz seyretmiş; Venedikliler, Osmanlılarla arasını bozacak girişimlerden uzak durmak için titiz bir çaba göstermiştir.⁶⁹ Hatta Venediklilerin bu dönemde İspanyollara karşı zor duruma düşmeleri, Osmanlıların 'kadim dost Venedik'e yardım eli uzatmasına sebebiyet veriyor ve böylece ikili ilişkiler giderek sağlama alınıyordu.⁷⁰

Ocak 1606'da kaptan-ı deryalığa getirilen Derviş Paşa Mora'nın güneyindeki yağmalardan ve kıyıların güvensizliğinden haberdardı. Bu nedenle Derviş Paşa ilk olarak Mizistre'ye yeni tayinler yapma ve önlem alma yoluna başvurmuştur. Mizistre sancak beyi olan Mustafa Yanya sancağına tayin edilirken, Mizistre'de boşalan görev ise 'çektirir gemiye kadir bir yarar kullarına virilmek lazım olub' diyerekten Abdi isimli bir kimseye tevcih edilmiş ve kıyıları koruması istenmiştir.⁷¹ Bu durum kısmen bölgede bir iyileşme yaşanmasına sebebiyet vermiştir. Ancak bu tayin değişiklikleri İmparatorluğun içerisinde bulunduğu sosyo-ekonomik şartlara bağlı olarak bazen olumsuz yönde de seyredebilmiştir. Örneğin eski sancakbeylerinden biri olan ve Mizistre'de sakin olan Mehmed isimli bir kimse, sancağa yakın yerde bir kale ele geçirerek ve yanına tüfeng-endaz kimseleri alarak Mizistre kalesindeki Osmanlı yetkililerini dışarı çıkarmıyor, zahirelerine zorla el koyuyor ve kadıların iş görmesini engelleyebiliyordu. XVI. yüzyılın sonlarından itibaren var olan bu eşkıyalık faaliyetleri onların tıpkı

⁶⁸ Mizistre'deki bu eşkıyalık faaliyetini önlemek için Hasan isimli bir yeniçeri çavuşu görevlendirilmiş ve yanlarına ref' olunduğu bildirilen yasakçı yeniçerilerin nasb ve tayin olunduğu ve başlarında da Hüseyin Ağa isimli birinin olacağı belirtilmiştir. bkz. Demir, "Mühimme 75 Numaralı Defteri'nin Transkripsiyon ve Değerlendirilmesi (s. 1-171)", hkm. 93, s. 94.

⁶⁹ Mumcu, *Venedik Baylosu'nun Defterleri (1589-1684)*, s. 20.

⁷⁰ Mumcu, *Venedik Baylosu'nun Defterleri (1589-1684)*, s. 21.

⁷¹ BOA, AE.SAMD.I.. / 21 Ramazan 1014 (M. 30 Ocak 1606) 1-59: s. 1.

İmparatorluğun Anadolu eyaletlerinde olduğu gibi Celali olarak tavsif olunmasına yol açıyordu.⁷²

Osmanlılar doğu sınırlarındaki bu eşkıyalık faaliyetlerinin İran Şahının tesiriyle daha da büyüdüğünü ve önlenemez boyutlara ulaştığını düşünüyor, çareyi ise onlara karşı savaşmakta görüyorlardı. Avusturya savaşları süregelirken Safevilerin tahrikiyle Osmanlılar 1603'te doğu sınırlarında yeni bir cephe açmak zorunda kalmıştır. Bu sebeple cephede savaşmak için daha fazla askere ihtiyaç duyulmuştur. Mora'daki yeniçerilerin de Safevilerle savaşması için doğu sınırlarına çağırılması işte bu yüzdendir.⁷³ Bu durum muhtemelen bölgede bir güvenlik zaafiyetinin oluşmasına yol açmıştır.

11 Kasım 1606'da Osmanlı-Avusturya savaşlarını sona erdiren Zıttoruk Antlaşması'nın imzalanmasından sonra Katolik dükalıkların Levant'a yapılacak bir donanma harekatiyle Kudüs'ü ele geçirmek gibi cüretkâr girişimleri ortaya çıkmıştır.⁷⁴ Raphael Cacciamari isimli Venedikli bir asilzade Toskona Dükü I. Ferdinand'ı bu tahayyüle sevk etmiş ve Hristiyanlar için kutsal kabul edilen Kudüs'ü almak ve onu Kudüs Kralı ilan etmek için ikna etmiştir. Ancak bu amaç için Levant'ta uzun soluklu bir donanma savaşına girişmek pek de mümkün görünmüyordu. Bu nedenle 1571'de Osmanlı'ya terkedilen Kıbrıs'ın geri alınması ve adanın bir üs olarak kullanılması tasarlanmıştır. Ancak Ferdinand'ın donanması 1610 yılına kadar Akdeniz'de keşif maksatlı gezintiler ve irili ufaklı yağmalar yapmaktan başka bir şey başaramamıştır. Manyotlar Francesco del Monte komutasında 1607 yılındaki Kıbrıs baskınında 200 kişilik bir forsa ile bu keşif seferlerinden birine destek vermiş ancak yardım beklentileri boşa çıkmıştır.⁷⁵

Bu sırada Osmanlı merkezi bütün dikkatini Anadolu'da giderek yayılan Celâlî isyanlarına çevirmiştir. Cigalazade Sinan Paşa'nın vefatından sonra Kuyucu Murad Paşa bozulan bu intizam ve disiplini tekrar yerine koyabilmek maksadıyla Anadolu'daki topraklara karış karış ayak basıyor ve düzeni sağlamaya çalışıyordu. Bu nedenle Rumeli beylerbeyi kendisini askerleriyle destekliyor ve Sultan I. Ahmed esas hedef olarak İran'ı gösteriyordu. Manyotlar

⁷² Yeliz Karataş, "18 Numaralı Mühimme Zeyli Defteri (vr. 1-130)", (Yüksek Lisans tezi, Marmara Üniversitesi, 2017), s. 147.

⁷³ Derya Elvan, "18 Numaralı Mühimme Zeyli Defteri (vr. 131-260)", (Yüksek Lisans tezi, Marmara Üniversitesi, 2017), s. 157-158.

⁷⁴ Ronald Jennings, *Christians and Muslims in Ottoman Cyprus and the Mediterranean World, 1571-1640*, (New York: New York University Press, 1992), s. 364.

⁷⁵ Marios Hadjianastasis, "Corsair Tactics and Lofty Ideals: the 1607 Tuscan Raid on Cyprus", in *City of Empires: Ottoman and British Famagusta*, ed. Michael J. K. Walsh, (Cambridge: Cambridge Scholars Publishing, 2015), s. 25.

İmparatorluğun doğu sınırlarına kayan bu ilgi ve alakayı fırsat bilerek Ege ve Akdeniz sularında korsanlarla cirit atıyor ve savunmasız gördüğü kıyıları yağmalamaktan çekinmiyordu.

Ege ve Akdeniz’de korsanlık ve espiyonaj faaliyetlerinin engellenememesi ilginç iddiaların ortaya çıkmasına, daha doğrusu Osmanlı merkezinde terfi alabilmek umuduyla dahili kavga ve çekişmelerin meydana gelmesine sebebiyet vermiştir. İddiaların odağında Kuyucu Murad Paşa’nın adamı olan Damat Halil Paşa ile Öküz Mehmed Paşa yer almıştır. 6 Şubat 1609’da Osmanlı kaptan-ı deryalığına Kuyucu Murat Paşa’nın adamı olan Halil Paşa atanmıştır. Birkaç ay sonra, 21 Ramazan 1018 (18 Aralık 1609) tarihinde sunulan bir önergede ise Halil Paşa’nın Patnos (Batnoz) Adası’nda haslarını idare eden bir zımmînin yabancı firkateler ile işbirliği yaptığı öne sürülmüştür. Bu iddialar muhtemelen henüz yeni görevden alınan Hafız Ahmed Paşa tarafından ortaya atılmıştır. Ancak açıkça görülüyor ki Osmanlıların son yıllarda Ege ve Akdeniz’de korsanlar tarafından sabotaja maruz bırakılması dahili çekişmelerin malzemesi haline gelmiştir.

1608-1609 yıllarında Mora’da yaşanan gelişmeler ekonomik sıkıntıları açığa çıkarmaktadır. Koron, Manya, Mizistre ve Hulumîç gibi sancaklarda eşkıyalık faaliyetleri halen sürüyordu.⁷⁶ Sahte belge ile zeamet gelirlerini elde etmek isteyenler, kendisini yeniçeri ve sipahi kılığıyla göstererek eşkıyalık yapanlar merkeze ilam ediliyordu.

Skylosophos lakabıyla tanınan Tırhala piskoposu Dionysios’un 1611’de Yanya’da çıkardığı ikinci köylü isyanı Manyotları da doğrudan etkilemiştir. Venediklilerin ve Fransızların yardımlarıyla başgösteren bu isyan 11 Eylül 1612’de bir felaketle sonuçlanınca dengeler Manyotları farklı bir müttefik arayışına yöneltmiştir.⁷⁷ Sâfi ve Naîmâ’ya göre Manyotlar da aynı yıl içerisinde isyan halinde bulunuyordu.⁷⁸ Bu durum aslında tesadüfi değildir. Zira Osmanlılar, hamisi oldukları Ortodoks azınlıkların Avrupalı devletler tarafından kendisine karşı dengeleyici bir güç olarak kullanmasıyla yüzleşmeye başlamıştır.

1.1.1. İsyancıların Fransızlarla İlişkileri

Manyotların batı Avrupa’daki ittifak arayışları içerisinde Fransızların mühim bir yeri vardır. Bir mektup vasıtasıyla Fransa Kralı IV. Henry’e gönderilen yardım çağrısı sarayda büyük bir ilgiyle karşılanmıştır. Çünkü aynı dönemlerde IV. Henry’e adanan bir projede Maximilien de

⁷⁶ Hulumîç kalesi muhafız ve azablarından olup eşkıyalık yapan kişilerin yakalanması hak. bkz. BOA, MD 76: s. 120.

⁷⁷ Nikos A. Bees, *Byzantinisch-Neugriechische Jahrbücher*, (Berlin: Weimarische Straße, 1921) 2: s. 166.

⁷⁸ *Mustafa Sâfi’nin Zübdetü’l-Tevârih*’i, 2: s. 308.

Béthune veya daha çok bilinen adıyla Sully (1560-1641) özelde Osmanlı İmparatorluğu'nun Hristiyan tebaası ve genelde tüm Hristiyanlar ile barış ilişkisi içerisinde, 'kafir' addettikleri Müslümanlarla ise hep savaş halinde bulunacak bir devlet kurulmasının, üstelik İstanbul'un tekrar Hristiyanların eline geçmesi için oluşacak gerekli şartların planlarını yapıyordu.⁷⁹ Projeye göre Avrupa'da 15 devletin yer alacağı bir konfederasyon kurulacak ve 'imansız' Müslümanlar eğer Avrupa'yı kendi rızalarıyla terketmeye razı olmazlarsa onlarla sürekli savaş yapılacaktı. Bunun bir gereği olacak ki IV. Henry Akdeniz'de Fransız korsanların Müslüman gemilerine saldırmasına izin vermiştir.⁸⁰

Sarayın önde gelen asilzadelerinden biri olan Gonzaga ailesi de Manyotların çağrısına dikkat kesilmiştir. Bunlar arasında en önemlileri Vincenzo ve kuzeni Charles Gonzaga'dır. 1602'de Macar serhaddinde Türklere karşı savaşan Charles başta Rumlar olmak üzere Osmanlı İmparatorluğu'nun Balkanlarda yaşayan Hristiyan tebaasına ilgi göstermeye başlamıştır.⁸¹ Charles ilk olarak 1603'te, yakın bir tarihte Teselya'da köylü isyanı çıkartan Yanyalı piskopos Dionysos Skylosophos ile tanışmıştır.⁸² Bu erken dönemlerde Fransa Kralı IV. Henry ile Vatikan arasında elçilik görevini ifa etmesiyle diplomatik bir sorumluluk üstlenmiştir. Bu sırada Atina doğumlu Leonardos Philaras ya da sonradan bilinen adıyla Villeret de ilk eğitimini tamamladıktan sonra klasik Yunan ve Latin dillerini öğrenmek üzere Roma'ya gitmiş ve burada Papalığa bağlı olan Pontificio Collegio Greco di Sant'Atanasio'da eğitim görmüştür. Tahsilini tamamladıktan sonra Parma Dükü tarafından Fransız sarayına elçi olarak atanmıştır. Bir Bizans soylusu olan Charles ile bir Yunan entelektüeli olan Philaras'ın ve diğer azınlık Rumların karşılaşması tam bu sırada, İtalya'da gerçekleşmiştir.⁸³

Manyotların şöhreti Rumlar arasında gayet iyi bilindiği için talepleri bu kanallar vasıtasıyla Avrupa'ya taşınıyor ve bu durum onların daha yakından tanınmalarına olanak veriyordu. Fransız sarayında güç devşirmeye çalışan Charles, Rumları ayaklandırmak için artık yalnızca uygun zaman ve koşulları değerlendiriyordu. Casusları Epir'i, Aetolia'yı ve Mora'yı dolaşarak din adamları, eşkıya önderleri ve bölgenin önde gelen idarecileri ile konuşuyor ve muhtemel

⁷⁹ Djuvara, *Türk İmparatorluğunun Paylaşılması Hakkında Yüz Proje 1281-1913*, s. 153

⁸⁰ Alexander H. de Groot, *The Ottoman Empire and the Dutch Republic*, (Leiden: Nederlands Historisch-Archaeologisch Instituut, 1978), s. 181.

⁸¹ Steven Runciman, *Lost Capital of Byzantium*, (New York: Tauris Parke Paperbacks, 2010), 109; Ayrıca bkz. William Miller, *The Latins in the Levant, a history of Frankish Greece (1204-1566)*, (New York: E. P. Dutton and Company, 1908), s. 382.

⁸² Groot, *The Ottoman Empire and the Dutch Republic*, s. 322.

⁸³ Michail Mantzanas, "Byzantine Political Philosophy, Greek Identity and Independence in Leonardo Philaras' Works", in *The Problem of Modern Greek Identity*, ed. Georgios Steiris, Sotiris Mitralaxis, Georgios Arabatzis, (Cambridge: Cambridge Scholars Publishing, 2016), s. 256.

girişimler üzerine değerlendirmelerde bulunuyordu. Ancak Papa bu tehlikeli girişimlerinin odağında Charles'ın bulunmasını reddetmiş ve bunun üzerine Charles, Leonardos Philaras'ı bu amaç uğruna kurulan Hristiyan ordusuna şövalye namıyla atamıştır. Bundan sonra paralı askerlerin tertip edilen askerî taburlara alınması ve Yunan topraklarında yapılacak hareket için gemiler tedarik edilmesi gerekiyordu.

1609'da Manya'dan yola çıkan bir delege Charles Gonzaga'nın huzuruna varmış ve ona beklentilerini uzun uzadıya anlatmıştır. Gonzaga ailesinin bu ilgisinin sebebi büyükanneleri Margharita Paleologa kanalıyla Bizans İmparatoru II. Andronicus Palaeologus'un soyundan gelmelerini iddia etmeleriyle açığa çıkmıştır.⁸⁴ Türkleri Avrupa'dan atmak, Hristiyanlar için kutsal kabul edilen toprakları 'kâfir'lerin elinden kurtarmak gibi geniş çaplı ve büyük emeller kurgulayan bu soylu aile güvenilir elçilerini destek bulabilmek maksadıyla Manya'ya göndermiş ve elçiler burada coşkuyla karşılanmıştır. Bu sırada Vincenzo tarafından görevlendirilen bir temsilci heyeti de silah ve cephane ticaretinin merkezi olan Hollanda'da görünmüştür.⁸⁵ Manyotlardan üç kişilik bir heyet yeniden görüşme yapmak üzere Fransa'ya gitmiştir. Subaylarının kendi askerlerini eğitmesi karşılığında Manyotlar Charles'ı kral olarak tanıyacaklarına dair taahhütte bulunduktan sonra coşkulu bir şekilde Manya'ya dönmüşlerdir. İlginç koşullarından biri de eğer Türkler Mora'dan çıkarılırsa tüm Manyotlar Katolik mezhebine mürur edeceklerdi. Üstelik bu taahhüt bizatihi Lacedomonian sakinlerini ikna eden ve onlardan imza alan Manya'nın Ortodoks piskoposu Neophytos Mainis tarafından verilmiş ve Charles'a imparator ünvanıyla, Konstantin Palaeologus olarak hitap edilmiştir. Aralarında Monemvasialı (Benefşeli) Mitrofanis, Lakedamonialı Dionisios, Chrysanthos Laskaris, Dionisios Ralis ve Gabriel Vlasios'ın da yer aldığı bu Hristiyan din adamları Osmanlı İmparatorluğu'nun Balkan topraklarındaki Rum tebaasını dolaşarak Türklere karşı isyan propagandası yapmak üzere vazifelendirilmiştir. Bir Yunan tarihçinin deyişiyle, Yunanların bu nesep iddialarını kabul ederek Gonzaga ile ittifak yapmaktan başka bir çaresi yoktu.⁸⁶

Gerek Mora'da gerek Epir'de gerekse de Aetolia'da Gonzaga ailesinin iddialarını destekleyen ve onun projesine destek veren Rumların Bizans'ı yeniden canlandırma tahayyülü, esasında

⁸⁴ Mantua'nın ilk dükü olan Federico'nun 1531'de Margherita Paleologa ile evlendiği göz önünde bulundurulduğunda Charles Gonzaga'nın nesep iddiası doğrudur. Bkz. Christina Antenhofer, "Meeting the Prince between the City and the Family: The Resignification of Castello San Giorgio in Mantua (Fourteenth-Sixteenth Centuries)", in *The Key to Power?: The Culture of Access in Princely Courts, 1400-1750*, (Leiden: Brill, 2016), s. 262.

⁸⁵ Groot, *The Ottoman Empire and the Dutch Republic*, s. 183.

⁸⁶ Mantzanas, "Byzantine Political Philosophy, Greek Identity and Independence in Leonardo Philaras' Works", s. 256.

Osmanlı hakimiyetindeki Rumların sosyo-ekonomik şartlarıyla alakalıydı. İtaat ettiklerinde her ne kadar Sultan'ın tebaası sayılırlar da Hristiyan olmaları sebebiyle sınıfsal olarak ikincil muamele görüyorlardı. Yine Osmanlı'nın hukuki yapısı Müslüman olanların zenginleşmesine izin vermediği gibi benzer durum Hristiyanlara da böyle bir hak tanımıyordu. Buna karşılık İstanbul'un fethi sonrası Rumlar, başta Venedik olmak üzere Avrupa'nın çeşitli bölgelerine dağılmış ve zenginlik elde etmişlerdi. Ancak kalanların göç etmesi pek imkân dahilinde görünmüyordu, çünkü ne Bizans soylusu ne de din adamları gibi eğitimliydi. Bu nedenle Manyotlar Charles'ın askerlerini taşıyacağı gemi için gereken masrafların muhtemelen Selanik'teki zengin Yahudilere ait mülklere el konularak karşılanacağını dahi taahhüt etmiştir. Görünüşte Manyotlar açısından oldukça elverişli görünen bu şartlar birkaç ay içerisinde Palaeolog hanedanının sembolü olan çift-başlı kartalın eskisi gibi Mizistre'de dalgalanacağı kehanetine inancı artırıyordu.⁸⁷

Fransızlar Manya bölgesi hakkında oldukça detaylı bilgi sahibiydi. Bu bilgiler muhtemelen saray tarafından görevlendirilen casuslar vasıtasıyla toplanılmış ve saraya ulaştırılmıştır. Richelieu'nun verdiği bilgilere bakıldığında Manya'nın detaylı bir tasvirinin yapıldığı, Manyotların 10-12 bin arası silahlı birlik çıkartabilecek nüfus potansiyeli olduğu belirtilmiştir.

Richelieu, Gonzaga'nın Paleologların soyundan geldiğini iddia ederek kendisini *grand-maitre* olarak gördüğünü, Yunanistan'daki casuslardan yardım göreceğini umduğunu, bu sebeple Mora'da birkaç kale ele geçirmek için Akdeniz'e gemiler gönderdiğini, böylece Manyotları ve yarımadanın diğer Hristiyanlarını Osmanlılardan koruyarak şan ve şöhret sahibi olacağını ve bu yolla amacına ulaşmaya çalıştığını ifade etmiştir.

Ancak Gonzaga'nın Mora'ya gönderdiği beş parça gemi sabotaja maruz kalarak yakılmış, Balkanlardaki casusları yeterli desteği karşılayabileceklerini taahhüt edemediği için proje başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Bu durum muhtemelen Gonzaga'nın ümitlerini kırmış ve Manyotlara yapılacak söz konusu yardım bizatihi kendisi tarafından ertelenmiştir.

Gonzaga'nın bu harekatta başarısız olmasının en önemli sebebi donanma konusundaki tecrübesizliğidir. Nitekim XVII. yüzyılda Akdeniz'deki koşullar bir önceki yüzyıla kıyasla oldukça değişme göstermiştir. Korsanlık faaliyetlerinin artmasına paralel olarak kıyıların güvenliği önem kazanmıştır.

⁸⁷ William Millar, *Essays on the Latin Orient*, (Cambridge: Cambridge at the University Press, 1964), s. 382.

Bir tür *prosopopeia* niteliği taşıyan ikinci bir mektuptan henüz yeni hariciye vazifesini ifa etmeye başlayan Cardinal Richelieu vasıtasıyla haberdarız.⁸⁸ Mektup 1616 yılında Fransa sarayına gönderildiğinde XIII. Louis henüz 15 yaşında bulunuyordu. Bu durum Manyotların 1614 yılından sonra da Avrupa ile ilişkilerini sürdürdüğünü ortaya koymaktadır.

1.1.2. İsyancıların İspanyollarla İlişkileri

XVII. yüzyılın başlarında İspanyollar Yunanlara hiç de yabancı değildir. Aralarında Napoli ve Milano'nun bulunduğu İtalya'nın önemli bazı bölgeleri İspanyol kralının genel valileri (viceroys) tarafından idare ediliyordu ve Akdeniz'deki hakimiyetlerini genişletmek amacındaydılar.⁸⁹ Epirus'ta 1600 ve 1611 yıllarında Tırhalalı piskopos Dionysios Skylosophos öncülüğünde çıkan köylü isyanlarının en önemli destekçileri de yine İspanyollardı.

Manyotların bu sıralarda en önemli müttefiklerinden bir diğeri yakın bir tarihte elde ettiği bürokratik başarılarından dolayı İspanya kralı tarafından taltif edilen ve 1611'de Sicilya'nın Palermo kentine genel vali olarak atanan Pedro Téllez-Girón, veya diğer adıyla Don Pietro'dur.⁹⁰ Don Pietro, Akdeniz ve Ege'de daha hareketli, makûl ve gerçekçi adımlar atmaya çalışmış, Sicilya'daki eşkıyalık faaliyetlerinin önüne geçmiş ve Osmanlı hakimiyetindeki ada ve sahilleri kendi imkânlarıyla yaptırdığı savaş gemileriyle İspanya kralı namına yağmalamaya başlamıştır. Böylece son yıllarda Floransa ve Malta korsanlarından oldukça zarar gören Osmanlılar bu defa İspanyollarla da başa çıkmak zorunda kalmıştır. Giron bu süre zarfında kendisinden yardım talep eden Manyotları geri çevirmemiş ve onları koruması altına alarak Osmanlılara karşı bir koz olarak kullanmaya çalışmıştır.

İspanyollara evvelce yardım mektupları gönderen Manyotlar III. Philip'ten olumlu yanıt almış ve ona donanmasının Manyaburnu'nda yer alan Porto Kagio'ya çıkarma yapması halinde kendilerini 80,000 Moralının yanı sıra 15,000 silahlı askerî birlik ile destekleyebileceklerini taahhüt etmişlerdir.⁹¹ Ancak Manya'da toplam sayıları 20,000'i geçmeyen Manyotlar şüphesiz bu rakamları destek görebilmek amacıyla abartılı olarak göstermiştir. İspanyolların gönderdiği keşif gemileri Manyotlarla birlikte Pasova ve Mizistre civarında bozguncu hareketlerde bulunmaya başlayınca dikkatleri üzerine çekmiştir.

⁸⁸ Gabriel Hanotaux, *Histoire de Cardinal de Richelieu*, C. I, Paris 1896, s. 121.

⁸⁹ Cihan Yemişçi, "1618-28 Arası Osmanlı-Venedik İlişkileri". (Yüksek Lisans tezi, Selçuk Üniversitesi, 2009), s. 118.

⁹⁰ John Julius Norwich, *Sicily: An Island at the Crossroads of History* (New York: Random House, 2015), s. 76.

⁹¹ Kyriakos Kassis, *Mani's History*. tran. E. Charvalia, (Athens: Presoft, 1979), s. 29.

Manya başpiskoposu Neophotos Sicilya valisi Pietro'dan mektup aldıklarını, kendilerini Türklerin boyunduruğundan kurtarmak için istenilen tüm şartları yerine getirdiklerini, Türklerin giderek zayıfladıklarını ve özgürlüklerini elde etmek için yardımlarını beklediklerini ifade ediyordu. Yine Neophotos'un iddiasına göre Mora Rumlarından 30,000 kişinin bu isyan için hazırlıklı olduğu belirtiliyordu.⁹²

Gregorio Leti'nin eserinde şöyle bilgi verilmiştir:

*“Daha önce de söylendiği gibi, Don Pietro Türkler tarafından bezdirilen Manyotları Katolik Kralın (III. Felipe) koruması altına almış ve isyanları sırasında onları (Osmanlılara karşı) desteklemeyi çok önemli görmüştü. Onlara silahlar, cephanelikler ve daha önceden yaptığı (planın) kopyalarını göndermişti. Ancak Türklere yapmaya karar verdiği şeytanlığı (kötülüğü) sadece bu maddeyle (olayla) sınırlamak istemiyor ve limanı işgalsiz bırakmayı şanına yakışır bulmuyordu. Çok fazla harcamalarla silahlandığı müfrezeyi (Ottavio) Aragon'un komutasında görünüşte denizin tümüne yerleştirilmesi gerektiğini emretti. Böylelikle bu donanma haziran ayında denize açıldı ve valinin huzurunda varsayılan öngörü üzerine Manyotlara ihtiyaçları olan yardımları getirerek son günü kadar denizde kaldı.”*⁹³

Yukarıda zikredildiği gibi Sicilya'dan haziran ayında hareket eden bu donanma önce temmuz ayında Manya'ya, haziran ayında ise Ege sularındaki Samos adası yakınlarına varmıştır.⁹⁴ Pedro Téllez-Girón'un Osmanlılara karşı en önemli başarılarından biri bu sırada, 1613 yılının ağustos ayında Karaburun Deniz Muharebesi olarak bilinen deniz savaşı sırasında gerçekleşmiştir. İspanyolların iki kalyon ve üç kadirga ile toplamda beş parçalık donanması Amiral Ottavio d'Aragona komutası altına verilmiştir. Bu sırada Osmanlı suları denizlerle ilgisi bulunmayan ve eski Mısır valiliği yapmış olan Öküz Mehmed Paşa'ya emanet edilmiştir. Muharebe sırasında Türk gemilerinin yedi tanesinde forsalık yapan Hristiyan esirler İspanyollarla karşılaştığında fırsattan istifade ederek saf değiştirmiş ve Sinari Paşa komutasındaki Osmanlı donanması bozguna uğramıştır. On gemiden yedisini kaybeden Öküz Mehmed Paşa aldığı bu yenilgi sonrası İstanbul'a döndüğünde görevinden azledilmiş ve yerine tekrar Damat Halil Paşa kaptan-ı derya olmuştur.⁹⁵

⁹² Mektubun aslı İspanya'nın Simancas Genel Arşivi'nde kayıtlıdır. Bkz. Archivo General de Simancas (AGS), Estado Leg. 1167, Nr. 3; Alındığı yer için bkz. Peter Bartl, *Der Westbalkan zwischen Spanischer Monarchie und Osmanischem Reich*, (Wiesbaden: In Kommission bei Otto Harrasowitz, 1974), s. 241-242.

⁹³ Gregorio Leti, *Vita di Don Pietro Giron Duca d'Osuna*, (Amsterdam: 1699), s. 260-261.

⁹⁴ Leti, *Vita di Don Pietro Giron Duca d'Osuna*, s. 262.

⁹⁵ Nâima Mustafa Efendi, *Târih-i Naimâ*, haz. Mehmet İpşirli, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay., 2007), s. 2: 403.

Pedro Téllez-Girón Manyotlarla kendince son derece makul bir anlaşma yaparak gerek kendi lehine gerekse de Manyotların lehine büyük bir fayda sağlamıştır. Manyotlar çok sayıda para harcayarak kendilerine silah tedarik eden İspanyollara, rotaları dahilinde gerek bir üs gerekse de lojistik destek sağlayarak karşılık vermişlerdir. Bir ihtimal dahilinde genç yaşlardaki işsiz Manyotların bu seferlere forsa olarak katılabileceğini söylemek de mümkündür.

Kaptan-ı Derya Halil Paşa son on yıldır Osmanlı adalarını ve kıyılarını yağmalayan korsanlara karşı bir cevap vermek arzusuyla 13 Mayıs 1614'te 45 parça gemi ile 60 yıldır Müslümanların ayak basmadığı, Akdeniz'de adeta bir korsan yatağı haline gelen Malta adası üzerine seferine çıkmıştır. Rodos Beyi Memi Paşa'nın Sisam adası önünde donanmaya 20 parça kadirga ile destek vermesiyle toplam gemi sayısı 65'i bulmuştur. Oldukça tehlikeli görülen bu sefer girişimi öncesi bazı işbilir ve tecrübeli devlet adamlarının "200 kadirga ile gidilse bir taşıma almak mümkün değildir" dediği ve bunun üzerine hazırlık yapıldığı, ancak Halil Paşa'nın hüner göstermek nâmına yalnızca 65 parça gemi ile sefere çıktığı belirtilmiştir. Seferin manevi unsurlarının bir gereği olarak Halil Paşa'ya hatt-ı hümayun gönderilip kılıç kuşandırılmış ve hilat giydirilmiştir. Eğriboz'a vardıktan sonra mühimmat hazırlıkları tamamlanıp gemiler yağlanmış ve istişare yapılmaya başlanmıştır. Bu sırada Manyotların isyan halinde bulundukları, yalılarda sürekli olarak fitne ve fesad çıkartıp itaatten ayrıldıkları haberi Eğriboz'a ulaşmıştır.⁹⁶ Osmanlılar Manyotların Avrupa ile olan münasebetlerinden muhtemelen casusları vasıtasıyla haberdardır. Bu nedenle Halil Paşa yalnız kendi donanmasıyla Manyaya üzerine tedip harekâtına kalkışmak yerine Rumeli sancaklarından bazı sipahileri Tırhala'da arpalık mutasarrıfı olan ve beylerbeyi payesinde bulunan Arslan Paşa'nın emrine amade kılarak karadan Manyaya üzerine sevketmiştir. Böylece Halil Paşa donanmasıyla "*anların def' ü izâlesine sa'y-i belîğ olunmak lâıyk-ı devlet idüğü mukarrerdür*" diyerek Manyaya üzerine sefere çıkmıştır.

Sarı Abdullah Efendi'nin belirttiğine göre Manyotlar Osmanlı'ya karşı isyanlarında yelken indirmez, haraç talep edildiğinde itaatten ayrılır ve tuğyan dağının tepesine (Taygetus) çıkarak beklemeye koyulurlar. Ancak bu defa isyanları sona erdirilmez ve haklarından gelinmezse

⁹⁶ "Cümleden biri Mayna keferesi ki dâ'ima keştî-i 'isyânı ursa kullanub badban-ı 'inadî mayna itmeyüb haraç taleb olundukda, dayire-i mütaba'atdan huruç ve firâz-ı kuh-ı tuğyana 'uruc kılub 'adem-i eda-i haraç ile kâr-bâr-ı küfr ü dalâllerine revaç virmişlerdür. Şöyle ki bu def'a melâ'in-i mezbûre def'inde ihmal ve terk-i te'dib ve gûşmâl olunur ise gitdükçe mevâdd-ı fitne vü fesâdları izdiyad ve na'ire-i lecc ü 'inadları iştidâd bulub, şûr u şerleri sâ'ir memâlik-i mahrûse re'ayasına dahi sirâyet idüb anlar dahi, bu mela'ine takliden izhâr-ı muhalefet ü mu'anedet etmek mukarrerdür deyü kefer-i mezbûre üzerine varılmasın tercih ve fikr-i sahîhleri netâyicin bu nehc ile tebyîn ü tasrîh itdiler. bkz. Sarı Abdullah Efendi, *Gazânâme-i Halil Paşa 1595-1623*, haz. Meltem Aydın, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay., 2017), s. 240.

çıkardıkları bozgunculuk artar ve etkileri Mora'nın diğer bölgelerine de yayılabilirdi. Bu durum diğer halklara da tesir ederse Osmanlılar öşür ve haraç alamaz duruma gelirdi. Bu nedenle Manyotlar üzerine varılmasının en doğru görüş olduğu tasrif edilmiş ve harekete geçilmiştir.⁹⁷

1.2.İsyanın Bastırılması

Halil Paşa Manyotların üzerine bir sefer tertip etmeye teşebbüs etmiş ve Malta seferi öncesi böyle bir çıkarmayı uygun görmüştür.⁹⁸ Rumeli sancaklarından askerlerle desteklenen Arslan Paşa karadan ve donanmasıyla kaptan-ı derya Halil Paşa deniz üzerinden 1614 yılının ağustos ayında Manya'ya hareket etmiştir.

Halil Paşa'nın dağlık arazi koşulları sebebiyle çıkarmayı Lakonya körfezinin batısındaki Githeio'dan yapmış ve buradan tüfeng-endaz askerleriyle Pasova'ya ulaşmıştır. Donanmanın demir attığını gören Manyotlar gelenlerin kendilerini destekleyen müttefikleri değil, Osmanlılar olduğunu anladıklarında dağın ücra köşelerine dağılmışlar ve pusuya yatarak beklemeye koyulmuşlardır. Karşılarında sarp bir arazi bulan Osmanlı askerleri dağa tırmanmaktan çekinince Halil Paşa 2000-3000 civarında cesur asker seçerek onları iş görmüş faydalı ağalardan birinin komutası altına vermiştir. Ayaklarına demir gibi sağlam çarık giyen ve ellerine kazmalar alan bu askerler uygun gördükleri mevkilere geçerek dağı tırmanmaya başlamış ve nihayet diğer askerlerle bir araya gelmişlerdir. Güç yetiremeyeceklerini anlayan Manyotlar kaçmaya başlamış ancak pek çoğu ele geçirilmiştir. Kendilerine sığınak yaptıkları burçlara ulaşan Osmanlı askerleri çoğunu esir etmiş, bu sırada yalı kenarında bulunan askerler bu durumu müşahade ettiklerinde pusu kurulan mevziye doğru hareket etmeye başlamışlardır. Nihayetinde cenge tutuşanlar kılıçtan geçirilmiş, diğerleri ise esirler arasına dahil edilmiştir.⁹⁹

Ancak bir İtalyan kroniği bu hadiseyi daha farklı bir şekilde tasvir etmiştir. Halil Paşa'nın kıyıya çıkamadığı, 600 kişilik zayıat vererek bölgeyi terkettiği, söz konusu Türk esirlerin ise Akdeniz'deki Hristiyan korsanlara satıldığı iddia edilmiştir.

“Türk ordu birlikleri Manyaburnu'na geldi, isyancılara söz geçirmek için karaya çıkmayı bekledi ancak daha umutsuz bir talihle orada çarpışamadı. Çünkü her şeyin farkında olan Don Pietro savunma için silahları, cansusları ve halkı yeterince

⁹⁷ Abdullah Efendi, *Gazânâme-i Halil Paşa 1595-1623*, s. 240.

⁹⁸ Naima söz konusu harekâtı 20 Cemâziyelevvel 1023 (28 Haziran 1614) olarak gösteriyor. Keza Sarı Abdullah Efendi'nin de Manya seferini Malta seferinden önce göstermesi bu tarihi doğrular niteliktedir.

⁹⁹ Abdullah Efendi, *Gazânâme-i Halil Paşa 1595-1623*, s. 241.

tutuyordu, (Türk askerinin) 600'den fazlasını katlederlerken kendilerini çok iyi savundular. Türkler alçakça dinlenmeye mecbur edildi ve böylelikle her iki bölgede planlarıyla ilgili hüsrana uğradı."¹⁰⁰

Buradaki anlatımın ne denli doğru olduğu şüphelidir. Eğer bu tarih esas alınırsa Manya çıkarması Temmuz ayındaki Malta seferinden önce vuku bulmuştur. Çünkü Osmanlı ordusunun Manya harekatı oldukça büyük sayıda bir ordunun katılımıyla gerçekleşmiştir. Hatta aynı tarihte Osmanlılar Karadeniz yalılarında bozgunculuk çıkaran, Lehistan himayesinde olan Zaporoglardan müteşekkil Kazak eşkıyasının faaliyetlerini engelleyebilmek için Rumeli sancaklarından yeterli sayıda asker tedarik edememişti. Çünkü askerlerin çoğu Arslan Paşa komutasında Manya seferine katılmıştı. Bunun yanı sıra Osmanlı ordusunun yalılara çıkamadığı iddiası da pek mümkün görünmüyor. Zira Halil Paşa oldukça güçlü bir donanmayla Manya yalılarına ulaşmıştır. Burada askerler dağı tırmanmaktan çekinince yiğit ve cesur askerlerden müteşekkil bir alay tertip ederek askerlerin dağı tırmanmasına öncülük etmiş ve pusuda yatan isyancıları ele geçirmiştir. Haliyle bir tür gerilla savaşı yürüten Manyotlar ancak Osmanlı ordusunun gücünü bölmesi sonucu esir ele geçirebilirdi. Dolayısıyla söz konusu rakamlar da abartılı bir şekilde okuyucuya sunulmuş görünmektedir. Osmanlıların Manya harekatını yalnızca bir eşkıyalık faaliyeti olarak değerlendirmedeği, hatta bu sefer düzenlenmese pek çok memleketin elden çıkacağı, böylece haraç ve aşar alınmasının mümkün olamayacağının belirtilmesi de dikkate değer bir başka kayıttır.¹⁰¹

4 Eylül 1614'te Navarin Beyi Sencüvanoğlu ile Dimyat Beyi Memi Bey gemileri yağlamak üzere Barak adasına karavol göndermiş ve adada dinlenmeye koyulmuşlardır. Bu sırada bir düşman baskısıyla karşı karşıya kalıp iki adet geminin ele geçirilmesini engelleyememişlerdir. Memi Bey bir kaza sonucu yaşamını yitirmiş, Sencüvanoğlu ise bir yolunu bularak canını zor kurtarmıştır.¹⁰²

Birlikler Manya'ya vardktan kısa bir süre sonra bölgeyi denetimi altına almış ve burada eman dilemeyerek isyan eden Manyot asilerini kılıçtan geçirmiş, bazılarını ise sürgüne göndermiştir.¹⁰³ Daha önceden Manyotların korsanlarla işbirliği yaptığı bilindiğinden, Osmanlı

¹⁰⁰ Leti, *Vita di Don Pietro Giron Duca d'Osuna*, s. 241.

¹⁰¹ Abdullah Efendi, *Gazânâme-i Halîl Paşa 1595-1623*, s. 242.

¹⁰² *Mustafa Sâfi'nin Zübdetü't-Tevârih*'i, 2: s. 308.

¹⁰³ Katib Çelebi, *Tuhfetü'l-Kibar fî Esfari'l-Bihar*, haz. Orhan Şaik Gökyay, (İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1973), s. 155.

yönetici sınıfı bölgede sıkı tedbirler alma yoluna başvurmuştur. İsyancılarından yüklü bir vergi tahsil eden Arslan Paşa Manyotları haraca bağlamış, kalelere askeri kıtalar bıraktıktan sonra işgalcilere rehberlik eden bazı ruhban sınıfının yaptığı yardımların tekrarlanmaması için uyarılarda bulunmuştur.¹⁰⁴

Kâtib Çelebi'nin eserinde isyan hakkında şu bilgilere yer verilmiştir:

*“Mora sevâhilinde vâki’ Manya nâm dağüstân yerler halkı Rûm keferesi iken Venedikliüden ayrılmayup harâcı harbe ucu ile verüp üzerlerine defa’âtle asker varmışıdi. Bu def’a dahi karadan Tırhala arpalığına mutasarrıf Arslan Paşa ve deryadan donanma varup Pasova’da cem’ oldular. Taşraya asker çıkup Manya âsîleri üzerine vardılar. Ekserini ele getirüp katl ve seby ile te’dib etdiler. Min-ba’d anın gibi küstahlığa cür’et etmemek üzre kaldılar.”*¹⁰⁵

Manya isyanı ile alakalı benzer bir anlatım Naima tarafından tarihiyle birlikte şu şekilde ifade edilmiştir:

*“Mâh-ı mezburun yirminci günü 20 Cemâziyelevvel 1023’te (28 Haziran 1614) donanma Yasova nâm mahalle gelip Tunus gemilerinden üç pâre gemi Murad Bey ile donanmaya mülâkî ve gâh isyân ettikleri sebebiyle defe’âtle üzerlerine asker gönderilip katl ü esîr olunduklarından sonra itâ’at edenleri afv olunurdu. Bin yirmi tarihinden beri yine isyân üzre oldukları için Rumili askerinden ba’zı sancaklar ta’yin olunup Tırhala mutasarrıfı Arslan Paşa serdar kılınıp kapudan paşa dahi sefer ahirinde imdâd ile me’mûr olmağın donanma Yasova’ya geldikte Arslan Paşa istikbâl edip gemilerden asker ihrâc olundu. Ve Paşa-yı mezbur yanında mevcut olan askerleriyle Manya âsîleri üzerine varup ekseri katl ü seby olundu. Ba’de’l-istîmân güzeşte vergilerin verip, min-ba’d isyân etmemeğe te’ahhüd ettiler.”*¹⁰⁶

¹⁰⁴ George Finlay, *Greece under Othoman and Venetian domination*, (Oxford: Oxford at the Clarendon Press, 1877), s. 122.

¹⁰⁵ Kâtib Çelebi, *Tuhfetü'l-Kibâr fî Esfâri'l-Bihâr*, haz. İdris Bostan, (Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi Yay., 2018), s. 185.

¹⁰⁶ Naîmâ, *Târih-i Naimâ*, 2: s. 408.

İsyanın bastırılmasından sonra hem Charles Gonzaga hem de Don Pietro Manyotları desteklemeyi sürdürmüştür. 1619'da Gonzaga'nın Avrupa'ya gönderdiği elçiler kendisine olumlu haber getirmiş, bazı gemiler ve askerlerin tedarik edileceği sözü alınmıştır. Ancak Otuz Yıl Savaşları'nın Avrupa'nın diğer bölgelerine sıçraması üzerine bu girişim de başarısızlıkla sonuçlanmıştır.¹⁰⁷

¹⁰⁷ Greenhalgh, P. A. L.; Eliopoulos, Edward. *Deep into Mani: Journey to the Southern Tip of Greece*. (London: Faber and Faber, 1985), s. 26.

2. GİRİT SAVAŞLARI ÖNCESİ VE SONRASINDA MANYA İSYANLARI (1642-1673)

2.1.Girit Savaşlarının Başlangıcına Kadar Mora Yarımadası (1615-1645)

Gerek 1645'e kadar Osmanlı-Venedik ilişkilerinin kusursuz seyretmesi,¹⁰⁸ gerekse de Katolik ve Protestanlar arasında dini bir savaş olarak ortaya çıkan Otuz Yıl Savaşları'nın etkisiyle Avrupa'da bir iç çatışma ortamının doğması ve bu çatışmaların geniş bir bölgeye yayılması Manyotların batı Avrupa'daki devletlerle uzun bir süre ittifak kurmasını zorlaştırmıştır. Haliyle IV. Murad devri (1623-1640) askeri ve siyasi hadiseleri de ağırlıklı olarak imparatorluğun doğu sınırlarına yönelik gelişmelere sahne olmuştur. Dolayısıyla 1640'lara kadar Osmanlılarla Manyotlar arasında herhangi bir çatışma meydana gelmemiş, bir isyan veya başkaldırı girişimi literatürde kaydedilmemiştir. Buradan hareketle Manyotların kendileri adına beklenen teşebbüsleri gerçekleştirebilmesi için batı Avrupa ile Osmanlılar arasında bir kaos ortamının gelişmesini beklediklerini söylemek de mümkündür.

İstisnai olarak zikredilebilecek bir hadise de 1638 yılında gerçekleşmiştir. Venedikliler tarafından Koron civarında bir Osmanlı kadırgasının yağmalanması ve mürettebatının şehit edilmesi, ardından Avlonya'da bulunan bir Cezayir filosunun tahrip edilmesi Osmanlıların Venediklere savaş açmasına sebebiyet vermiştir. Ancak Venedikliler İstanbul'da balyos vasıtasıyla zararın tazmin edilmesi ve savaşın önlenmesini sağlamaya çalışarak hazırlıkları geciktirmiş, bu sırada IV. Murad vefat etmiş ve yerine geçen Sultan I. İbrahim döneminde sadrazam olan Kemankeş Kara Mustafa Paşa'nın Garp Ocaklarına emir vermesi haberi üzerine Venedik hükümeti resmi olarak özür dileyip 250,000 Venedik altını ödemeyi taahhüt etmiş, böylece olası bir savaşın önüne geçilmiştir.¹⁰⁹

1640'lı yıllarda eşkıyalık faaliyetlerinin sürdüğü görülüyor. Örneğin Hulumiç kazasında İsmail, Mehmed ve Torak isimli kimseler eşkıyalık yaparak Rıdvân isimli bir çavuşun çiftliğini basmış, ortaklarını darp etmiş ve anbarları kıırarak buğdaylarını yağmalamıştır. Bu ve bunun gibi zulümlerinin bir sonu olmadığı gerekçesiyle adı geçen kimseler çitlik sahipleri tarafından divan-ı hümayuna arz edilmiştir. Divan-ı Hümayun'da alınan kararla eşkıyaların 15 yılı

¹⁰⁸ Mumcu, *Venedik Baylosu'nun Defterleri (1589-1684)*, s. 20.

¹⁰⁹ Mustafa bin Musa, *Tarih-i Sefer ve Feth-i Kandiye*, haz. Meltem Aydın, (İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2016), s. 7.

geçmeyen hususlarının dikkatlice ve adaletle araştırılması istenmiş, sebebi anlaşıldıktan sonra haklarında gerektiği gibi karar verilmesi emredilmiştir.¹¹⁰

Arhoz'da beş kişilik bir çete yolcuların güzargahlarında bekleyerek Müslümanları katledip ve ailelerine kötülük yaparak bölgede karmaşaya yol açmışlardır. Mora paşası ve Arhoz kadısına gönderilen hükümlerde haklarından gelinmesi istenmiştir.¹¹¹

1623 ve 1642 yıllarında Mora'da hazırlanan cizye defterleri Hristiyan nüfusunda azalma olduğuna ve Müslüman nüfusunda artış yaşandığına işaret etmektedir.¹¹² Bu defterlere göre XVII. yüzyılın ilk yarısına kadar Mora'da Hristiyan hane sayısı 40,000'i geçmemiştir. Bu sırada şubat 1640'ta Osmanlı tahtını devralan Sultan I. İbrahim'in saltanatının ilk beş yılı Vezîriâzam Kemankeş Kara Mustafa Paşa'nın çabalarıyla oldukça huzurlu ve sorunsuz geçmiştir.¹¹³

1640'ların erken dönemlerinde İspanyolların hakimiyetinde bulunmaya devam eden Sicilya'da ekonomik durum savaş sebebiyle kötüleşmiş, yaşanan kuraklık adeta bir felakete sebebiyet vermiştir. Avrupa'nın karasal bölgelerinde savaş sebebiyle kendisini güvende hissetmeyen ve ekonomik olarak kötüye giden hanelerin Sicilya ve sair adalara yerleşmesiyle ortaya çıkan nüfus artışı söz konusu durumun daha da kötüleşmesine neden olmuş ve stoklar talepleri karşılamamaya başlamıştır. Çiftçiler kendileri için yeterli stoğu temin ettikten sonra fazlalıkları İspanya, Venedik ve Girit gibi bölgelere yüksek fiyattan satıyordu. Bu durum tahıl ürünlerinde stok krizinin yaşanmasına, dolayısıyla yüksek miktarda bir dilenci sınıfının ortaya çıkmasına ve açlık felaketine yol açmıştır.¹¹⁴ Bu sebeplerle Sicilya ve bazı dükalıkları müreffeh Osmanlı memleketlerini yağmalamaya çalışırken görmek şaşırtıcı değildir.

Bu vesileyle Manyotlar için Osmanlılara karşı yeniden bir ittifak doğmuştu. Manyotların Düka ve İspanyol korsanlarla irtibat kurarak yalıları yağmalayacakları haberi kadılar ve ayanlar aracılığıyla merkeze mahzar edilmişti. Osmanlılar Mora mütesellimine 11 kaleden 670 nefer tayin etmiş ve Mizistre ile muhafaza edilmesi gereken nahiyeleri ve köyleri korumasını istemiş,

¹¹⁰ Murat Ateş, "88 Numaralı Mühimme Defteri'nin Transkripsiyon ve Değerlendirilmesi", (Yüksek Lisans tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, 2008), s. 245.

¹¹¹ Fatma Kaymaz, "88 No'lu Mühimme Defteri", (Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2006), s. 40

¹¹² Machiel Kiel & John Alexander, "Mora", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 30 (İstanbul: TDV Yay., 2005), s. 283.

¹¹³ Feridun Emecen, "İbrahim", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 21 (İstanbul: TDV Yay., 2000), s. 275.

¹¹⁴ Norwich, *Sicily: An Island at the Crossroads of History*, s. 77.

Gördüs dizdarı ve neferat ağalarından ise Mora mütesellimine silah ve teçhizat götürmeleri istenmiştir.¹¹⁵

Aynı yıl içerisinde Osmanlıların Mora'nın kuzey kıyıları için de benzer önlemler alma yoluna başvurduğu görülüyor. Mora'da Ahmed isimli bir mutasarrıf sahibi, merkeze gönderdiği mektupta korunması gereken yerlerin eski adet üzere yeniden korunması gerektiğini bildirmiş, bunun üzerine Osmanlı merkezi tehlikeli durumda olan Balyabadra ve Hulumiç gibi yalıların önceden ne şekilde korunuyorsa şimdi de öyle korunması gerektiğini kadılara bildirmiş ancak bu bahane ile kimseden herhangi bir akçe veya habbe alınmamasını istemiştir.¹¹⁶

2.2.Manyalıların Venediklilerle İlişkileri

1642'de Manyotların Avrupa'daki dükalıklar, Malta korsanları ve İspanyollarla olan münasebetlerine üç yıl sonra eski dost Venedik Cumhuriyeti de eklenmiştir. Söz konusu Girit Savaşı, Sümbül Ağa'yı Mısır'a götüren küçük bir gemi kafilésinin Girit sularında pusuya yatmış olan Gabrielle di Chambres Boisbodrant komutasındaki Malta korsanları tarafından saldırıya uğraması ve gasbedilen eşyanın Girit'e satılması üzerine ortaya çıkmıştır. Böylece Osmanlılar Venedik'e savaş açarak yıllarca sürecektir bir çatışmanın ilk adımını atmıştır.¹¹⁷

Girit savaşı başladığı zaman Mora kıyılarındın stratejik önemi gerek Osmanlılar gerekse de Venedikliler açısından daha da artmıştır. Sır gibi saklanan savaş hatt-ı şerif okunarak açığa vurulduğunda Kaptan-ı Derya Yusuf Paşa Girit'e ilk saldırısını Manyaburnu ve Çuka adası kıyılarında toplanan donanmayla gerçekleştirmiştir. Venedikliler ise bu koridoru kesmeyi, hatta kuşatmaya takviye maksadıyla gönderilen donanmayı Çanakkale boğazından çıkarmamayı hedefleyerek çatışmayı daha ileri bir hatta taşımak istemiştir. Ancak bu sırada Dalmaçya'da Osmanlıların elinde bulunan Kilis (Clissa) ve Knin (Chnin) kalesi muhafızları Venedik donanmasını sabote etmekle kalmıyor; 1646-47 yılları arasında Novigrad'ın Osmanlıların eline geçmesiyle durum kendileri açısından daha da kötüye gidiyordu. Üstelik artık Zadar ve Split de Osmanlı tehdidi altındaydı. Ancak Hanya'nın Yusuf Paşa tarafından ele geçirilmesi çok uzun sürmedi.

Hanya'nın fethine ilk cevap Balyabadra'nın (Patras) Venedik tarafından yağmalanmasıyla verilmiştir. Daha sonra Venedikli komutan Leonardo Foscolo, Fransız Gil d'As ve Enrico

¹¹⁵ BOA, Mühimme Defteri (MD), 89: s. 5.

¹¹⁶ Eren Bahri Gök, "89 Numaralı Mühimme Defteri", (Yüksek Lisans tezi, Marmara Üniversitesi, 2003), s. 131.

¹¹⁷ Girolamo Brusoni, *Historia dell'ultima guerra tra' Veneziani e Turchi*, (Venezia: 1673), 1-4; Ayşe Pul, *Girit Savaşı ile İlgili Bir Türk Kaynağının Tahlili*, (Doktora tezi, Ankara Üniversitesi, 2004), s. 1-4.

Capra'nın yardımlarıyla 1646-1648 yılları arasındaki harekât ile Dalmaçya'daki Zemonico (Zemunik Donji), Knin ve Kilis kalelerini yerli halkın desteğiyle ele geçirerek Venediklileri bir nebze olsun rahatlatmayı başarmıştır.¹¹⁸ Böylece Girit'teki kuşatmanın kırılması için verilen mücadele Adriyatik'ten çıkarak Akdeniz ve Ege sularına taşınmış ve Venedik-Manya ittifakının da önü açılmıştır.

Dalmaçya'daki hadiselerle benzer bir teşebbüsün Mora kıyılarında görülmesi hiç de şaşırtıcı değildi çünkü savaş başladığı sırada Manyotlar Venediklilerin gelişini ve çıkartacakları isyanı dört gözle bekliyordu. Bu sırada Venedik birkaç sene içerisinde feci bir ekonomik buhran ile karşı karşıya kalmıştır. Ticari gemilerin Levant'ta güvenliği kaybolmuş, gemiler silahlı birliklerle taşımacılık yapmaya başlamışlardır. Yabancı gemilerin kiralanmasına karşılık bu çözüm yolu malların güvenliği adına daha makul karşılandığı için gemiler daha yüksek maliyetle taşımacılık yapmaya başlamıştır. Bu durum Venedik adına ürünlerin fiyatlandırılmasında ve faiz oranlarında korkunç bir yükselme yaşanmasına sebebiyet vermiştir.¹¹⁹ Borç batağında bulunan Venedik için tek çözüm yolu, Girit savaşının bir an önce başarılı bir şekilde sona erdirilmesini sağlamaktan geçiyordu. Bu nedenle Venedik senatosunun 17 Ocak 1650'de aldığı kararla donanma envanterinde bulunan kadirgalar, geniş bir alanda hareket yetkisi tanınan ve Osmanlıların Kandiye kuşatmasını kırmak için görevlendirilen otuzlu yaşlardaki Francesco Morosini'nin kumandası altına verilmiştir.¹²⁰

Venedik Senatosu'nun Morosini'ye tevdi ettiği başlıca görev Osmanlıların 14 Haziran 1651 tarihinde yola çıkan takviye kuvvetlerinin Kandiye'ye ulaşmasını engellemektir. Hüsamibeyzâde Ali Paşa komutasındaki Osmanlı donanması Sakız Adası'na vardığında diğer gemilerle burada toplanmışlardır. 150 parçalık büyük bir mürettebat Girit'e hareket etmek için yola çıktığında Paros ile Nakşa adaları arasındaki Triò kanalında, 10 Temmuz 1651 tarihinde Venedik donanmasıyla karşılaşmıştır. Alvise Mocenigo güçlü bir kuvvet ile onu engellemeye çalışırken Morosini çarpışmanın sol kanadında onun hareketlerini izlemiştir. Bu sırada meydana gelen çatışmalar, donanması doğru hareket eden ve isabetli top atışları yapan Venedik lehine sonuçlanmış ve Osmanlılar ciddi kayıplar vermişlerdir.¹²¹ Osmanlı donanmasının belki de en büyük hatası, Girit'te donanmanın girişeceği muhtemel bir savaşı göz önünde

¹¹⁸ Brusoni, *Historia dell'ultima guerra tra' Veneziani e Turchi*, 163; Renata Targhetta, "FOSCOLO, Leonardo", *Dizionario Biografico degli Italiani*, c. 49, (Roma: Treccani, 1997), Erişim 5 Nisan 2019. http://www.treccani.it/enciclopedia/leonardo-foscolo_%28Dizionario-Biografico%29/

¹¹⁹ John Julius Norwich, *A History of Venice*, (London: Penguin Books, 2003), s. 433.

¹²⁰ Giuseppe Gullino, "Morosini, Francesco", *Dizionario Biografico degli Italiani*, c. 77 (Roma, Treccani, 2012), Erişim tarihi 17 Mart 2019 [http://www.treccani.it/enciclopedia/francesco-morosini_\(Dizionario-Biografico\)](http://www.treccani.it/enciclopedia/francesco-morosini_(Dizionario-Biografico))

¹²¹ Gullino, "Morosini, Francesco", Erişim tarihi 17 Mart 2019.

bulundurarak gemilerin eksik su ihtiyacının karşılanması için geri hareket etmesidir. Yakınlardaki bir adaya çıkmaya çalışırken Venedik donanmasının ısrarlı takibi sonucu gafil avlanan Osmanlı askerleri ağır bir saldırıya maruz kalmıştır. Anadolu Beylerbeyi Ahmed Paşa bu saldırılarda yaşamını yitirmiş, kaptan-ı derya Ali Paşa da tam aynı akıbete uğrayacakken oğlu tarafından son anda kurtarılmış ancak toplamda 7 parça gemi Venedik tarafından ganimet olarak alınırken bir-iki adet kalyon ise çıkan yangında kül olmuştur. Böylece Osmanlı ordusuna ait gemi sayısı 140 civarına kadar düşmüştür. Fransız Prens Amerigo d'Este'nin de yardımlarıyla Hanya'yı geri almak isterken başarısız olan Morosini bütün suçu kanının bozuk olduğunu düşündüğü Antonio Barbaro'nun üzerine atmıştır.¹²²

1653'te Leonardo Foscolo kumandasındaki bir mürettebat Mora'nın güneydoğu sahillerinde yer alan Benefşe'deki (Monemvasia) Türk kalesine saldırmıştır. Venediklilerin Manyotları ayaklandırmak için kendileriyle yaptıkları görüşme bu sırada gerçekleşmiştir.¹²³ Böylece edindiği müttefik sayesinde Mora kıyılarında daha rahat hareket etmeye başlayan Venedik donanması Osmanlı gemilerini manipüle etmek ve Kandiye kuşatmasını kırmak için daha da büyük bir güç edinmiştir.

Venedik donanması 1653-56 yılları arasında oldukça başarılı sonuçlar elde etmiş, Bozcaada ve Limni'yi ele geçirerek İstanbul'da büyük bir korku yaşanmasına sebebiyet vermiştir. İstila ve işgal korkusu nedeniyle bazı kimseler ev ve konaklarını satarak Üsküdar'a yerleşmeye başlamış, böylece konut fiyatlarında büyük bir artış ortaya çıkmıştır. 1658'de İstanköy ve Sakız gibi bazı adalardaki zahire ihtiyacı yürürlükteki fiyattan (narh-ı cârî) karşılanıyor ancak Eğriboz, Talanda ve Koloz kadılarına gönderilen hükümlerde Osmanlılarla savaş halinde bulunan Venedik ve yabancı (müste'men) gemilere bir zerre tahıl dahi verilmemesi emrediliyordu.¹²⁴

Venedik donanmasının elde ettiği başarılar Morosini'yi 1655'te Girit donanma kaptanı (il provveditore dell'Armata) yaparken Lorenzo Marcello ise genel kaptan (capitano generale) seçilmiştir. Ancak bu değişiklikler Venediklileri Girit Savaşı'nda istenilen neticeyi elde etmeye sevk edememiştir.

Patras, Kaston, Koron ve Moton'daki piskoposlar İstanbul'daki Rûm patrikliği ve Osmanlılar ile herhangi bir sorun yaşıyor gibi görünmüyordu. 1657 yılında Mora'da Patriklğe ait olan bazı

¹²² Gullino, a.g.m.,

¹²³ Nicolae Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, trc. Nilüfer Epçeli (İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2015), 4: s. 73.

¹²⁴ Selçuk Osmanoğlu, "92 Numaralı Mühimme Defteri H.1967-1069/M.1656-1658", (Yüksek Lisans tezi, Marmara Üniversitesi, 2004), s. 116.

mirî vergiler ve bağışlar 120,000 akçe olarak tahsil edilip Patrikliğe ulaştırılacakken vefat eden Tokan isimli bir rahibin tayin ettiği vekile müdahale edilmemesi için Mora sancağı mutasarrıfına, Patras, Kaston, Koron ve Moton'daki kadılara hükümler gönderiliyordu.¹²⁵

Osmanlılar kale mustahfizlarının kaleden uzak yerlerde ve çiftliklerinde ikamet etmesini uygun bulmuyor ve kanunlara muhalif görüyorlardı. Mizistre'deki Emaniyne kalesi mustahfizları böyle bir durum içerisine girdiğinde kale dizdarlarından birisi merkeze mektup göndererek şikâyetle bulunmuş ve Mizistre kadısına kaleden uzak yerlerde ve çiftliklerinde oturan neferatın uyarılması için hüküm yazılmıştır.¹²⁶

2.3.Kalamata Baskını

Kalamata nahiyesi gerek sahip olduğu engin ovası gerekse de güvenilir bir körfeze sahip olması sebebiyle Mora'nın güneyindeki en önemli kıyı şehirlerinden birisidir. Çağdaş bir Venedik kroniği baskından önce Kalamata'nın çok sayıda Türk tarafından korunduğunu belirtmektedir.¹²⁷ Venedikliler bu bölgeyi hedef olarak seçerek Hanya'nın fethine karşılık vermek ve Osmanlıların Girit'teki dikkatini bir başka bölgeye çekmek istemiştir. Bununla birlikte eski dostları olan ve kendileriyle iş birliği yapmak için oldukça heyecanlı görünen Manyotlarla ittifak kurarak buraya saldırımları daha elverişli görülmüş olmalıdır.

Manya halkı tarafından gönderilen üç elçi Morosini ile görüşmüş ve Türklerin elinden kurtulmak için kendilerini destekleyeceklerini taahhüt etmişlerdir. İçlerinden bazıları Venedik kadırgalarında kürekçi olarak (remo) çalıştığı için Morosini'nin kendileri hakkında halihazırda fikri bulunuyor, hatta başarılarından dolayı her birini altın bir madalya ile ödüllendiriyor ve bu topluluğun güvenini sınamayı lüzumlu görüyordu.¹²⁸

Manyotlar Venediklilerle işbirliği yapmak için istekli görünüyordu. Bu doğrultuda Morosini Manya'dan üç kişilik bir heyetle görüşmeyi kabul etti. Morosini öncelikle her birini altın birer madalya ile ödüllendirmiş ve Kalamata'yı ele geçirme niyetinde olduğunu bildirmiştir.¹²⁹ Manyolar bu görüşme esnasında Morosini'ye 600 kişilik bir birlik çıkarmayı taahhüt etmiş, bunun karşılığında ise bağımsızlıklarını elde etme şartı öne sürmüştür. Plana göre Morosini

¹²⁵ Osmanoğlu, "92 Numaralı Mühimme Defteri H.1967-1069/M.1656-1658", s. 52.

¹²⁶ Osmanoğlu, "92 Numaralı Mühimme Defteri H.1967-1069/M.1656-1658", s. 136.

¹²⁷ Vincenzo Coronelli, *Memorie istoriogeografiche della Morea riacquistata*, (Venezia: 1687), s. 28.

¹²⁸ Girolamo Brusoni, *Historia dell'Ultima Guerra tra' Veneziani e Turchi*, (Venezia: 1674), 2: s. 58.

¹²⁹ Brusoni, *Historia dell'Ultima Guerra tra' Veneziani e Turchi*, s. 58.

bahara yakın bir tarihte Mora'nın güney kıyılarına gelecek ve Manyotlarla eşzamanlı olarak Kalamata'yı ele geçirecekti.

27 Ocak 1659'da Değirmenlik (Milos) adasından yola çıkan Morosini'nin donanması kuvvetli bir fırtınayla dağılmış, bu nedenle ancak 14 Mart'ta Koron körfezine ulaşabilmiştir.¹³⁰ Onun geldiğini gören, yerel din adamları tarafından geleneksel Yunan riti (Rito Greco) ayiniyle dini olarak coşturulan Manyotlar Kalamata'ya yönelmiştir. Bu sırada sayılarının yaklaşık 600'den ibaret olduğu belirtilen Manyotlar Venediklilerin gelişinden oldukça memnun görünüyordu.¹³¹

Giorgio Cornaro'nun komuta ettiği bir süvari birliğinin saldırısı sonucu Kalamata önlerindeki Osmanlı ordusu bozulmuş, kale içerisindeki bölümde büyük bir tedirginlik meydana gelmiş ve sonuç olarak Osmanlılar burayı tahliye etmiştir.¹³² Venedikliler Kalamata'ya girdiklerinde çok sayıda zahire ve hayvanat ile karşılaşmış ve bunların Manyotlar tarafından yağmalandığına şahitlik etmişlerdir. Görünürde bu işgal Manyotların Venediklileri aldatarak yaptığı bir yağma ve katliam girişiminden başka bir şey değildir. Venedikliler, ele geçirdiği bu liman şehirlerini uzun vadede ellerinde tutamayacaklarını gayet iyi biliyorlardı, ancak Manyotlar bu durumun farkında değildi. Nitekim Venedik donanması kısa bir süre içerisinde dikkatini yeniden toplayarak Çanakale boğazından geçecek olan Osmanlı donanmasını bloke etmeye odaklanmıştı. Ancak Morosini tarafından yelkenli gemilerle boğaza göndilen Contarini 20 Nisan'a kadar bölgeye ulaşamadığı için kaptan-ı deryanın 30 kadırgalık donanmasının Ege'ye çıkmasını engelleyememiştir. Donanmasıyla bizatihi Sakız civarına gelerek Osmanlı donanmasıyla karşılaşmış ve savaşa tutuşmuş ancak yalnızca iki gemi elde edebilmiştir. Daha sonra Anadolu'nun batısındaki Çeşme'yi ve Halkidiki yarımadasındaki Toroni'yi ele geçirmiştir. 22 Eylül 1659'da Kızılhisar'a (Karistos) saldırarak buralardaki tahkimatlara büyük zarar vermiştir.

Osmanlılar isyanı bastırdıktan sonra Mora'nın güney kıyılarında yerel yöneticiler aracılığıyla bölgedeki Manyot nüfusunu azaltmak gibi daha önce hiç başvurmadıkları bir siyaset izlemeye başlamıştır.¹³³ İtalya'ya ve Korsika Adası'na yerleşen bazı Manyot kabilelerinin göçlerini tam olarak bu tarihle zikretmek mümkündür. Nitekim Köprülülerin Osmanlı İmparatorluğu'nun

¹³⁰ Roger Charles Anderson, *Naval Wars in the Levant, 1559-1853*, (Princeton: Princeton University Press, 1952), s. 169.

¹³¹ Vincenzo Coronelli, *Memorie istoriografiche delli Regni della Morea e Negroponte e luoghi adiacenti*, (Venezia: 1686), 50a.

¹³² Batista Nani, *Degl'Istorici delle cose Veneziane, i quali hanno scritto per Pubblico Decreto*, (Venezia: 1720), 9: s. 430.

¹³³ W. A. Heurtley, *A Short History of Greece: From Early Times to 1964*, (Cambridge: Cambridge University Press, 1967), s. 84.

toparlanması ve eski gücüne geri dönebilmesi için yaptığı reformlar ve siyasi olarak izlediği usuller bu vakayla örtüşmektedir. Köprülüzade Mehmed Paşa'nın önyak olduğu bu girişim, 1661'de onun yerine sadrazam olan, aynı aileye mensup Fazıl Ahmet Paşa ile devam etmiştir.

Bu sırada Francesco Morosini 1660 yılındaki donanma harekâtına Halkis'le başlamış ancak başarısız olunca Skiathos Adası'na yönelip burayı ele geçirmiştir. Bu sırada Fransa Kralı XIV. Louis kendisinden yardım talebinde bulunan Morosini'nin teklifini 1659'da Fransız-İspanyol Savaşı'nın bitmesi gerekçesiyle geri çevirmemiş, Kandiye'yi savunmak için Prens Almerigo d'Este komutasında 4000 piyade ve 200 askerlik bir gemi göndermiştir. Fransa'nın emriyle Savoy Dükü de yardım sözü vermiştir.¹³⁴ Böylece Malta, Papalık, Toskana Dükalığı ve Fransız kalyonları ile desteklenen Morosini Girit Savaşı için Venedik lehine büyük bir yardım görmüştür. Buna rağmen işler yolunda gitmemiş; Malta ve Papa Devletleri arasında bir takım anlaşmazlıklar çıkmıştır. Fransa'nın yardımından haberdar olan Osmanlı merkezi XIV. Louis'nin elçisini tutuklayarak Yedikule zindanına hapsedmiştir.

Fransızların yardımı Morosini'ye 1660 yılının Nisan ayında ulaşmıştır. Çuha Adası'nda bulunan Morosini Ağustos ayında Hanya'nın doğusundaki Souda Körfezi'ne Osmanlıların yoğun top atışları eşliğinde ulaşmış ve askerler Morosini ile D'Este'nin teşvikleri sonucu Veneranda Kalesi'ne tırmanarak karaya çıkmıştır. Bu sırada Amiral Francesco Grassi ve birkaç yetkili Osmanlıların saldırıları sırasında hayatını kaybetmiştir. Venedikliler Calogero ve Calami kalelerine saldırırken Fransızlar Hanya Kalesi'nin duvarlarına tırmanmış ve küçük kaleleri ele geçirmiş olmasına karşılık Hanya'daki Türk gücünü kırabilecek bir kuvvetleri olmadığından beklemeye geçmişlerdir.

2.4.İşyan ve Harekât (1667-1673)

XVII. yüzyıldaki Manyot isyanlarının bir diğeri yine Girit savaşları sırasında Kandiye kuşatmasının sıkılaştırıldığı bir dönemde gerçekleşmiştir. Esasında Osmanlı Sadrazamı Köprülüzade Fazıl Ahmed Paşa, 1667'deki Kandiye kuşatması sırasında Manyot korsanlarının Osmanlı donanmasını yağmalayıp bazı gemileri ateşe vermesine oldukça hiddetlenmiştir. İşyan halinde bulunan Manyotları Venedikliler ve Maltalılar destekliyordu.¹³⁵ Silahdar Fındıklılı

¹³⁴ Setton, *Venice, Austria and the Turks in the Seventeenth Century*, s. 189.

¹³⁵ Randolph, *The Present State of the Morea: Called Anciently Peloponnesus*, s. 9

Mehmed Ağa'ya göre bu sırada Manyalılar arasında cizye-güzar olan 20,000 civarında Rum vardı.¹³⁶

Kandiye'nin fethi henüz gerçekleşmediği için Sadrazam Fazıl Ahmet Paşa Manyalılarla ilgili planlarını savaş sonrasına ertelemiştir. Ancak savaştan sonra itaatsizlikleri muhakkak bir surette giderilmeli ve bölge teskin edilmeliydi. Nitekim George Finlay, "Manyot korsanlarının cezasız bırakılması, Manya limanlarının Venedik ve Malta kruvazörleri için bir sığınak olması Girit ticaretine darbe vurabilir ve Osmanlılar açısından bu denli uzun süren bir fethi anlamsız kılabilir" yorumunda bulunarak bu hususta son derece önemli bir tespitte bulunmuştur.¹³⁷

Fazıl Ahmet Paşa bu sırada zihninde kurguladığı¹³⁸, sürekli bir şekilde Mora sahillerinde Osmanlı düşmanlarıyla ittifak kurmaktan çekinmeyen Manya'yı itaat ettirmek için gerekli fırsatı 1667'de, 25'li yaşlarda, daha önce Venedik donanmasında kürekçilik yapan bir Manyot korsanı olan Limberaki Gerakari'nin yakalanmasıyla elde etmiştir. Ancak sadrazam önce Kandiye'nin düşmesini beklemiş, Limberaki'yi ise şimdilik kızığa çekmiştir.

Fazıl Ahmed Paşa, Girit'in fethini müteakiben aşağıda yer alan tehdit içerikli mektubu Manya'ya göndermiştir:

*Sadr-ı a'zam işbu bin seksen senesinin mah-ı recebinde
(receb 1080 / kasım 1669) Manya reayasına yazub
gönderdiği mektubun suretidir.*

*Siz ki Manya Tağı nahiyesinde sâkin olan reayanun başları
ve bellü başluları ve ihtiyarları ve sair umum üzre anda
olan reayasız. Sizi azametlü padişahımızun itaatine davet
iderüz. Sair memleket reayası gibi emre muti olub harac
viresiz. Eğer bu defa itaat idüb raiyyet olmağı kabul
idersenüz asi olduğunuz vaktinden berü üzerinizde olan
cizye ve sair tekalif-i mali taleb olunmaz. Cürmünüz afv
olunur ve eger bu defa dahi itaat etmeyüb inad u muhalefet
idersenüz bilesiz ki evvel baharda Girid Cezire'sinde asker-
i İslam ile çıkıldukda üzerinize varıub evlad-ı iyaliniz esir*

¹³⁶ Nazire Karaçay Türkal, "Silahdar Fındıklılı Mehmed Ağa – Zeyl-i Fezleke" (Doktora tezi, Marmara Üniversitesi, 2012), s. 550.

¹³⁷ Finlay, *Greece under Othoman and Venetian domination*, s. 136.

¹³⁸ Evliya Çelebi'nin anlattığına göre Sadrazam Manya'nın fethini haliyle zihninde kurguluyordu ve müellifin kendisini önemli bir işle mübaşir edeceğini bildiriyordu. bkz. *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, 8/2: s. 555.

*olunub cümleñüz kılıçdan geçersiz bilmiş olasız, ve's-
selamu ala men ittebe'al-hüdâ.*

*Be-meşta-ı Kandiye*¹³⁹

1669 yılının Kasım ayında, bir kış vakti Kandiye'den gönderilen bu mektupta Fazıl Ahmed Paşa Manyalıları tıpkı diğer reayanın yaptığı gibi itaat edip haraç vermeye davet etmiş, eğer kabul ederlerse asi oldukları tarihten bugüne dek ödemekle mükellef oldukları vergilerin silineceğini taahhüt etmiştir. Aksi halde Osmanlı ordusunun bölgeye sevk edileceğini ve asi Manyalıların çocuklarının ve zevcelerinin esir edileceğini belirtmiştir.

Girit Savaşı sona erdiğinde Osmanlılar Venediklilerle 1683'teki Viyana Kuşatması'na değin yaklaşık 15 yıl sürecek bir barış antlaşması imzalamış,¹⁴⁰ zaferin yorgunluğunu üzerinden atmak isteyen Fazıl Ahmet Paşa ise Sakız Adası'nda dinlenmeye koyulmuştur. Bu sırada Mora Vilayeti'nin ileri gelenleri, alimleri ve halkı Manyalılardan şikayetçi olup durumu Fazıl Ahmed Paşa'ya bildirmiş ve sadrazamın devlet erkânı ile yaptığı istişare sonucu Manya'nın üzerine ordu sevk edilmesi emredilmiştir.¹⁴¹ Bu hadiseden Manyalıların Fazıl Ahmet Paşa'nın kendilerini itaate davet eden mektubunu karşılıksız bıraktığı ve isyan halinde olmaya devam ettikleri anlaşılmaktadır. Sadrazam burada birinci planını devreye sokarak ağalar iktidarını kaldırıp dayılar devrini başlatan meşhur denizci ve ikinci Cezayir dayısı Hasan Baba'yı Manyotları tedip etmek için Manya'ya göndermiştir.¹⁴² Birlikler Manya kıyılarına yanaşmaya başlamış; bu sırada 10 kişilik bir Manyot taifesi yaklaşan gemilere doğru gitmiş ve Hasan Baba'ya ait gemilerin halatlarını kesmiştir. Rüzgarla beraber manevra alan gemiler taşlık kayalara çarpmış ve hasar almıştır. Bu karmaşadan istifade eden Manyotlar gemilere saldırarak içerisindeki mürettebatı katletmiştir. Hasan Baba'nın içerisinde olduğu bir parça gemi kaçarak son anda kurtulmayı başarmıştır.

Fazıl Ahmet Paşa'nın ikinci tasarısı çok daha çetin ve yıldırıcı olmuştur. Güçlü bir kara ve deniz kuvvetliyle desteklenmiş silahlı birlikler Eğribozlu Köse Semiz Ali Paşa'nın emrine verilmiş, padişah divanında kendisine samur kürk giydirilerek serdarlık beratı verilen Ali Paşa Manya'ya gönderilmiştir.

¹³⁹ Abubekir Sıddık Yücel, "Mühürdar Hasan Ağa'nın Cevâhirü't-Tevârih'i", (Doktora tezi, Erciyes Üniversitesi, 1996), s. 476.

¹⁴⁰ Setton, *Venice, Austria and the Turks in the Seventeenth Century*, s. 244.

¹⁴¹ *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, 8/2: s. 554.

¹⁴² Kassis, *Mani's History*, s. 30-31.

Evliya Çelebi'nin kaydettiğine göre Manya'nın fethini gerçekleştirecek tasarı için Ali Paşa'ya Osmanlı hükümeti tarafından oldukça yüklü askeri ve lojistik destek sağlanmıştır. Sefere sadece Mora Yarımadası'ndaki sancaklar değil, Karlıeli ve Yanya gibi Yunan anakarasındaki kalelerden askerler de iştirak etmiştir.¹⁴³ Toplamda 6'yı bulan bu sancaklardan çıkarılan 12,000 asker Manya'yı işgal etmek üzere görevlendirilmiştir.

Fazıl Ahmed Paşa'nın bu denli yüklü bir askeri harekât tertip etmesi Manya'nın fethine verdiği öneme işaret etmektedir. Üstelik sadrazam fethin ardından Manya'ya bir kale inşa edilmesini emretmiş ve bölgede Osmanlı hakimiyetini kalıcı olarak tesis etmek istemiştir.

2.5.Zarnata Kuşatması (1670)

1670'te Ali Paşa Manyotların elinde bulunan Zarnata kalesini ve şehrini kuşatma altına almıştır. Direnemeyeceğini anlayan Manyotlar eman talep etmiş ve kalenin surlarına beyaz bayrak dikmiştir. Osmanlı askerleri içeri girerek ele geçirilmesi zor olarak görünen kaleyi kolaylıkla teslim almış ve Manyotları dışarı çıkarmıştır. Evliya Çelebi kale kapısının üzerinde ezan okuyarak aşağıdaki beyti yazmıştır:

Evliya bu feth içinde bulunup etti dua,

Ah edip Manyalı dedi tarihi vay Zarnata

Sene 1081¹⁴⁴

Zarnata ele geçirildikten sonra Mizistre Sancağı'na bağlanmış ve 300 akçelik geliri Moralı Zekeriya Efendi'ye bağışlanmıştır. Ali Paşa Manyotların kalede genişlettikleri alanları yıktırması ve kaleyi civardan gelen işçilerin yardımıyla Osmanlı geleneğine göre yeniden imar ve inşa ettirmiştir. İki ay sonra kale muhkem ve dayanıklı bir hal kazanmıştır. Ali Paşa kale

¹⁴³ Evliya Çelebi bu hadiseleri şu şekilde zikretmiştir: “Saadetli padişah seni Manya savaşına serdar etti” deyip tembihler edip 12 adet kadirga ile derya paşalarından Mahmud Paşa, Maryoloğullarından Mustafa Paşa, Abdi Paşa, Hasan Paşa, Cağaloğlu ve diğer derya beyleri hazır olup bir oda yeniçeri ağası, 1 oda topçular ağası, 1 oda cebeciler ağası ve 5 adet sancak beyleri tayin olundu. Evvela Mora Paşası Hasan Paşa, Mizistre Sancağı, Eğriboz Sancağı, İnebahtı Sancağı, Karlıeli Sancağı, Yanya Sancağı ve Tırhala Sancağı paşaları askeriyle tüm timar ve zeamet sahipleri bütün cebelü askerleriyle ve bu 6 sancakta olan 110 adet kalelerin yarı askerleriyle ve bu 6 sancağın 150 adet kadılık yerde binden yüz bine kadar eli beratlı tekâlif-i örfiyye müslim ve müsellemler olan küçük ve büyük yeniçeri, topçu, cebeci, kuloğlu ve diğer kullar ki o kazalarda sakinlerdir, tüm ata, dona ve silaha malik olup asker geçinen 6 sancak yerde 12 bin asker de Manya savaşına memur olup bu 6 sancakta 12 bin adet reaya, beraya, ırgat, marangoz, duvarcı ve çerahorlar Manya'ya gelip taş, kireç ve kereste taşımaları için Serdar Ali Paşa'ya fermanlar verildi. Yine kendinin 2 adet kadirgalarıyla ve oğlunun 2 adet kadirgasıyla Ali Paşa'ya Mora eyaleti seraskerlik ile verildi. Moralı Zekeriya Efendi, ordu kadısı tayin olunup padişah fermanıyla mal defterdarı, ordu emini, nüzül emini ve sürsat ağaları tayin olundu. Bu hakiri de Sadrazam huzuruna çağırıp Kandiye altında fetihname yazıldı.” Evliya Çelebi Seyahatnamesi, 8/2: s. 554-555.

¹⁴⁴ Evliya, 8/2: s. 568.

içerisinde yer alan Hristiyan evlerini kendi parasıyla satın alarak tebaasını dışarıya çıkarmış ve yerlerine Müslümanları yerleştirmiştir. Evliya Çelebi de Zarnata'da üç adet dükkan yaptırarak kendi tekkesine vakfetmiş ve kale dizdarlarını dükkana nazır etmiştir. Kale içerisinde bulunan kiliseler de bu sırada camiye çevrilmiştir. Müslüman esirlerin tutulduğu zindanlar su sarnıçları yapılarak bayındır hale getirilmiş, kaleye inip çıkan yollar temizlenerek arabaların ve balyemez topların geçebileceği anayollar haline getirilmiştir. Şehit olan Müslümanların defnedildiği yer ise sınırlarına duvar çekilerek Müslüman mezarlığı yapılmıştır.¹⁴⁵

2.6.Limberaki Gerakari ve Manya Beyliği

Limberaki Gerakari 1640'lı yıllarda Manya'nın Vitiloz köyünde Kosmasos ailesinin bir ferdi olarak dünyaya gelmiştir. Bölgede tanındık bir simanın, Hiera Antonaki'nin küçük oğlu olan Limberaki korsanlıktan önce Venedik kadırgalarında kürekçi olarak çalışmıştır. Osmanlı kaynakları onun düzgün ve zarif konuşan genç yaşta bir delikanlı olduğunu, Manya ahalisinin onun görüş ve istekleri doğrultusunda hareket ettiğini ve onsuz herhangi bir işe kalkışmadığını belirtir.¹⁴⁶

XVII. yüzyılın ikinci yarısında Manya'nın en güçlülere Giatrakos ve Stefanopoulos aileleriydi. Limberaki Gerakari Manya'da Giakoumi ailesinin bir kızını beğenmiş ve onunla evlenmek düşüncesini ailesiyle paylaşmıştır. Bu sırada Stephanopoulos ailesine mensup olan Lemthakos da aynı kişi ile evlenmek arzusunu dile getirmişti. Babası Gerakari'i uygun buluyordu, ancak Lemthakos söz konusu kızını kaçırmaya karar verince, bu hadise Manya'da, Medikos ve Stephanopoulos aileleri arasında göç etmeye kadar varan büyük bir gerilim yaratmıştır. Limberaki Gerakari onları bulabilmek umuduyla tehlikeli gördüğü gemilere saldırıda bulunuyor ve korsanlık faaliyetlerini sürdürüyordu. Bu sırada 30'lu yaşlarda bulunan bu korsancı, babası ve kardeşleri üzerindeki otoritesini de genişleterek bölgede söz sahibi bir korsancı olmaya ve Manyotlar arasında giderek tanınmaya başlamıştır.¹⁴⁷ Kandiye kuşatması sırasında Osmanlı donanmasına verdiği zararlar Fazıl Ahmed Paşa'nın öfkesine mazhar olan Limberaki'nin Sultan adına vergi vermeyi reddetmesi de sadrazamın öfkesini giderek perçinleştirmiştir. Bu nedenle hızlı bir şekilde Osmanlı istihbaratı tarafından yakalanması istenen bir şahsiyete bürünmüştür.

¹⁴⁵ Evliya, 8/2: s. 568-569.

¹⁴⁶ Üsküdarî Abdullah Efendi, *Vakı'at-ı Rûz-merre*, haz. Muzaffer Doğan (Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi, 2018), 3: s. 219.

¹⁴⁷ Bartolomeo dal Pozzo Veronese, *Historia della Sacra Religione Militare di S. Giovanni Gerosolimitano detta di Malta*, (Venezia: 1715), s. 415.

Eğribozlu Ali Paşa'nın Manya harekâtı sırasında Kelefa içerisinde inşa ettiği kaleyi korumak oldukça zor görünüyordu. Bu nedenle Manya halkı içerisinde sivrilmeye başlayan genç Limberaki'yi kaledeki mühimmat işlerinde istihdam etme yoluna başvurdu. Limberaki bu görevi kabul ederek Osmanlı hükümeti tarafından 1671'de resmî bir surette Manya kocabaşısı olarak tanınmıştır.¹⁴⁸ Eski armatololara benzeyen ancak daha sınırlı bir faaliyet üstlenen Limberaki, Osmanlı padişahının Manya'daki otoritesini güçlendirmek üzere yetkili kılınmış, bu sırada Manya Osmanlı merkezi tarafından 'beylik' olarak tanınmıştır.¹⁴⁹ Fazıl Ahmed Paşa'nın bu uygulamalarının gerek Manya isyanlarını sona erdirerek vergilerin rahatlıkla toplanabilmesini sağlamak, gerekse de Manya'daki hareketliliği kontrol altına almak amacıyla gerçekleştirdiği açıktır.

Limberaki gerekli yetkiyi aldıktan sonra Manya'ya dönmüş ve büyük uğraşlar vererek Manyotları Osmanlılara itaat ettirmeyi başarmıştır. Osmanlılar Limberaki'ye Sadrazam'ın güvenini kazandığı için ödül olarak Manya'da kendi tasarrufunda bulunmak üzere iki adet kale yapmasına izin vermiştir. Limberaki'nin ilk faaliyetlerinde Türklerin de yardımıyla Kelefa ve Manya Kalesi civarında otorite kurmaya başladığı görülüyor.¹⁵⁰ Ancak vergi tahsili ile ilgili herhangi bir şey konuşulmadığı için Limberaki bu duruma temkinli yaklaşmış olmalı ve başta amcası olmak üzere ailesinin diğer üyelerinden, Manya'da iç çekişmenin had safhada olduğu bir dönemde muhtemelen diğer ailelerden de çekinmiş olmalıdır. Osmanlılar Manya'dan yıllık arazi haraçlarının tahsil edilmesini isteyince Limberaki ihanet etmiş ve korsanlığa geri dönmüştür. Limberaki'nin bu dik başlı tavırları kısa süre içerisinde yakalanmasına sebebiyet vermiştir.¹⁵¹ Manyotlar ise ilk iki yıllık vergilerini ödemiş, ancak üçüncü sene ödeme yapmayı reddetmişlerdir. 1673 yılına tekabül eden bu hadise yeni bir isyan girişimini doğurmuştur. Manyotlar Maltalı korsanlarla irtibat kurarak yaz aylarında yapılacak Zarnata kuşatmasının detaylarını görüşmeye başlamıştır. Bu sırada ele geçirilen Limberaki de uzun yıllar kalacağı İstanbul'daki Tersane Zindanı'na atılmıştır.

Zarnata'nın ele geçirilmesinden iki sene sonra Manyotlar yeniden isyan ederek Osmanlılara kaybettikleri Zarnata Kalesi'ni geri almak için büyük bir kuşatma hazırlığı yapmaya başlamışlardır. 30,000 kişilik bir kara ordusu ve Maltalıların yardımıyla dört kalyon ve yedi

¹⁴⁸ Bazı arşiv belgelerinde Gerakari'in ünvanı voyvoda ve bey olarak da zikredilmiştir.

¹⁴⁹ Manya beyliği tabiri için bkz. Defterdar, Zübde-i Vekaiyat, haz. Abdülkadir Özcan, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay., 1995), s. 587.

¹⁵⁰ Dimitri Kantemir, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Yükseliş ve Çöküş Tarihi*, çev. Özdemir Çobanoğlu, (İstanbul: Cumhuriyet Kitap Kulübü, 2002), 2: s. 182.

¹⁵¹ Limberaki'nin kurallardan ve disiplinden uzak bir yaşam tarzı olduğunu Üsküdarî teyit eder. Bkz. Üsküdarî, *Vakı'at-ı Rûz-merre*, 3: s. 219-220.

çekdiri gemi deniz yoluyla gelerek kuşatmaya destek olmuştur. Kaleyi dövmeye başladıklarında kadılar Osmanlı hükümetine mevcut durumu bildirerek yardım talep etmiştir. Fazıl Ahmed Paşa, kapıcıbaşılarından Zileli Ahmed Ağa'yı görevlendirilerek Mora'da asker toplamasını ve kuşatmayı kırmasını istemiştir. Bunun üzerine harekete geçen Ahmed Ağa Mora'daki vilayet erlerini, yeniçerileri, kethüda yerlerini ve vilayet kadılarını karadan bölgeye sevk etmiştir. Maryolzade Mustafa Paşa ise donanmasıyla körfeze girerek yardımı önlemeye çalışmıştır. Kara yoluyla bölgeye intikal etmesi beklenen ordu geç kalınca İstanbul'dan yeniçeri tayin edilmiş ve bölgeye sevk edilmiştir. Ancak Maryolzade hızlı davranarak kenardaki gemileri alarga etmiş, kale kuşatması kaldırılmış ve Manyotlardan bir miktar esir ele geçirilmiştir. Eman dilemeyenler katledilerek zararları önlenmiş ve hasar gören kale tamir edilerek eski haline getirilmiştir. Böylece söz konusu isyan girişimi başarısızlıkla sonuçlandırılmıştır.¹⁵²

Ancak Many'a sükunet yılları uzun sürmemiştir. Bunun en önemli sebebi bölgede kabile asabiyetine ve kan bağlarına dayanan toplum yapısıdır. Limberaki Gerakari'in Osmanlılarla çalışması ve bölgede oldukça sıkı bir yönetim sergilemesi Malta korsanları tarafından desteklenen amcası Michalachi Gerakari'in pek de hoşuna gitmemiştir. Bunun yanısıra Limberaki'nin, mensup olduğu kabileye düşman olan ve isyana kalkışan bazı Manyot hanelerini Many'a'dan uzaklaştırması, başkaldırıların üzerine bir de amcasının isyanına sebebiyet vermiştir.¹⁵³ Durum karşısında çaresiz kalan Limberaki, amcası Michalachi ile iş birliği yaparak Osmanlı hükümetine başkaldırmıştır. Malta gemileriyle desteklenen Manyot isyancıları Zarnata kalesinin yakınlarında Osmanlılar tarafından yakın bir tarihte inşa edilen kaleyi¹⁵⁴ kuşatıp dövmeye başlamıştır.¹⁵⁵ Mora'daki kadılar durumu Osmanlı hükümetine arz

¹⁵² “Mora cezîresinde itâ’at iden Mayna keferesi ‘isyân idüp, otuz bin kadar kâfir berren, Malta gemilerinden dört kalyon ve yedi çekdiri gemi bahren geliüp, Zarnata kurbünde müceddeden binâ olunan kal’ayı muhâsara idüp döğmeye başladı. Hem-civâr olan kâdılar vâkî’ hâli der-i devlete ‘arz itmeleriyle Dergâh-ı ‘âlî kapucubaşılarından Zileli Ahmed Ağa, ol havâliden ihrâc-ı imdâda me’ûr olup, Mora ceziresinden ata ve dona kâdir olanları ve vilâyet erlerini ve yeniçeriler ile serdârları ve kethüda-yerleri ve vilâyet kâdıları ‘umûmen Zarnata’ya imdâd ü i’ânet içün ihrâc idüp, Akdeniz Serdârı Maryolzâde Mustafa Paşa dahi me’ûr olmuş idi. Serî’an irişmemekle İstanbul’dan bir mikdâr yeniçeri dahi ta’yîn ü irsâl olundu. Lâkin bunlar henüz irişmezden mukaddem merkum Maryolzâde Mustafa Paşa irişmekle, kenâr gemileri alarga olup, kal’a tahlis olundu ve Mayna karyelerinden bir mikdâr esîr alınup, kılıca gelenler katl olunmağla, ke’l-evvel itâ’at ü inkiyâd ve tâlib-i emân olmaları ile emân virilüp, top darbindan, kal’anın münhedim olan yerleri ta’ûr olunduktan sonra herkes vatanına gitmeğe izin virildi, fî şehri cumade’l-ûlâ sene minhu.” Bkz. Defterdar, Zübde-i Vekaiyat, s. 39.

¹⁵³ Many'a'nın batısındaki Oitilo (Vitylo) köyünde ikamet eden Iatriani ve ailesi 1670'te Toskona'nın batısındaki Livorna'ya, Stephanopoulos ve ailesi ise 1676'da Ceneviz'den müsaade alarak Korsika Adası'na yerleşmiştir. Bu yerleşimciler Katolik mezhebine mürur ederek bölgenin yerlileri ile evlilik yapmışlardır. bkz. Nicholas, “A History of the Greek Colony of Corsica”, s. 46.

¹⁵⁴ İlk defa Eğribozlu Köse Ali Paşa tarafından yapılması teklif edilen bu kale, Kale-i Cedid adıyla bilinir ve masrafları Anderose Kazası bedel-i nüzülü akçesinden karşılanmıştır. Bkz. BOA, AE.SMMD.IV., Nr. 6204,

¹⁵⁵ Defterdar, Zübde-i Vekaiyat, s. 39

ettiklerinde dergâh-ı ali kapıcıbaşlarından Zileli Mehmed Ağa içlerinde Akdeniz serdarı olan Maryolzade Mustafa Paşa da olmakla beraber bazı tevcihatlar yaparak bölgeye asker sevk etmiştir. Ancak birlik ulaşmadan önce Maryolzade Mustafa Paşa hızlı davranarak bölgeye ulaşmış, gemileri alarga tutarak kaleyi kurtarmış, Manyotlardan esir alarak isyancıları yıldırmaya çalışmış ve bunda başarılı olmuştur. Ele geçirilen isyancılar kılıçtan geçirilmiş ve itaat edenleri affedilmiştir.

Limberaki korsanlık yapmayı sürdürmüş, bu süre zarfında yalnızca Osmanlı filolarına değil, aynı zamanda Avrupalı gemilere de saldırıda bulunmuştur.¹⁵⁶ Kısa bir süre sonra Osmanlı hükümetine verilen bir ilamda başkaldırının Limberaki tarafından tahrik ve teşvik edildiği öğrenilince kaptan-ı deryaya haber salınarak isyancının yakalanması emredilmiştir. Yaklaşık bir on sene sonra, 1682’de, Osmanlı denizcileri tarafından yakalanıp tutuklanan Limperakis Gerakari İstanbul’daki Tersane Zindanı’na atılmıştır.¹⁵⁷

¹⁵⁶ Kassis, *Mani's History*, s. 31

¹⁵⁷ Finlay, *Greece under Othoman and Venetian domination*, 230; ayrıca bkz. Defterdar, *Zübde-i Vekaiyat*, s. 386

3. VİYANA BOZGUNUNDAN SONRA İSYANLAR (1683-1700)

3.1. Avrupa’da İttifak ve Savaş Öncesi Durum

Osmanlı İmparatorluğu’nun 1683’te Viyana’daki ağır yenilgisi sonrası içerisinde bulunduğu mali buhranı kendi lehine bir fırsata çevirmek isteyen Avrupa devletleri Papa XI. Innocent önderliğinde yeni bir Kutsal İttifak (*Sacra Ligua*) kurmuştur.¹⁵⁸ Bu ittifaka Papa Devletleri başta olmak üzere I. Leopold öncülüğündeki Habsburglar, Polonya Kralı John III. Sobieski, yeni seçilmiş Venedik Doçu Marcantonio Giustinian ve 1686’da Rus Çarlığı da katılmıştır. Haçlı ruhunun yeniden diriltilmeye çalışıldığı bir ortamda Avrupa’da meydana gelen bu ittifak Venedikliler için bir fırsat niteliğindeydi; ancak başlangıçta esas hedefleri Mora’nın işgali değil, Girit Adası’nın istirdadıydı. Venedikliler, askeri başarısızlıklar sebebiyle zayıflama gösteren Osmanlı İmparatorluğu’nun bu durumundan istifade ederek tarafsızlıklarını bozmuş ve Mora’nın ilhak edilmesi fikrine kendilerini inandırmışlardır.¹⁵⁹

Osmanlılar Avrupa’da siyasi ve askeri ittifak kurulmadan önce elde ettiği istihbarat yoluyla Venediklilerin Mora’daki Rumlarla görüşme halinde olduğu ve savaş hazırlığı yaptığını öğrenmiştir. Suçlamaların odağında Latinlerle mektuplaştığı söylenen Gördüs başpiskoposu Aziz (Agios) Zacharias yer almış ve yakalanarak Gördüs kadısının huzurunda yargılanmıştır. Kendisine işlediği günah için tövbe etmesi ve Müslüman olması teklif edilen Zacharias, Rumlar tarafından toplanarak para karşılığı serbest bırakılması için yapılan teklifin mahkeme tarafından 30 Mart 1684’te idam edilmiştir.¹⁶⁰

Girit Savaşı’ndan XVII. yüzyılın son çeyreğine kadar atılan adımlar Osmanlıların Manya’da da güçlü bir otorite kurmasına yardımcı oluyordu. Zarnata, Kelefa ve Pasova’daki kaleler Osmanlıların bölgedeki denetimini artırıyordu. Ancak bu durum Manyotları oldukça rahatsız ediyor ve Osmanlıların hakimiyetinden kurtulmanın bir yolunu arıyorlardı.

Venediklilerin İstanbul’daki balyosu Osmanlılar tarafından birtakım gerekçelerle tutuklu bulunduruluyordu ve bu durum Merzifonlu Kara Mustafa Paşa’nın Viyana önlerindeki mağlubiyetinin kesinleşmesi sonrası savaş gerekçesi olarak addedildi. Venedik Senato’su,

¹⁵⁸ *The Cambridge History of Christianity*, ed. Stewart J. Brown & Timothy Tackett, (Cambridge: Cambridge University Press, 2008), 7: s. 20.

¹⁵⁹ M. Yaşar Ertaş, “Mora’da Osmanlı-Venedik Mücadelesi (1684-1715)”, *Osmanlı Dönemi Akdeniz Dünyası*, (İstanbul: Yeditepe Yay., 2011), s. 106.

¹⁶⁰ Ortodokslar tarafından aziz olarak kabul edilen Zacharias her yıl ölüm yıldönümünde Hristiyanlar tarafından anılmaktadır.

Osmanlı İmparatorluğu'nun içerisinde bulunduğu bu durumu görüşerek Papa'nın desteğiyle ezeli düşmanlarına savaş açılması konusunda fikir birliğine varmıştır.¹⁶¹

Daha önce Kandiye'yi Osmanlılara teslim etmek ve ülke çıkarlarına ihanet etmekle suçlanan ve mahkemede yargılanan altmış altı yaşındaki Francesco Morosini, 11 Mart 1684'te Venedik donanmasının kaptanı olarak görevlendirilmiştir.¹⁶² Siyasi çekişmeler nedeniyle başlangıçta Venedik Senato'su tarafından kendisine sınırlı bir yetki verilmiş olarak görünen ve görevinin yalnızca Anadolu'dan Balkanlara akacak olan lojistik desteği engellemek olduğu belirtilen Morosini kendisini aday gösterebilmek için bu çapta küçük bir yetkiyi kabul etmiş gibi görünmüş ancak eski askeri stratejisine bağlı kalarak ve siyasi rakiplerini ekarte ederek 10 Temmuz 1684'te üç kadirga, iki kalyon ve bunlara yardımcı birkaç parça küçük gemi ile Mora'ya doğru yelken açmıştır.¹⁶³ Osmanlı kaynaklarına göre, onun Venedik kuvvetlerinin komutanlığına getirilmesinde, geçmişte Türklere karşı aldığı mağlubiyet ve intikam hisleri etkili olmuştur.

Venedik kuvvetleri beklenenden daha az bir güç ortaya koymuş, ancak Osmanlılara karşı yeni bir cephe açmaları Avrupalı müttefikleri tarafından ilgiyle karşılanmış ve bu sebeple çok sayıda askeri birlikle takviye edilmişlerdir.¹⁶⁴ Papalık'tan Venedik donanmasına kadirga takviyesi yapılmış; Toskona Dükü, Malta Şövalyeleri, Hannoverli askerler ve İsveçli General Otto Wilhelm Königsmarck de askeri ve stratejik yardımlarda bulunmuştur.¹⁶⁵

Francesco Morosini savaş konseyine başkanlık ettiği bir toplantıda Kandiye'nin yeniden fethini tasarlayan projeyi terk ederek dikkatleri Mora Yarımadası üzerine yoğunlaştırmıştır. Venedik'in Girit'te yapacağı ikinci bir deniz savaşı ucu son derece açık ve uzun soluklu olacağı, Mora Yarımadası'nın daha büyük, daha karasal ve daha yakın bir bölge olmasının yanı sıra yerli halkın da daha fazla desteğinin alınabileceği bir bölge olması gerekçesiyle hedef olarak gösterilmiştir.

Morosini, önceden haberleştiği Albay Paul Makris'i ve Zakintoslu Dokara'yı isyan hazırlığındaki Manyotlarla görüşme yapmak üzere Manya'ya göndermiştir. Bu sırada Yunanistan'daki Rum çeteleri (kleft) Venediklilere temkinli yaklaşmakla birlikte saf

¹⁶¹ Ertaş, "Mora'da Osmanlı-Venedik Mücadelesi (1684-1715)", s. 107.

¹⁶² Ertaş, a.g.m., s. 112.

¹⁶³ Gullino, "Morosini, Francesco", Erişim 5 Temmuz 2019 [http://www.treccani.it/enciclopedia/pietro-garzoni_\(Dizionario-Biografico\)/](http://www.treccani.it/enciclopedia/pietro-garzoni_(Dizionario-Biografico)/)

¹⁶⁴ Ertaş, a.g.m., s. 113.

¹⁶⁵ L. Stavros Stavrianos, *Balkan Since 1453*, (Illinois: Dryden Press, 1958), s. 173.

değiştirmeye müsait görünüyorlardı. Venediklilerle iş birliği yapmak için Yanya ve Tırhala gibi Osmanlı idaresinin güçlü olduğu kuzeydeki bölgelerden Karlili Sancağı'na yerleşmeye başladılar. Aggelis Soumilas, Panos Meintanis ve Khormopoulos, Venediklilere bir fırsat vererek onlarla iş birliği yapma yoluna gitmiş ve haber toplamak üzere Vonitsa'ya yerleştirilmişlerdir.

10 Haziran'da harekete geçen Morosini, Dalmaçya kıyılarında 4 kalyona el koyarak Korfu yakınlarına gelmiş, 30 Haziran'da ise Malapina komutasındaki 5 Papalık, Battista Branacaccio komutasında 7 Malta ve Camillo Guidi komutasında 4 Toskana kalyonuyla buluşmuştur.¹⁶⁶ Adayı üs edinen Venedik donanması 12 Temmuz'da bir harp meclisi düzenlemiş ve Batı Yunanistan'daki bazı kaleleri ele geçirmek üzere harekete geçmiştir. Gerek adadaki Rumların isyanı gerekse de Türk muhafızların yeterli destek bulamaması nedeniyle 6 Ağustos'ta Ayamavra'yı (Santa Maura) ele geçiren Venedik donanması önemli bir başarı kaydetmiştir. Osmanlılar tarafından 'kilid-i cezire-i Mora' olarak tavsif olunan bu adanın düşmesi Mora'nın Venedikliler tarafından işgal edilmesinin önünü açmıştır.¹⁶⁷

29 Eylül'de Osmanlıların elindeki Preveze de benzer bir akıbete uğramış, kale Morosini'nin eline geçmiş ve böylece Venedik donanmasının kaptanı, siyasi rakibi Giralomo Corner'i kızığa çekmeyi başarmıştır. Bu iki önemli kalenin ele geçirilmesi Venediklilerin Karlili Sancağı'nda (Acarnania) askerî harekât düzenlemesine imkân vermiş ve önemli görülen bazı noktalar ele geçirilmiştir. Rumların güvenini kazanan Venedikliler kış ayları yaklaştığı için bir sonraki yılın bahar aylarından itibaren yapılacak harekâtın planlarını yapmaya başlamışlardır.

Savaş sırasında yerel güçlerin desteğini almak konusunda büyük bir otorite olan Venedikliler, Kuzey Epir'deki ve Manya'daki Rumlarla işbirliği yapmak için yeniden hareket geçmiştir.¹⁶⁸ 1684'ün sonbahar aylarında Manya'da Joachim isimli bir piskoposun önderliğinde yapılan toplantıda Venediklilere işgal sırasında yardım edilmesi kararlaştırılmıştır. 20 Ekim'de 10 kişilik bir heyet Zakintos adasında Morosini ile görüşme yapmaya gitmiş ve müzakereler bir sonraki yılın Şubat ayına değin sürmüştür. Nihayetinde Morosini Manyotlara gerekli silah ve teçhizat yardımı yapmayı kabul ederek anlaşma imzalamıştır.

Bu sırada Osmanlılar, donanmada bazı eksikliklerin giderilmesi için derya sınıfına yeni neferler tayin ediyor ve denizlere açılmaları için yeni kadırgalar inşa edilmesini sağlamaya çalışıyordu.

¹⁶⁶ Ertaş, "Mora'da Osmanlı-Venedik Mücadelesi (1684-1715)", s. 114.

¹⁶⁷ Ertaş, a.g.m., s. 114.

¹⁶⁸ Ertaş, a.g.m., s. 117.

Envanterdeki gemi sayısı eskisine oranla daha fazlaydı, ancak salyane ile derya sınıfına katılan 17 nefer, Defterdar'ın belirttiği üzere 'umûr-u deryadan bî-haber' kimselerdi ve gemi tedariği için gerekli güç ve kuvvetleri yoktu.¹⁶⁹ Gerekli teçhizatı emlak ve eşyalarını satarak ve biraz da borçlanarak temin etmişlerdi, ancak bu durumun işe yaramadığı görüldüğünde uygulamadan vazgeçilmişti. Sultan IV. Mehmed, donanmanın gereksinimleri ve kalyonların masrafları için Enderun hazinesinden 1400 kese akçe tahsis etmiş ve böylece Osmanlı donanması düşmandan intikam almak için Ege sularına açılmıştır. Bu sırada Mora'daki Rumların isyan çıkarabileceği düşüncesiyle Osmanlılar kocabaşlarla irtibata geçmiş, onları birbirine kefil tutmak veya rehin bırakmak gibi yöntemlere başvurmuş, ancak netice olarak bir sonuç elde edememişlerdir.

Osmanlıların bu tarihten önceki kaptan-ı deryaları Sisam boğazından ileriye geçmekte tereddüt ederken Müsahip Mustafa Paşa, donanması ile birlikte Rodos'a kadar gelmeyi başarmış ve etraftaki adaların güvenliğinden sorumlu kimseleri teftiş etmiştir.

3.2.Venediklilerin Mora'yı İlhakı ve Rumların Desteği

1685 yılında Batı Avrupa'nın desteğiyle 220 kıtalık bir donanma vücuda getiren Venediklilerin mutlak hedefi Mora'ya çıkarma yaparak yarımada'nın kontrolünü ele geçirmektir. Morosini Hırvat, Karadağ ve Arnavutların da dahil olduğu geniş çaplı bir orduyu Mora'nın ilhak edilmesine tahsis etmişti. Casuslarını haber toplamak üzere Mora'nın dört bir yanına gönderen Venedik donanmasının kaptanı, İnebahtı Körfezi'ne girerek Gördüs'e çıkarma yapmayı ve oradaki berzahı kapatarak Osmanlıların Mora ile bağlantısını kesmeyi amaçlıyordu.¹⁷⁰ Böylece Mora'daki Rumların da desteğiyle Osmanlıları yarımada'nın dışarısına atması kolaylaşacaktı. Bu sırada Mora Serdarı Vezir Halil Paşa Balyabadra'da, Mora Sancak Beyi Siyavuş Paşa Rumeli Kasteli'nde, Mizistre Sancak Beyi Serçeşme Mahmud Paşa Kalavorta nahiyesinde ve Vezir Şahin Mustafa Paşa ise Narda muhafazasında görevli bulunuyordu.¹⁷¹

Harekâtı gerçekleştirmek için iknâ olmak isteyen Morosini, bir çektiriye binerek Gördüs'e doğru yol alırken Rumeli Kasteli önlerinde Siyavuş Paşa'nın yoğun top atışlarıyla karşılaşmış ve şaşkınlıkla geri dönmeye mecbur kalmıştır. Bunun üzerine Osmanlılar, Venediklilerin büyük bir işgal hazırlığında olduğunu idrak etmiş ve Mora'nın kıyı bölgelerindeki önlemlerini

¹⁶⁹ Yelkenli gemi adedi 65'tir. bkz. Defterdar, *Zübde-i Vekaiyat*, s. 195.

¹⁷⁰ Silahdar Tarihi'nde Venediklilerin bu planı birincil ağızdan şu şekilde anlatılmıştır: "Kasteller verâsından geçilüp, İnebahtı Körfezi'ne girilüp, Gördos Boğazı zapt olunur ise Türk askeri bir daha geçemez. İbtidâ Gördos kal'asın muhasara ve zapt idersek ayağımız düz basmış ve cezireye mâlik olmuş oluruz" bkz. "Zeyl-i Fezleke", s. 1014.

¹⁷¹ "Zeyl-i Fezleke", s. 1014.

artırmaya başlamışlardır. Ayrıca Venediklilerin Karadağ taraflarında bir Fransız kalyonuna içerisindeki Müslüman esirlerle birlikte el koyması üzerine Balyabadra'daki Fransız Balyos bu kalyonu ve esirleri kurtarmak için bizatihi adaya gitmiş ve Venediklilerin Mora'ya yönelik askeri harekât planları iyice açığa çıkmıştır.

İnebahtı Körfezi'ne giremeyeceklerini anlayan Morosini, Mora Yarımadası'nın güney batısında, ucu Akdeniz'e açık iki Osmanlı kalesini, Moton ve Koron'u zapt etmeyi planlamış ve Mora'yı güneyden kuzeye doğru ele geçirmeyi hedeflemiştir. Morosini, Mora'nın güneyindeki kaleleri kuşatma altına aldığı taktirde Osmanlıların yardımının gecikeceğini ve bu süre zarfında kaleleri halihazırda ele geçirebileceğini düşünüyordu; ancak donanmasını Moton önlerine getirerek kaleyi kuşatma altına almak istediği sırada Osmanlı askerlerinin irili ufaklı top atışlarıyla karşılaşmıştır. Hisarın görüş mesafesinde bulunan bir Venedik kalyonu, balyemez top atışıyla darbe almış ve hemen oracıkta suya batmış, bir diğer kalyon ise iş göremez hale gelmiştir.¹⁷² Bu kayıpların ardından bölgeden uzaklaşan Venedik donanması Koron limanına doğru hareket etmiştir.

Manyotlar Mart ayında ilk isyan emarelerini göstermeye başlamış ve kısa bir süre sonra isyan çıkartarak Osmanlılara vergi vermeyeceklerini beyan etmişlerdir. İsyanı haber alan Mora Beylerbeyi Siyavuş Paşa Sakız Adası muhafızı olan İsmail Paşa'yı 10,000 kişilik bir kuvvetle Many'a göndermiştir. Osmanlı kuvvetleri Many'nın bazı bölgelerini ateşe vermiş, kalelere saldırmış ve içlerinden pek çok esir ele geçirmiştir. Bu kanlı çatışmada Osmanlı askeri iki bin kadar zayıat vermiştir.¹⁷³ Buna rağmen İsmail Paşa, 16 Nisan 1685'te Kelefa Kalesi menzilinde Manyotların isyanına son verdiğini ve tekrar cizyeye bağlanarak başmuhasebeye kaydolunduklarını belgelemiştir.¹⁷⁴ Bu belgede Manyot asilerinin sayısının 2000'den müteceviz olduğu ve bundan sonra nizama sokulmalarına ihtimam gösterilmesi gerektiği de belirtilmiştir. Bu sözleşme farklı bölgelerden işgale karşı koymak için gelen pek çok ağa ve kale dizdarlarından mürettep 130 kişilik bir heyetin önünde imzalanmış ve müşahitlerin isimleri yazılmıştır. Ancak bu af talebi Osmanlı kuvvetlerinin ellerinde esir tuttıkları yakınlarını kurtarmak gayesiyle göstermelik olarak imzalanmıştır. Bu hadiselerden sonra Divan-ı Hümayun'da İsmail Paşa'ya hitaben yazılan bir hükümde Mora muhafazasına Vezir Halil

¹⁷² "Zeyl-i Fezleke", s. 1015.

¹⁷³ Johann Wilhelm Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, trc. Nilüfer Epçeli, (İstanbul: Yeditepe Yayınları, 2011), 5: s. 91.

¹⁷⁴ BOA, YB.04, s. 3.

Paşa'nın tayin edildiği, İsmail Paşa'nın ise tekrar Sakız muhafazasına geri çağrıldığı, ancak buraların korunmasına ihtimam gösterilmesi gerektiği belirtilmiştir.¹⁷⁵

Morosini ile haberleşmeye devam eden Manyotlar muhtemelen Osmanlıların elindeki esirleri göz önünde bulundurarak işgal için daha uygun bir zamanın beklenmesini diliyordu. Ancak Morosini, 43 yelkenli, 6 mavna, 6 kalyon ve 40 nakliye gemisi ile aralarında 2400 Hannoverli bulunan ve toplamda 12 bin kişiyi bulan mürettebatı ile birlikte, Haziran ayının ilk haftasında Kastel ile Koron arasındaki sahraya çıkarma yapmıştır.¹⁷⁶ Alaylar tertipli bir şekilde dizilerek kuşatmaya hazırlanırken cephane, top ve tüfek gibi kuşatma silahları kalenin önüne yığılmıştır. Venedikliler kalenin etrafını kuşatarak kesmiş oldukları zeytinliklerden iki katlı metris yapmış ve derin hendekler kazarak kaleye, deniz ve kara üzerinden gelebilecek yardımı engellemişlerdir. Hazırlıkların tamamlanması sonrası top atışlarına başlayan ordu, kısa bir süre sonra kalede gedikler açmayı başarmıştır. Bu hadise üzerine kalede mahsur kalan askerler Mora Seraskeri Halil Paşa'yı yardıma çağırdılar.

Halil Paşa zeamet ve tımar sahiplerini, kapıkulu askerlerini, Mizistre Sancağı mutasarrıfı olan Mahmud Paşa ve yanında bulunan askerlerden bir ordu toplayarak kaleye yardım için göndermiştir. Bu sırada Mizistre Sancak Beyi Serçeşme Mahmud Paşa da hadiseden haberdar olarak Mizistre ve Kalavrita'dan topladığı askerlerle bölgeye intikal etmiş ve bir tabura saldırarak 150 kişiyi imha etmiştir. Halil Paşa'nın önden gönderdiği askerler, Mora ayanından bir kimsenin komutası altında bölgeye intikal ettiği sırada kuşatmayı kaldırmak için oldukça geç kalınmıştı ve bu ayan, Mahmud Paşa'nın gazabına uğrayarak oracıkta katledilmişti. Bundan sonra Balyabadra'dan 4000 kişilik bir asker grubuyla yola çıkan ve Osmanlı kuvvetlerine katılan Halil Paşa komutasındaki birlikler, kalede mahsur kalan askerlere bir nebze olsun umut vermiştir. Halil Paşa, Venedik metrisinin etrafına hendek kazdırıp tabur çevirmiş ve onları bu taburun içerisinde tutmaya çalışmıştır.¹⁷⁷ Bu sırada bir hileye başvuran Venedikliler Osmanlı askerlerini açığa çıkartmak maksadıyla hep bir ağızdan hüznü ilahiler okumuşlar, bunun üzerine tabura saldırmaya yeltenen Osmanlı askerleri ortaya çıkınca üzerlerine top ve mermi yağdırmışlardır. Bunun bir hile olduğunu anlayınca geri çekilen Osmanlı kuvvetleri 500 kadar kayıp vermiştir. Ertesi gün Osmanlı kuvvetleri bir tür vur-kaç taktiğiyle Venediklilere 1000

¹⁷⁵ BOA, MD 180, h. 722, s. 92.

¹⁷⁶ Mürettebat hakkında bkz. Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, s. 183; Çıkarma tarihi hakkında Jorga'nın verdiği 25 Haziran 1685 doğru değildir. Silahdar Mehmed Ağa, kuşatmanın Recep ayının birinci gününde başladığı ifade etmekte ki bu tarih 3 Haziran 1685'e tekabül etmektedir.

¹⁷⁷ Ertaş, "Mora'da Osmanlı-Venedik Mücadelesi (1684-1715)", s. 119

civarında zayıf vermiştir.¹⁷⁸ Bir sonraki gün ise parçalanmış bir topun parçacıklarının kendisine isabet etmesiyle serseme dönen Halil Paşa üç gün içerisinde yaşamını yitirmiştir. Siyavuş Paşa, Narda muhafazasında olan Vezir Şahin Mustafa Paşa'ya ve Mora valisi Siyavuş Paşa'ya birer mektup göndererek Halil Paşa'nın vefatını haber vermiş ve kendilerini yardıma çağırıştır. Bu mektubun ulaşmasıyla Balyabadra'dan bölgeye 500 asker sevk edilmiş, Siyavuş Paşa ise bizzat askerleriyle hızlı bir şekilde Koron'a varmıştır. Venedik kuvvetleri bu sırada kalenin duvarlarına merdivenler dayayarak içeri girmeyi planlamış ancak bu yardım kuvvetlerinin saldırısıyla girişimleri bertaraf ve imha edilmiştir. Osmanlı kuvvetlerinin başarılı saldırılarını takiben Vezir Mustafa Paşa ve adamlarının 1500 kadar askerle bölgeye intikal etmesi kuşatmayı biraz olsun Osmanlı lehine çevirmeyi başarmıştır. Bu sırada İstanbul'a Halil Paşa'nın vefatı arz edilmiş, ondan boşalan makama Siyavuş Paşa tayin edilirken Mora Sancak Beyliğine ise Mahmud Paşa getirilmiştir. Ancak bu emir ulaşmadan önce Siyavuş Paşa bir tabur saldırısı sırasında yaşamını yitirmiş, bu sebeple yerine ikinci vezir Kapudan Musahib Mustafa Paşa tayin edilmiştir.¹⁷⁹

Osmanlı askerleri kuşatma sırasında oldukça güç durumda kalmış, Kapudan Paşa bölgeye Mora'dan topladığı 2000 kişilik bir askerle kuvvet takviyesi yapmış, yanlarında kethüdası Mehmed Ağa'yı ve Rodos Sancak Beyi Abdülkadir Paşa'yı da göndermiştir. Kapudan Paşa da bizzat aralarına katıldığında Venediklilerin kaleye saldırı gerçekleştirirken Osmanlı askerlerinin elinde top ve cephane kalmadığını müşahade etmiş ve Vezir Şahin Mustafa Paşa'ya “Bu nasıl kuşatma (savunması)dır?” diye yakınırken “Beş defadır arz ederim, ancak kulak veren olmadı” cevabını almıştır. Yalnızca iki paşası ve kapıkullarından çok az askeri kalan Osmanlılar, böylece Kapudan-ı Derya'nın inisiyatifiyle İstanbul'dan 3000 yeniçeri, 1500 cebeci, 500 top sipariş etmiştir. Osmanlı merkezi, iki veziri Koron kuşatmasında Osmanlı askerlerine yardım etmek üzere bölgeye tayin etmiştir.

Venedik kuvvetleri, Kapudan Paşa'nın talep ettiği yardım kuvvetlerinin bir araya gelmesini gözlediği sırada bir gece taburdan çıkarak gafil avlanan Osmanlı askerlerinin üzerine bir saldırı gerçekleştirmiştir. Bu saldırı Osmanlı kuvvetlerini tamamen dağıtmış ve sahip oldukları her şeyin yağmalanmasına sebebiyet vermiştir. Art arda önemli devlet adamlarını kaybeden ve 60 gün geçmesine rağmen kuşatmayı kırmayı başaramayan Osmanlı askerleri, bir umutla yardım beklerken bu saldırı karşısında duygusal olarak daha da büyük bir çöküntü yaşamış, bunun üzerine Venedik kuvvetleri kaleye nihai bir saldırı gerçekleştirerek 11 Ağustos 1685 tarihinde

¹⁷⁸ “Zeyl-i Fezleke”, s. 1016.

¹⁷⁹ “Zeyl-i Fezleke”, s. 1017.

teslim almayı başarmıştır. Kaynaklar bu sırada büyük bir can pazarı yaşandığını altı çizili bir şekilde ifade eder.¹⁸⁰ Venedikliler Osmanlı askerlerini tahliye ettikten sonra Koron Kalesi'nin zarar gören yerlerini tamir ederek cephane ve zahiresiyle birlikte muhafızlarını kaleye yerleştirmiştir.

Osmanlılar açısından Koron Kalesi'nin kaybedilmesi Mora Savaşı'nın dönüm noktalarından birisi olmuştur. Her şeyden önce, iki aydan fazla süren kale müdafaası sırasında Osmanlı ordusunun sevk ve idaresinde karşılaşılan aksaklıklar ve askeri disiplinsizlik açığa çıkmış, Macaristan cephesinde halihazırda bunalımda olan Osmanlı ordusunun Mora'daki direnci iyiden iyiye kaybolmuştur.¹⁸¹ Morosini'nin işgal öncesi bir tesadüf eseri değişmek zorunda kaldığı plan, Osmanlıların açıklarını ortaya çıkarmış ve Venedikliler açısından olumlu sonuçlar doğurmuştur.

Koron'un kaybedilmesiyle Osmanlılar, Venediklilerin kısa bir süre içerisinde Manya'yı tehdit edebileceğini öngörebiliyordu. Bu nedenle Manya kalelerindeki nefer ve ayan sayısını artırmak için Eğriboz'dan 120 kişilik bir birlik Manya muhafazasına tayin edilmişti.¹⁸²

Venediklilerin Koron'daki başarısıyla büyük bir moral kazanan Manyotlar Morosini'yi Manya'ya davet etmiştir. Manya'daki Osmanlı kalelerinin kuşatma ile karşı karşıya kalması durumunda teslim olmaktan başka bir çaresi yoktu. Bu nedenle Kapudan Paşa, Venedik kuvvetlerini Manya'ya girmeden durdurmaya çalışmış ve karşısına küçük bir tabur çıkarmıştır. Kaleyi savunmak için yeterli asker olmadığı gerekçesiyle içerisinde bulunan Müslümanlar ve tüm askeri mühimmat dışarı çıkarılmıştır.¹⁸³ Morosini, Kapudan Paşa'ya bu ordunun dağıtılmasını teslim etmiş, ancak çağrısı kabul görmeyince Hannibal von Degenfeld komutasındaki bir birliği Osmanlı askerlerinin üzerine göndermiş ve 14 Eylül 1685'te yapılan bu savaş Venedik lehine sonuçlanmıştır.¹⁸⁴ Bu çatışmada büyük zarar gören Kalamata Kalesi Venedikliler tarafından tamir geçirmiş ve istihdam edilmiştir.

300 kişilik Manyalı bir birliğin yardımıyla 20 kilometre kadar uzaklıktaki Zarnata Kalesi'ne ilerleyen Venedik kuvvetleri, burada direnç gösterebilecek belki de tek kaleyi kuşatma altına almıştır.¹⁸⁵ Ancak Morosini, teslim olmak istemeyen Zarnata'nın ağasını ikna ederek kale

¹⁸⁰ Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 5: s. 91; "Zeyl-i Fezleke", s. 1019.

¹⁸¹ Ertaş, "Mora'da Osmanlı-Venedik Mücadelesi (1684-1715)", s. 120.

¹⁸² Mesut Demir, "1686-1687 (H. 1097-1098) Tarihli Atik Şikayet Defteri'nin Transkripsiyon ve Değerlendirilmesi", Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, 2010, hkm. 1, s. 165.

¹⁸³ Defterdar, *Zübde-i Vekaiyat*, s. 198.

¹⁸⁴ Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 5: s. 92.

¹⁸⁵ Antonio di Negri, *Historica Esuccinta Relatione de Fatti Memorabili*, (Napoli: 1685), s. 64-65.

içerisinde bulunan 600 kadar Türk'ü tahliye edip Kalamata'ya göndermiştir. Zarnata'yı Morosini'ye teslim eden ağa ise Venedik'e kaçırılmıştır.¹⁸⁶

Osmanlılar merkezi Venediklilerin Manya'daki ilerleyişini durdurmak için Eğriboz Limanı'nda bulunan Serasker Musahib Mustafa Paşa'nın yanına Sakız Adası muhafızı İsmail Paşa ve Saksoncubaşı Recep Ağa'yı destek kuvveti olarak memur etmiştir. Kara ve deniz yoluyla Passava Kalesi'ne ulaşan Osmanlı askerleri bölgeye intikal ettiğinde Venedikliler 8 günden beri halihazırda kalenin içerisinde bulunuyordu. Osmanlı askerleri tarafından tazyik edilen bu kuvvetlerin yardımına karaya asker çıkartan Venedik donanması yetişmiştir. Bir noktada toplanarak ani bir çıkışla Osmanlı askerlerinin üzerine hücum eden Manyalılar da Venedik kuvvetlerine destek vererek önemli katkıda bulunmuşlardır. Kaleden ümidini kesen Osmanlı askerleri Gaston ovasına geçip dinlenmeye koyulmuştur. Hastalığı giderek artan ve sefer için mecali kalmayan Serasker Musahib Paşa, İstanbul'a durumunu bildiren bir arz göndermiş, böylece yerine Vezir İsmail Paşa tayin edilirken kendisi de kapı halkıyla birlikte Seddü'l-Bahir Kaleleri'ni korumak üzere görevlendirilmiştir.¹⁸⁷

Kelefa ve Passava'yı da kolaylıkla ele geçiren Venedikliler bütün Manya'yı kontrol altına alarak başına bir rettore (vali) tayin etmişlerdir. Venediklilerin Mora'da Osmanlılara karşı elde ettiği bu başarılar şehirde duyulmuş ve halk tarafından Büyük Meydan'da coşkuyla karşılanmıştır.¹⁸⁸ Savaş konseyinde Girit'in istirdadı için görüş belirtilmesine rağmen Morosini ve kara kuvvetleri komutanı Kont Königsmark, Venedik'in Mora üzerindeki hakimiyetinin genişletilmesinden yanaydı.¹⁸⁹ Nitekim takip eden yılda yaşanan gelişmeler bu düşünceye uygun seyretmiştir.

1686 yılına gelindiğinde Venediklilerin Mora'daki harekâtı yarımadanın güneybatı sahilleri üzerine yoğunlaşmıştır. Osmanlıların yanlış bir hamleyle kuvvetlerini yarımadanın kuzeydoğusundak Eğriboz'a kaydırması, Venediklilerin Mora'da Osmanlılara ölümcül bir darbe vurmasına yol açmıştır. Daha önce Eğriboz'daki bazı kuvvetlerini Manya'nın muhafazasına tayin ettiği sırada bu kalede bulunan neferlere de memur oldukları kalelerin muhafazasında bulunmalarını emreden Osmanlı merkezi, civar yerlerdeki kazalardan toplanan

¹⁸⁶ 42 numaralı dipnota atfen bkz. Ertaş, "Mora'da Osmanlı-Venedik Mücadelesi (1684-1715)", s. 120.

¹⁸⁷ Defterdar, *Zübde-i Vekayiât*, s. 206-207; Silahdar Tarihi'nde Musahip Mustafa Paşa'nın başarısızlığı sebebiyle görevinden alındığı ve Boğazhisar'ın Anadolu tarafında yer alan Yenikale'nin muhafazasına tayin edildiği ifade edilmiştir. bkz. "Zeyl-i Fezleke", s. 1038.

¹⁸⁸ Benedetto Capello, *La Morea Combattuta Dall'Armi Venete, con li Successi in Levante nella Campagna 1686*, (Venezia: 1686), s. 130.

¹⁸⁹ Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 5: s. 92.

sipahi, yeniçeri mütekitleri ve il erlerini 1686'nın Nisan ayında Eğriboz'a sevk ediyordu.¹⁹⁰ Daha önce Mora'nın muhafazası için tayin olunan 2000 Mısır askeri de Eğriboz'a dahil olunca, Mora'nın güneybatı kıyıları iyiden iyiye savunmasız duruma geçmiştir.¹⁹¹

Mayıs ayında Morosini ve Königsmark, Papalık ve Malta'dan gelecek yardımları gözetirken Venedik kuvvetleri Navarin'i ilhak etmenin planlıyordu yapıyordu. 25 Mayıs'ta 5 Papalık ve 8 Malta kalyonuyla birleşen Venedik donanması Haziran ayının ilk haftası Navarin'e çıkarma yaparak kaleyi kuşatma altına almıştır. 20 gün kadar dayanabilen Osmanlı kuvvetleri kaleyi Venediklilere vire ile teslim etmek zorunda kalmıştır. Cephaneliğin ateş alması sonucu kale muhafızı Sefer Paşa ve beraberindeki askerler vefat etmiş ve Venedikliler bu yolla teslim anlaşmasını ihlal ederek şehri ilhak etmiştir.¹⁹²

Venedikli kuvvetlerinin bir sonraki hedefi Navarin'in 10 kilometre kadar güneyindeki Moton Kalesi olmuştur. Haziran ayının son haftasında Moton yakınlarındaki Yenihisar'a asker çıkaran Venedik donanması, burada Divrikli Mehmed Paşa komutasında hazır bulunan Osmanlı kuvvetleriyle dört-beş saat süren bir savaşa tutuşmuş ve üstün gelmişlerdir. Tisa'ya çekilen Osmanlı kuvvetleri Venedik ordusunun hareketini takip ederken Moton Kalesi'nin kuşatıldığını haber almıştır. Bu kuvvetler, Eğriboz muhafazasına giden Mısır askerlerinin yardımını bekledikleri ve kalenin sağlamlığı sebebiyle kuşatmaya dayanabileceğine inandıkları için Venediklilerin Moton Kalesi'ni kuşatmasına yalnızca seyirci kalmış, içerideki Osmanlı askerleri ve halk ise kendilerine kimsenin yardıma gelmediğini gördüğü için Venediklilerin teslim olma ve kendilerini güvenli bir yere nakletme tekliflerini kabul etmişlerdir.¹⁹³ 16 günlük muhasaranın ardından Venedikliler, Moton Kalesi'ni ele geçirmiştir.

Serasker İsmail Paşa, Venediklilerin bir sonraki saldırısının Anabolu'ya gerçekleştirileceğini öngördüğü için askerlerini Tripoliçe'de toplamış ve mezbur kaleye doğru hareket etmiştir. Temmuz ayının sonunda Venedik donanması Anabolu'ya yakın bir mevki olan Tolo'ya çıkarma yapmış ve stratejik Palamidi tepesini ele geçirilmiştir. Anabolu'yu muhafaza eden Rum Hasan Paşa, Venedik donanması karşısında hiçbir varlık gösteremeyen Kaptan-ı Derya Vezir Mısırlıoğlu İbrahim Paşa'dan destek görememiş, İsmail Paşa'nın yardımları ise başarısız

¹⁹⁰ Bu minvalde İstefe kadısına hitaben yazılan ve suretleri çeşitli kazalara gönderilen hüküm için bkz. Demir, "1686-1687 (H. 1097-1098) Tarihli Atik Şikayet Defteri'nin Transkripsiyon ve Değerlendirilmesi", hkm. 19, s. 173.

¹⁹¹ Defterdar, *Zübde-i Vekaiyat*, s. 207.

¹⁹² Ertaş, "Mora'da Osmanlı-Venedik Mücadelesi (1684-1715)", s. 121; Ayrıca bkz. "Zey-i Fezleke", s. 1038

¹⁹³ Defterdar, *Zübde-i Vekaiyat*, s. 207.

olmuştur. Yalnız kalan Hasan Paşa, 30 Ağustos'ta kaleyi Venediklilere teslim etmek zorunda kalmıştır.¹⁹⁴

1687 yılına gelindiğinde Morosini, Mora'yı tamamen Osmanlıların elinden almayı planlıyordu; Kastellerin İnebahtı Körfezi'nin kontrolünü ele geçirmek ve yarımada elinde tutmak için ne kadar önemli olduğunun farkındaydı ve Osmanlıların yarımada yaptığı sevkiyat ve lojistik desteğini tamamen sona erdirmeyi amaçlıyordu.¹⁹⁵ Bu niyetle Temmuz ayının son haftasında Balyabadra'nın batısına 10,000 üzerinde asker çıkartan Morosini iki hafta içerisinde, 8 Ağustos 1687'de burayı ilhak etmiştir.¹⁹⁶ Osmanlı askerleri Mora'nın kuzey sahil şeridi boyunca sürekli bir şekilde doğuya doğru çekilirken İslam dinine mensup olan herkes kışkırtılan Rum çeteleri tarafından takip ediliyordu. 9 Ağustos'ta Gördüs önlerinde kurulan ordugâh da İstefe sahrasına geri çekildiğinde şehrin sakinleri arkalarında kül yığınının dönmüş bir şehir bırakmıştır. Ancak muhkem Akrokorint Kalesi ayakta durmayı başarmış ve Venedikliler tarafından hızlı bir şekilde istihdam edilmiştir.¹⁹⁷

Mora'daki vaziyet Osmanlılar adına kötüye gittiği sırada Manyalı Limberaki bu durumu kendi özgürlüğünü elde edebilmek amacıyla bir fırsata çevirmeyi düşünmüştür. Dönemin sadrazamı Tekirdağlı Bekri Mustafa Paşa'ya (1688-1689) bir arzuhal sunarak şu ifadeleri sarf etmiştir:

*“Bu bende-i kemter ü bigâh Devlet-i Al-i Osman'ın bâb-ı hümâyûnunda bir edna kelb mesâbesinde olup bu bendelerin bend ü zencirden âzâd ve Manya hükümeti ihsan buyurılır ise ümidvârım ki, Memleket-i Mora ve Manya reayasın kendüme râm idüp Devlet-i Al-i Osman'ın hizmetinde hulûs-ı kalb ile bezl-i makdûrda zerre kadar ihmal olunmayup cezîrey-i mezbûreyi Venedik keferesi tasarrufundan istihlasa bâ'is ü bâdî olmak avn-i Hudâ'dır.”*¹⁹⁸

Mora Savaşı'nın başladığı tarihten bu yana Serdarlık vazifesi ifa eden pek çok paşa başarısız olmuş ve neticede Osmanlılar 1687 yılında yarımada hakkındaki hakimiyetini bütünüyle yitirmek zorunda kalmıştı. Mora'daki kötü gidişat sebebiyle Osmanlı Sadrazamı'nın ona bu fırsatı vermekten başka bir çaresi yoktu. Limberaki Osmanlı Sultanı'nın tıpkı diğer krallara ihsan

¹⁹⁴ Ertaş, “Mora'da Osmanlı-Venedik Mücadelesi (1684-1715)”, s. 122.

¹⁹⁵ Ertaş, a.g.m., s. 123.

¹⁹⁶ “Zeyl-i Fezleke”, s. 1069.

¹⁹⁷ Zinkeisen, Osmanlı İmparatorluğu Tarihi, s. 92.

¹⁹⁸ Üsküdarî, *Vakı'at-ı Rûz-merre*, s. 220.

ettiği tuğ ve kızıl üskûf alametleriyle, üstelik bizatihi Sultan II. Süleyman'ın hatt-ı hümayunu ile Manya Beyliği'ni özgürlüğüne kavuşturmak üzere serbest bırakılmıştır. Bunun üzerine İstanbul'da mütemekkin Mora, Eflak ve Boğdanlı Rûmlar Limberaki'ye büyük bir hürmet göstererek gemisine levent yazılmak umuduyla etrafında toplanmışlardır. Ancak Limberaki bu hürmete kayıtsız kalıp Karlılı ve İnebahtı civarında oturan Rûmları sefer için levent yazdırıp Manya'ya açılmıştır.¹⁹⁹

Limberaki'in serbest kaldıktan sonra yaptığı faaliyetler Osmanlılar nezdinde kabul görmüştür. Nitekim kendisine ihsan buyrulan Kerpiniş (Karpenisi) kazası kısa bir süre içerisinde sancak statüsü kazanmıştır. Yine Hicrî 1101 (M. 1690) yılında kendisine gönderilen bir fermenda *“Hidemât-ı ‘aliyyemde istihdam olalıdan berü kemâl mertebe sadakat ve istikamet üzere hidmet ve hareketün mesâmi’-i ‘aliyyeme ilka olunmağın hüsn-i teveccüh-i hümayunuma mazhar olup”* denilmiştir.²⁰⁰

Ancak Limberaki'nin fermansız ve beratsız bir şekilde, üstelik ziyadesiyle Kerpiniş Sancağı'ndan vergi tahsil etmesi, gerek Maliye'nin gerekse de civardaki bilirkişilerin dikkatini çekmiş ve durum hükümete arz edilmiştir. Bunun üzerine bir hükm-i hümayun çıkarılarak Limberaki'nin yanında mevcut olan leventlerin ulufe, nafaka ve diğer masraflarının zikredilen kazalardan havale olunan tutar hesabıyla bizatihi Limberaki tarafından tahsil edildiği ve bu karara başka kimsenin karışması veya muhalefet etmemesi gerektiği belirtilmiştir.²⁰¹

1690 yılına gelindiğinde Osmanlı merkezi Ali Paşa'yı Mora taraflarına serasker olarak tayin ederek öncelikle Rumeli'de kaybettiği toprakları geri almak için çabaladı. Nisan ayında İstefe (Thebai) sahrasında bulunan Ali Paşa'ya Rumeli'deki sancaklardan askerler sevk ediliyordu.²⁰² Ali Paşa Mayıs ayında ilk olarak Bababoğazı'nda eşkıyalık yapan zümrelere haddini bildirmek üzere görevlendirildi.

Limberaki'in gösterdiği hizmet ve hareketler Osmanlı padişahının hüsn-i teveccühüne mazhar olmuş ve bazı kazalara ait cizyeler kendisine ihsan olunmuştur.²⁰³ Ancak Venediklilerin

¹⁹⁹ Üsküdarî, *Vakı'at-ı Rûz-merre*, s. 221.

²⁰⁰ Muzaffer Fehmi Sakar, “1101\1102 (1690\1691) Tarihli 100 Numaralı Mühimme Defteri” (Yüksek Lisans tezi, Marmara Üniversitesi, 2007, s. 37-38.

²⁰¹ “Kerpiniş Beyi Limberaki'in yanında mevcut olan leventlerin ulufe ve nafaka ve me'unet-i saireleri için balada zikr olunan kazalardan havale olunan ol mikdar malı mir-i mesfur Limberaki tarafından tahsil olundukda min-ba'd ahardan kimesne muhalefet ve müdahale eylemeyeler” Üsküdarî, *Vakı'at-ı Rûz-merre*, s. 221.

²⁰² Mehmet Ali Tan, “99 Numaralı Mühimme Defteri Transkripsiyonu ve Değerlendirmesi (91-180)”, (Yüksek Lisans Tezi, Bitlis Eren Üniversitesi, 2015), s. 51-52.

²⁰³ Sakar, “1101/1102 (1690/1691) Tarihli 100 Numaralı Mühimme Defteri”, s. 37-38.

kazanımları giderek artmış, 12 Ağustos 1690'da Benefşe'nin de Venedik'in eline geçmesi Osmanlıları Mora'da oldukça güç durumda bırakmıştır.

1695'te Osmanlılar dikkatlerini yeniden Sakız ve Mora üzerine yoğunlaştırmıştır. Pruçon ismindeki bir kaptan Sakız'a mühimmat yığmak için harekete geçerken diğer yandan Vezir İbrahim Paşa İstefe'de bir ordu vücuda getirme gayreti içerisindeydi.²⁰⁴ Şubat 1695'te başlayan savaş Osmanlıların lehine sonuçlanmış, ancak Osmanlılar Mora'nın istirdadına muvaffak olamamıştır.

1696'da Limberaki İnebahtı'da bir rehine takası hadisesini fırsat bilerek taraf değiştirmeye yeltenmiş ve Osmanlı askerlerini Karlılı Sancağı Bey'ine teslim ederek önceden yer altına gizlediği gemilerle birlikte Venedik safına geçmeyi başarmıştır.²⁰⁵ Venedikliler de onu Aziz Mark Şövalyesi ilan ederek himayesi altına almıştır. Ancak yine çıkarları uğruna devam ettiği görülen Gerakari Karpenisi'de kendi mülkünü ateşe veren halka misillime yaptıktan sonra Venedik Doçuna şikayet edilince yakalanıp Brescia'da hapsedilmiş ve ölümüne dek orada kalmıştır.

²⁰⁴ Şakar, "1101/1102 (1690/1691) Tarihli 100 Numaralı Mühimme Defteri", s. 284.

²⁰⁵ Defterdar, *Zübde-i Vekaiyat*, s. 587.

SONUÇ

Askeri açıdan stratejik körfez ve limanlara sahip olan Mora Yarımadası'nda Osmanlı hakimiyeti uzun bir süre almış ancak XVI. yüzyılın ortalarına doğru bütünüyle fethedilmiştir. Osmanlı Devleti'nin Mora'daki idari ve askeri düzeni çeşitli dönemlerde büyük dirençlerle karşılaşmış, özellikle de XVII. yüzyıldaki eşkıyalık faaliyetleri ve isyan hareketleri Mora'daki Osmanlı idaresini oldukça zorlamıştır. Osmanlı karşıtı faaliyetlerin en çok yaşandığı bölge ise Manya olmuştur. Zorlu coğrafi koşulları, isyankar ve savaşçı halkı, Akdeniz'deki korsanlık ağının en önemli bir parçası olan limanları, bu bölgede egemenlik kurmayı bir hayli zorlaştırmıştır. Özellikle savaş dönemlerinde, kendilerine müttefik bulmakta zorlanmayan asi Manya halkı, dini, mali ve idari saiklerle Osmanlı düzenine karşı yıpratıcı isyanlara kalkışmışlardır.

İsyan girişimleri sırasında Manyalıların en önemli destekçileri, çıkarları uğruna kendileriyle iş birliği yapan Venedik, İspanya ve Malta gibi donanması güçlü devletler olmuştur. Bu devletler, Ege Denizi ile Akdeniz arasında önemli bir durak işlevi gören Manya coğrafyasının sahip olduğu limanları kullanmakla kalmamış, savaş zamanlarında Manya halkını Osmanlılara karşı kışkırtarak ve onları destekleyerek yardımda bulunmuşlardır. Bununla birlikte Osmanlıların XVII. yüzyılda Habsburgla, Safevilerle ve Venediklilerle yaptıkları uzun süreli savaşlar Manyalıları cesaretlendiren en önemli sebeptir. Ayrıca korsanlık faaliyetlerinde yaşanan artış, hanedan içinde yaşanan sorunlar, merkezi otoritenin zayıflamış olması ve yerel idarecilerin ihmal ve zafiyetleri Mora isyanlarında tetikleyen diğer faktörlerdir.

Uluslararası desteğe ve savaş döneminin yıkıcı etkilerine rağmen Osmanlılar isyancılara karşı müsamahalı davranmamış ve asileri bastırmak için her türlü tedbire başvurmuştur. Başlangıçta uzlaşma yoluyla isyanı bastırmaya çalışan devlet, bu yolla başarı elde edemeyince karadan ve denizden gerçekleştirilen askeri müdahalelerle asiler ve eşkıyalar etkisiz hale getirilmeye çalışılmıştır. Özellikle Manya bölgesinde gerilla taktikleriyle direnişini sürdüren isyancılar, devletin ısrarlı ve ödün vermeyen siyaseti ve askeri gücü karşısında baş eğmek zorunda bırakılmışlardır.

XVII. yüzyılın hemen başında doğu ve batıda uzun süren savaşlar ve celali isyanları dolayısıyla kısmen etkili olan Mora isyanları, Girit kuşatmaları ve Viyana bozgunu sonrasındaki felaket yıllarında bir hayli etkili olmuştur. Yüzyıl boyunca yarımadaadaki her türlü isyan ve eşkıyalık faaliyetleri zor da olsa bastırılmış olmasına rağmen 1683 sonrasındaki isyanlar Mora'nın Osmanlı topraklarından kopmasını kolaylaştırmıştır. 1685'ten itibaren adım adım Venedik

işğaline maruz kalan Mora yarımadasının 1699’da kesin olarak kaybında Osmanlı karşıtı isyanların büyük bir etkisi olmuştur.

KAYNAKÇA

Arşiv Belgeleri

BOA, Ali Emiri, Birinci Ahmed (AE.SAMD.I.) Nr. 1 – 59; Mehmed IV (SMMD.IV.) Nr. 6204,

BOA, İbnülemin, Dahiliye (İE.DH) 7 - 655

BOA, Mühimme Defterleri (MD), 75, 76, 89, 180

BOA, Tapu Tahrir Defterleri, 0677, 677-035, 677-055, 344-17181, 677-028

BOA, Yabancı Arşivler (YB), 04

Kitaplar

ABDULLAH Efendi, Sarı. *Gazânâme-i Halil Paşa (1595-1623)*, haz. Meltem Aydın, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2017

AKDAĞ, Mustafa. *Türk Halkının Dirlik ve Düzenlik Kavgası: Celâli İsyanları*, İstanbul: Cem Yayınevi, 1995

ALİ Efendi, Ayn. *Kavânîn-i Al-i Osman der Hülâsa-i Mezâmîn-i Defter-i Divan*, İstanbul: Enderun Kitabevi, 1979

ANDERSON, Roger Charles. *Naval Wars in the Levant, 1559-1853*, Princeton: Princeton University Press, 1952

ANTENHOFER, Christina. “Meeting the Prince between the City and the Family: The Resignification of Castello San Giorgio in Mantua (Fourteenth-Sixteenth Centuries)”, *The Key to Power?: The Culture of Access in Princely Courts, 1400-1750*, Leiden: Brill, 2016,

ATEŞ, Murat. “88 Numaralı Mühimme Defteri’nin Transkripsiyon ve Değerlendirilmesi”. Yüksek Lisans tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, 2008

BARKEY, Karen. *Bandits and Bureaucrats: The Ottoman Route to State Centralization*, New York: Cornell University Press, 1994

- BARTL, Peter. *Der Westbalkan zwischen Spanischer Monarchie und Osmanischem Reich*, Wiesbaden: In Kommission bei Otto Harrasowitz, 1974
- BECKINGHAM, C. F. “*Djazā’ir- i Baħr- i Safīd*”, *Encyclopedia of Islam*, 2. Baskı, 2: 521-522, Leiden: Brill, 1991
- BEES, Nikos A. *Byzantinisch-Neugriechische Jahrbücher*, C. II, Berlin: Weimarische Straße, 1921
- BRUCE, Merry, “Turcocracy”, *Encyclopedia of Modern Greek Literature*, 442-443, London: Greenwood Press, 2004
- BRUSONI, Girolamo. *Historia dell’Ultima Guerra tra’ Veneziani e Turchi*, C. II, Venezia, 1674
- CAPELLO, Benedetto. *La Morea Combattuta Dall’Armi Venete, con li Successi in Levante nella Campagna 1686*, Venedik, 1686
- CORONELLI, Vincenzo. *Memorie istoriogeografiche della Morea riacquistata*, Venezia 1687
- CORONELLI, Vincenzo. *Memorie istoriografiche del Regno di Morea e Negroponte e luoghi adiacenti*, Venezia 1686; Eserin gözden geçirilmiş baskısı için bkz. a.g.m, Conquiste della Repubblica in Dalmazia, Epiro e Morea,
- ÇELEBİ, Kâtib. *Tuhfetü’l-Kibâr fî Esfâri’l-Bihâr*, haz. İdris Bostan, Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi, 2018
- ÇELEBİ, Katib. *Tuhfetü’l-Kibar fî Esfari’l-Bihar*, haz. Orhan Şaik Gökyay, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1973
- DEMİR, Mesut. “1686-1687 (H. 1097-1098) Tarihli Atık Şikayet Defteri’nin Transkripsiyon ve Değerlendirilmesi”, Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, 2010
- DEMİR, Selçuk. “75 Numaralı Mühimme Defteri’nin Transkripsiyon ve Değerlendirilmesi (s. 1-171)”. Yüksek Lisans tezi, Atatürk Üniversitesi, 2008
- DIMITROPOULOS, Stav. “The People Descended from Spartans” Yay. Tar. 25 Ekim 2017, BBC, Erişim 27 Şubat 2018. <http://www.bbc.com/travel/story/20171024-the-people-descended-from-spartans>

- DJUVARA, Trandafir G. *Türk İmparatorluğunun Paylaşılması Hakkında Yüz Proje 1281-1913*, trc. Pulat Tacar, İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları, 2017
- ELVAN, Derya. “18 Numaralı Mühimme Zeyli Defteri (H.1013-1015/M.1604-1607) (vr.131-260)”. Yüksek Lisans tezi, Marmara Üniversitesi, 2017
- EMECEN, Feridun. “İbrâhim”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 21: 274-281, İstanbul: TDV Yayınları, 2000
- ERTAŞ, Mehmet Yaşar. “Mora’da Osmanlı-Venedik Mücadelesi (1684-1715)”, Osmanlı Dönemi Akdeniz Dünyası, İstanbul: Yeditepe Yayınları, 2011, 103-149
- Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, haz. Seyit Ali Kahraman, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2011
- FINLAY, George. *Greece under Othoman and Venetian Domination*, Oxford: Clarendon Press, 1877
- GARZONI, Pietro. *Istoria della Repubblica di Venezia in Tempo della Sacra Lega contra Maometto IV*, Cilt I, Venezia: Manfrè, 1712
- GÖK, Eren Bahri. “89 Numaralı Mühimme Defteri”. Yüksek Lisans tezi, Marmara Üniversitesi, 2003
- GREENE, Molly. *Catholic Pirates and Greek Merchants: A Maritime History of the Early Modern Mediterranean*, Princeton: Princeton University Press, 2010
- GREENHALGH, P. A. L. ve Eliopoulos, Edward. *Deep into Mani: Journey to the Southern Tip of Greece*. Faber and Faber, 1985
- GROOT, Alexander H. *The Ottoman Empire and the Dutch Republic*, Leiden: Nederlands Historisch-Archaeologisch Instituut, 1978
- GULLINO, Giuseppe. “MOROSINI, Francesco”, *Dizionario Biografico degli Italiani*, 77 (2012). Erişim 17 Mart 2019. http://www.treccani.it/enciclopedia/francesco-morosini_%28Dizionario-Biografico%29/
- HADJIANASTASIS, Marios. “Corsair Tactics and Lofty Ideals: the 1607 Tuscan Raid on Cyprus”. *City of Empires: Ottoman and British Famagusta*, düz. Michael J. K. Walsh, Cambridge Scholars Publishing, 2015: 44-72

- HANOTAUX, Gabriel. *Histoire de Cardinal de Richelieu*, C. I, Paris: Didot, 1896
- HEURTLEY, W. A. *A Short History of Greece: From Early Times to 1964*, Cambridge: Cambridge at the University Press, 1967
- HURMUZAKI, Eudoxiu de. *Documente privitoare la istoria românilor*, 12: 440-441
- HÜSEYİN Efendi, Hezarfen. *Telhisü'l-Beyân fî Kavânîn-i Al-i Osman*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1998
- İNALCIK, Halil. “Osmanlı Deniz Egemenliği.” *Türk Denizcilik Tarihi* içinde, düzenleyen: Bülent Arı, 49-66. Ankara: T.C. Başbakanlık Denizcilik Müsteşarlığı, 2002
- İNALCIK, Halil. “Osmanlı Tarihinde Dönemler.” *Türkler* 1: 61-72, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2014
- İNALCIK, Halil. *Osmanlı İmparatorluğu: Klasik Çağ (1300-1600)*, trc. Ruşen Sezer, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2016
- JENNINGS, Ronald. *Christians and Muslims in Ottoman Cyprus and the Mediterranean World, 1571-1640*, New York: New York University Press, 1992
- JORGA, Nicolae. *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, C. IV, trc. Nilüfer Epçeli, İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2015
- KANTEMİR, Dimitri. *Osmanlı İmparatorluğu'nun Yükseliş ve Çöküş Tarihi*, trc. Özdemir Çobanoğlu, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1980
- KARAKATSIANIS, Ioannis. “A Clan-Based Society of South Greece and its Militarization After the Second World War: Some Characteristics of Violence and the Construction of Habitus in the South Peloponnese”. *History and Anthropology* 21 2 (2010): 121-138
- KARATAŞ, Yeliz. “18 Numaralı Mühimme Zeyli Defteri (H.1013-1015/M.1604-1607) (vr.1-130)”. Yüksek Lisans tezi, Marmara Üniversitesi, 2017
- KASSIS, Kyriakos. *Mani's History*. translated by E. Charvalia, Athens: Presoft, 1979
- KAYAPINAR, Levent. “Yunanistan'da Osmanlı Hakimiyetinin Kurulması (1361-1461)”. *Türkler* içinde, 9: 187-195, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2014

- KAYMAZ, Fatma. “88 No’lu Mühimme Defteri”, Yüksek Lisans tezi, Marmara Üniversitesi, 2006
- KELEŞ, Adem. “75 Numaralı Mühimme Defteri’nin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi (s. 172-331)”. Yüksek Lisans tezi, Atatürk Üniversitesi, 2011
- KIEL, Machiel ve ALEXANDER, John. “Mora”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 30, İstanbul: TDV Yayınları, 2005, ss. 280-285
- LEAKE, William Martin. *Peloponnesiaca: A Supplement to Travels in the Morea*, London: J. Rodwell, 1846
- LETI, Gregorio. *Vita di Don Pietro Giron Duca d’Osuna*, Amsterdam 1699
- MANTZANAS, Michail. “Byzantine Political Philosophy, Greek Identity and Independence in Leonardo Philaras’ Works”. *The Problem of Modern Greek Identity* içinde, düzenleyen: Georgios Steiris, Sotiris Mitralaxis ve Georgios Arabatzis, 255-265. Cambridge: Cambridge Scholars Publishing, 2016
- MILLAR, William. *Essays on the Latin Orient*, Cambridge: Cambridge at the University Press, 1964
- Miller, William. *The Latins in the Levant: A History of Frankish Greece (1204-1566)*, New York: E. P. Dutton and Company, 1908
- MUSA, Mustafa bin. *Tarih-i Sefer ve Feth-i Kandiye*, haz. Meltem Aydın, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2016
- MUSTAFA Efendi, Naîma. *Târih-i Naimâ*, hzr. Mehmet İpşirli, c. II, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2007
- SÂFÎ, Mustafa, *Zübdetü’l-Tevârîh*, haz. İbrahim Hakkı Çuhadar, c. II, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2003
- MULLER, Johannes von. *An Universal History*, trc. James Cowles Prichard. c. IV, Boston: Cottons and Barnard, 1834
- NANI, Batista. *Degl’Istorici delle cose Veneziane, i quali hanno scritto per Pubblico Decreto*, C. IX, Venezia 1720
- NEGRI, Antonio di. *Historica Esuccinta Relatione de’Fatti Memorabili*, Napoli, 1685

- NICHOLAS, Nick. “A History of the Greek Colony of Corsica”. *Journal of Hellenic Diaspora* 31 (2005): 33-78
- NORWICH, John Julius. *A History of Venice*, London: Penguin Books, 2003
- NORWICH, John Julius. *Sicily: An Island at the Crossroads of History*, New York: Random House, 2015
- OSMANOĞLU, Selçuk. “92 Numaralı Mühimme Defteri H.1967-1069/M.1656-1658”, Yüksek Lisans tezi, Marmara Üniversitesi, 2004
- PİŞKİN, Hikmet Nazlı. “İngiliz Seyyahlara Göre XVII. Yüzyılda Akdeniz ve Akdeniz Limanları”, Yüksek Lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, 2011
- PUL, Ayşe. “Girit Savaşı ile İlgili Bir Türk Kaynağının Tahlili”. Doktora tezi, Ankara Üniversitesi. 2004
- RANDOLPH, Bernard. *The Present State of the Morea: Called Anciently Peloponnesus*, Oxford, 1686
- RUNCIMAN, Steven. *Lost Capital of Byzantium*, New York: Tauris Parke Paperbacks, 2010
- SAKAR, Muzaffer Fehmi. “1101\1102 (1690\1691) Tarihli 100 Numaralı Mühimme Defteri”, Yüksek Lisans tezi, Marmara Üniversitesi, 2007
- MEHMED Paşa, Sarı, Defterdar. *Zübde-i Vekayiât*, haz. Abdülkadir Özcan, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınevi, 1995
- SEIFRIED, Rebecca M. “The Shifting Tides of Empires: Using GIS to Contextualize Population Change Within the Landscape of Seventeenth to Nineteenth-Century Mani, Greece”. *International Journal of Historical Archaeology* 19 (2015): 46-75
- Mumcu, Serap, *Venedik Baylosu’nun Defterleri (1589-1684)*, Edizioni Ca’ Foscari Digital Publishing, Venezia, 2014
- SETTON, Kenneth Meyer. *Venice, Austria and the Turks in the Seventeenth Century*, Philadelphia: APS, 1991

- SMİTH, William. *Dictionary of Greek and Roman Geography*. Cilt 2. London: John Murray, 1872
- SOYER, Emel. “XVII. yy. Osmanlı Divan Bürokrasisi’ndeki Değişimlerin Bir Örneği Olarak Mühimme Defterleri”. Yüksek Lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, 2007
- STAVRIANOS, L. Stavros. *Balkan Since 1453*, Illinois: Dryden Press, 1958
- ŞAKAR, Muzaffer Fehmi. “1101/1102 (1690/1691) Tarihli 100 Numaralı Mühimme Defteri”. Yüksek Lisans tezi, Marmara Üniversitesi, 2007
- TAN, Mehmet Ali. “99 Numaralı Mühimme Defteri Transkripsiyonu ve Değerlendirmesi (91-180)”. Yüksek Lisans tezi, Bitlis Eren Üniversitesi, 2015
- TARGHETTA, Renata. “FOSCOLO, Leonardo”, *Dizionario Biografico degli Italiani*, 49 (1997). Erişim 5 Nisan 2019, [http://www.treccani.it/enciclopedia/leonardo-foscolo_\(Dizionario-Biografico\)](http://www.treccani.it/enciclopedia/leonardo-foscolo_(Dizionario-Biografico))
- TENNENT, Sir James E., Pecchio, Giuseppe ve Humphreys, William H., *A Picture of Greece in 1825*, London: Henry Colburn, 1826
- TENNETH, Sir James Emerson. *The History of Modern Greece*, C. I, London: Henry Colburn Publisher, 1845
- The Cambridge History of Christianity*, düz. Stewart J. Brown & Timothy Tackett, C. XII, Cambridge: Cambridge University Press, 2008
- THEUNISSEN, Hans P. A. *Ottoman-Venetian Diplomats: the Ahd-names*. Utrech: Electronic Journal of Oriental Studies, 1998
- TÜRKAL, Nazire Karaçay. “Silahdar Fındıklılı Mehmed Ağa – Zeyl-i Fezleke”. Doktora tezi, Marmara Üniversitesi, 2012
- ÜSKÜDARÎ, Abdullah Efendi. *Vâkı’ât-ı Rûz-merre*, C. III, trc. Muzaffer Doğan, Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi, 2018
- VERONESE, Bartolomeo dal Pozzo. *Historia della Sacra Religione Militare di S. Giovanni Gerosolimitano detta di Malta*, Venedik 1715

- VRİES, Jan de. *The Economy of Europe in an Age of Crisis, 1600-1750*, Cambridge: Cambridge University Press, 1976
- WAGSTAFF, J. M. «Further Observations on the Location of Grand Magne.» *Dumbarton Oaks Papers* 45: 141-148, 1991
- WHITE, Joshua M. *Piracy and Law in the Ottoman Mediterranean*, Stanford: Stanford University Press, 2018
- YEMİŞÇİ, Cihan. “1618-28 Arası Osmanlı-Venedik İlişkileri”. Yüksek Lisans tezi, Selçuk Üniversitesi, 2009
- YÜCEL, Abubekir Sıddık. “Mühürdar Hasan Ağa’nın Cevâhirü’t-Tevârih’i”, Doktora tezi, Erciyes Üniversitesi, 1996
- ZİNKEISEN, Johann Wilhelm. *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, trc. Nilüfer Epçeli, C. V, İstanbul: Yeditepe Yayınları, 2011

EKLER

Resim 1: Eşkîyalık yapan Yahya isimli yeniçerinin yakalanıp yargılanmasıyla ilgili Mora Bey'ine ve Kalavrita kadısına yazılan ferman (BOA, MZD 18, 195a/2)

Resim 2: XVII. yüzyılda Mora'daki kaza merkezleri

İE.DH.00007.00655.001

Resim 3: Mizistre Mirlivasi Mehmed'in Manya eşkiyası Jorgi'nin faaliyetlerini şikayet ettiği arıza (BOA, İE, 07-06655, s. 1)

Resim 4: Yeniçeri ve sipahi namına gezerek eşkıyalık yapanların hakkında gelinmesi için Mora Bey'ine, Anabolu ve Arhoz kadılarına yazılan ferman, 4 Muharrem 1015 (M. 12 Mayıs 1606) (BOA, MD 18)

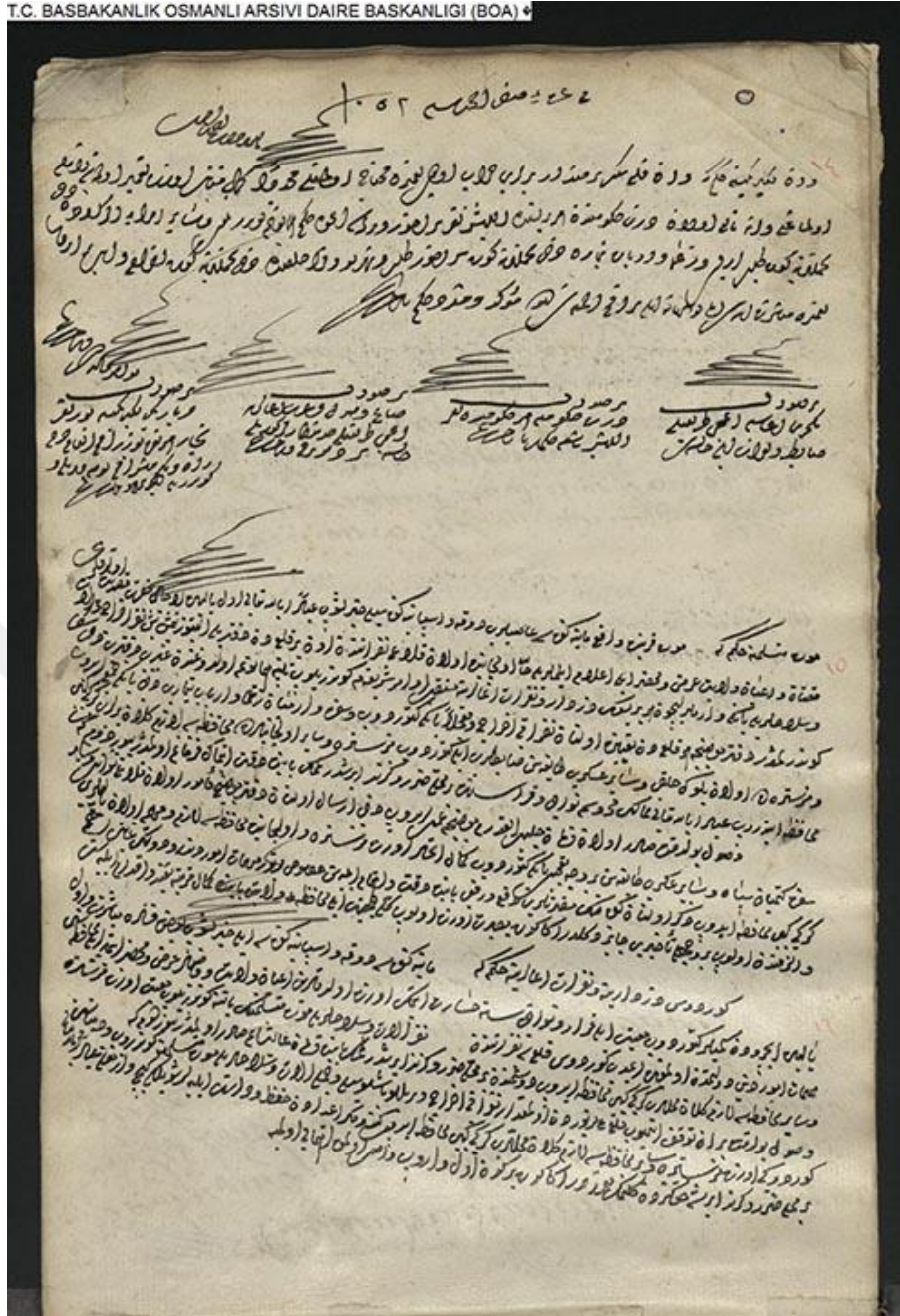
Maina, 12. August 1613

Neophitos, Erzbischof der Maina, an Philipp III

Re di Spagna e dell'India Vechia, e Nuoua, li giorni passati habbiamo receuti le lettere dell'Ex.mo Vicere di Sicilia, il quale escriueau a noi che delle lettere passate le quali inuiamo a V.M.tà la copia quel che prima da noi fu scritto a V.M.tà lo con firmamo adesso di nuouo con le sottescritioni delle famiglie et casate del nostro braccio di Maina, e quelle con li sigilli per li quali recorriamo a V.M.tà e preghiamo l'omnipotente Iddio che dij moltissimi anni a V.M. per liberarci insieme con il loro del braccio de Mayna, come ha liberato altri lochi et genti delli mani del demonio cossi con l'aggiuto di Dio liberarci dalli mani delli Agareni perche non possiamo piu sopportare le calamità e tentationi quotidiani di questi cani turchi, noi Sacra M.tà intendendo da molti genti, et da fr.Nicolao caualier di S.to Giouanne le elemosine che V.M.tà fà, ricorriamo anco noi poueri christiani appresso la gran M.tà Vostra e ui sottoponiamo. Ha da noi dal braccio da Mayna gente con arme diecisete milia li quali non siamo sudditi al Turco, anco si retrouamo dentro il Peloponense greci gente di fatto ottanta milia ma senz'arme da parte de Turchi, con sedici castelli in tutto arriuano da 30 milia, et habbiamo speranza, à Iddio che signoreggiara V.M.tà non solamente Peloponneso, mà ancora Constantinopoli perche veddiamo che questo cane ogni giorno, di poco in poco si va perdendo, solo che quanto prima con l'aggiuto d'Iddio venghi armata di V.M.tà con ogni prouisione di guerra necessaria, non altro che Iddio felicità la M.tà V.ra accio anco habbiano effetto, li nostri petitioni di esser franchi et liberi di gabelle, domandiamo che per gouernatore del luoco si instituisca il Sig.or fr. Nicolao Marmara, caualiero del Morea, come huomo honorato e da bene accio la gratia e beneditione di Dio sij con V.M.tà.

l'humilissimo Archie.o del braccio de Mayna Neofito

Resim 5: 12 Ağustos 1613 tarihinde Manyá'nın başpiskoposu olan Neophytos tarafından III. Philipp'e gönderilen İtalyanca bir mektup (Mektubun aslı İspanya'nın Simancas Genel Arşivi'nde kayıtlıdır. Bkz. Archivo General de Simancas (AGS), Estado Leg. 1167, Nr. 3; Alındığı yer için bkz. Peter Bartl, Der Westbalkan zwischen Spanischer Monarchie und Osmanischem Reich, In Kommission bei Otto Harrasowitz, Wiesbaden 1974, s. 241-242)

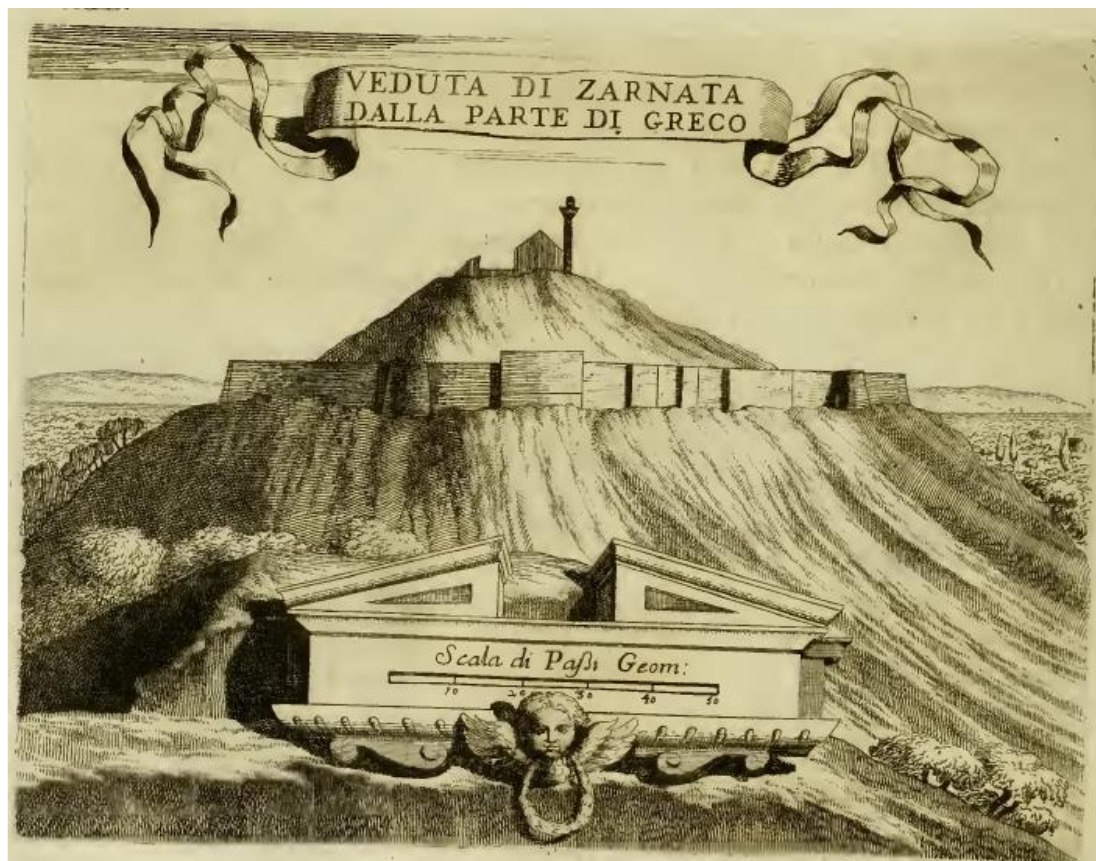

Resim 6: Manyalıların İspanyol ve Düka donanmasıyla birlik olarak Mizistre'yi yağmalama hazırlığında olduğu, bu nedenle gerekli tedbirlerin alınması gerektiği hususunda Mora mütesellimine, Gördüs ve Mizistre kadılarına yazılan hüküm (BOA, MD 89, hkm. 15-16)

۱۰۰
 ۱۰۱
 ۱۰۲
 ۱۰۳
 ۱۰۴
 ۱۰۵
 ۱۰۶
 ۱۰۷
 ۱۰۸
 ۱۰۹
 ۱۱۰
 ۱۱۱
 ۱۱۲
 ۱۱۳
 ۱۱۴
 ۱۱۵
 ۱۱۶
 ۱۱۷
 ۱۱۸
 ۱۱۹
 ۱۲۰
 ۱۲۱
 ۱۲۲
 ۱۲۳
 ۱۲۴
 ۱۲۵
 ۱۲۶
 ۱۲۷
 ۱۲۸
 ۱۲۹
 ۱۳۰
 ۱۳۱
 ۱۳۲
 ۱۳۳
 ۱۳۴
 ۱۳۵
 ۱۳۶
 ۱۳۷
 ۱۳۸
 ۱۳۹
 ۱۴۰
 ۱۴۱
 ۱۴۲
 ۱۴۳
 ۱۴۴
 ۱۴۵
 ۱۴۶
 ۱۴۷
 ۱۴۸
 ۱۴۹
 ۱۵۰
 ۱۵۱
 ۱۵۲
 ۱۵۳
 ۱۵۴
 ۱۵۵
 ۱۵۶
 ۱۵۷
 ۱۵۸
 ۱۵۹
 ۱۶۰
 ۱۶۱
 ۱۶۲
 ۱۶۳
 ۱۶۴
 ۱۶۵
 ۱۶۶
 ۱۶۷
 ۱۶۸
 ۱۶۹
 ۱۷۰
 ۱۷۱
 ۱۷۲
 ۱۷۳
 ۱۷۴
 ۱۷۵
 ۱۷۶
 ۱۷۷
 ۱۷۸
 ۱۷۹
 ۱۸۰
 ۱۸۱
 ۱۸۲
 ۱۸۳
 ۱۸۴
 ۱۸۵
 ۱۸۶
 ۱۸۷
 ۱۸۸
 ۱۸۹
 ۱۹۰
 ۱۹۱
 ۱۹۲
 ۱۹۳
 ۱۹۴
 ۱۹۵
 ۱۹۶
 ۱۹۷
 ۱۹۸
 ۱۹۹
 ۲۰۰

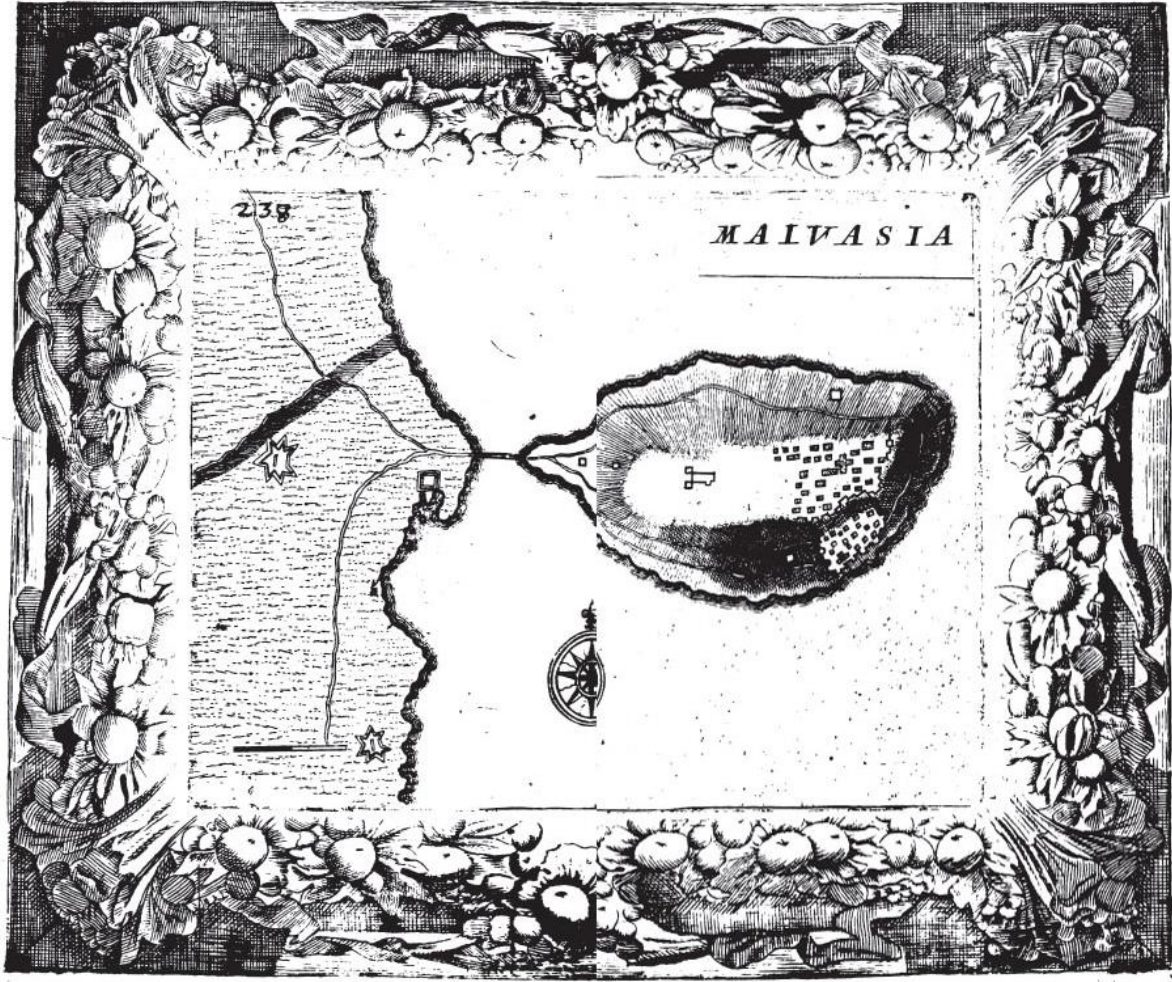
Resim 8: Zarnata kalesi ve şehri (Illustrations de Naukeurige Beschryving van Morea, eertijts Peloponnesus)

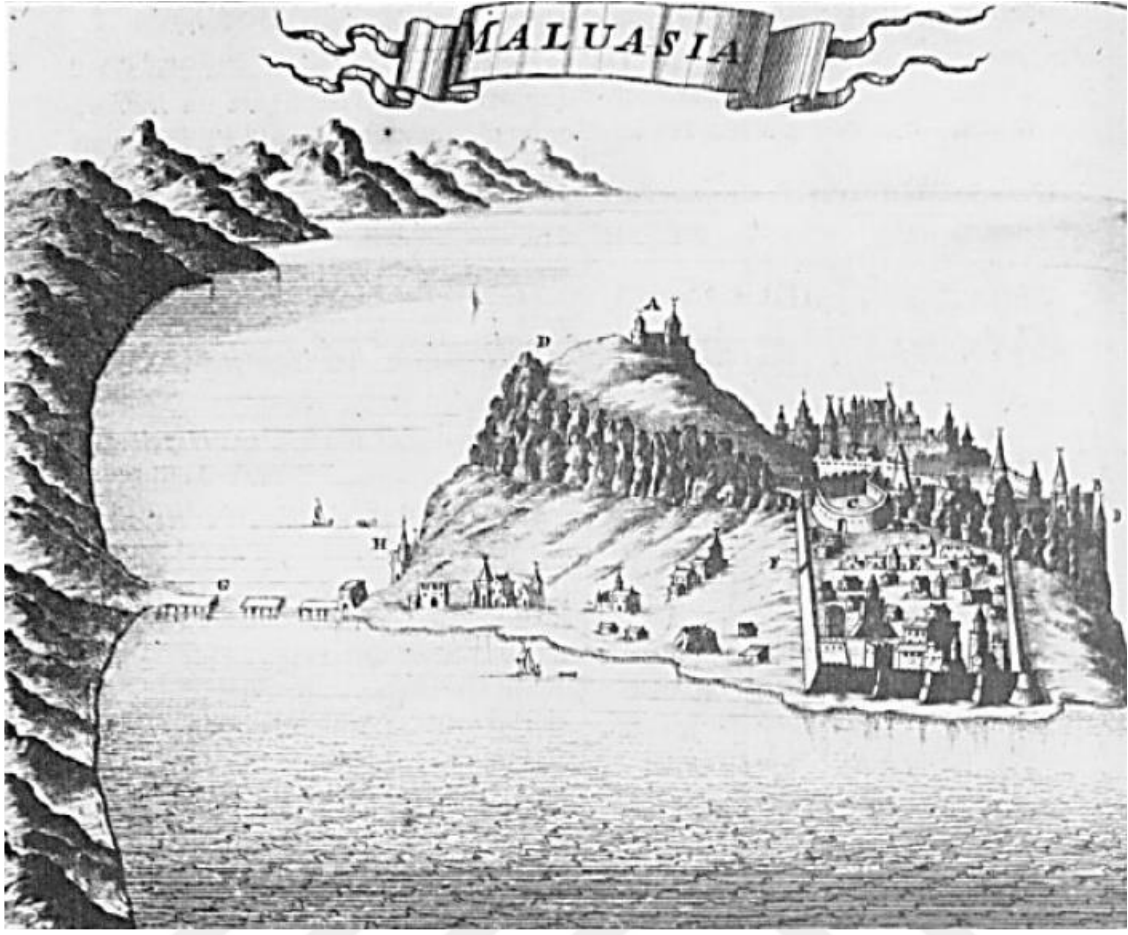
Resim 9: Zarnata kalesi (Morea, Negroponte & Adiacenze)

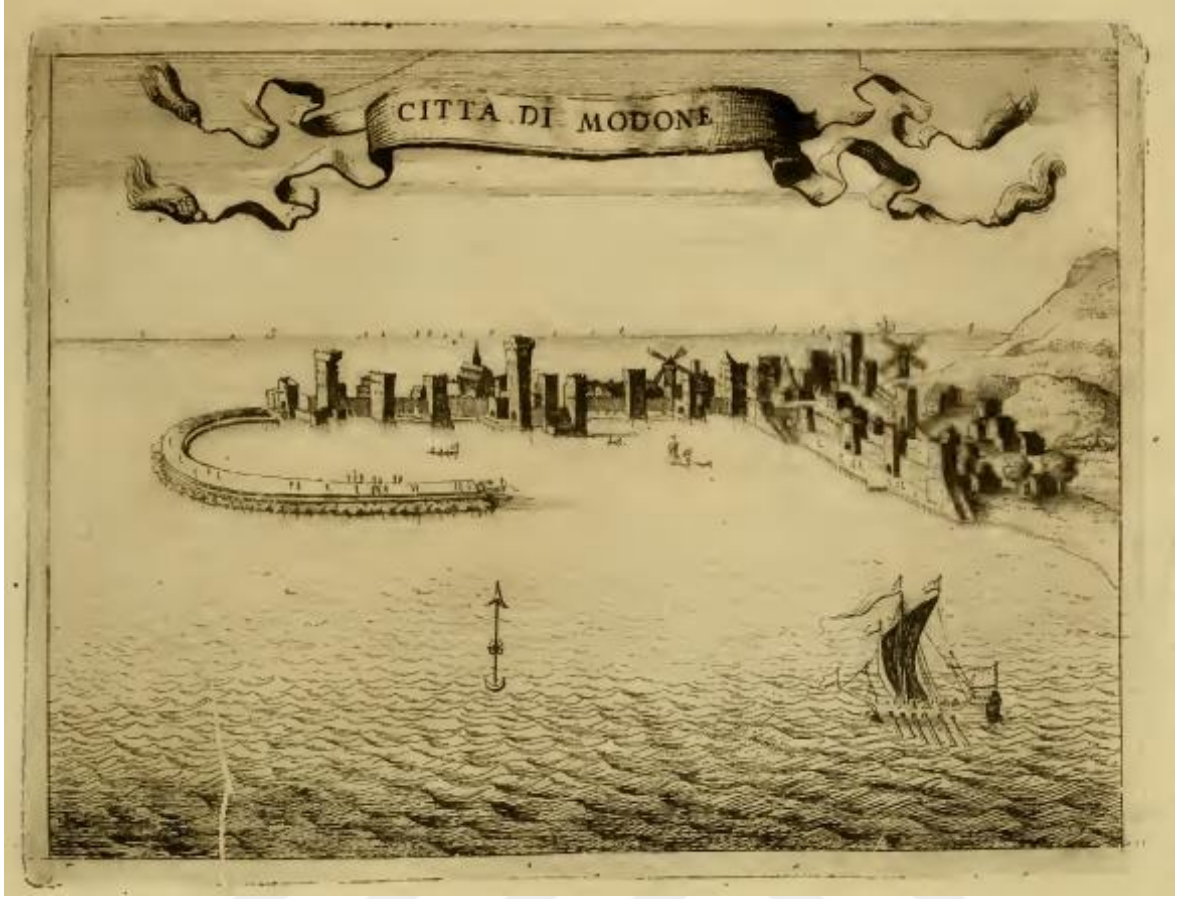
Resim 10: Koron kalesini gösteren bir gravür (Racconto Historico della Veneta Guerra in Levante)

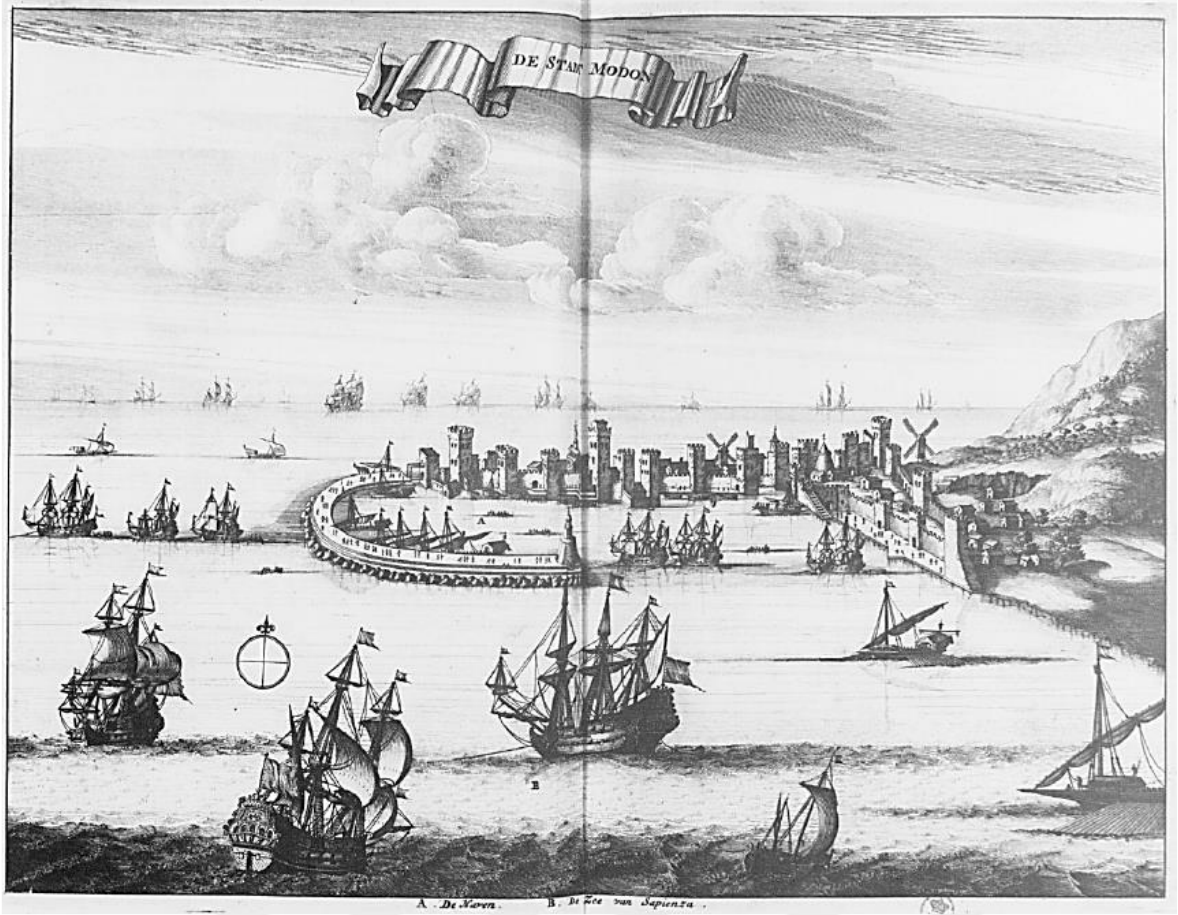
Resim 11: Benefşe'yi gösteren bir gravür (Racconto Historico della Veneta Guerra in Levante)

Resim 12: Benefşe kalesi ve şehri (Racconto Historico della Veneta Guerra in Levante)

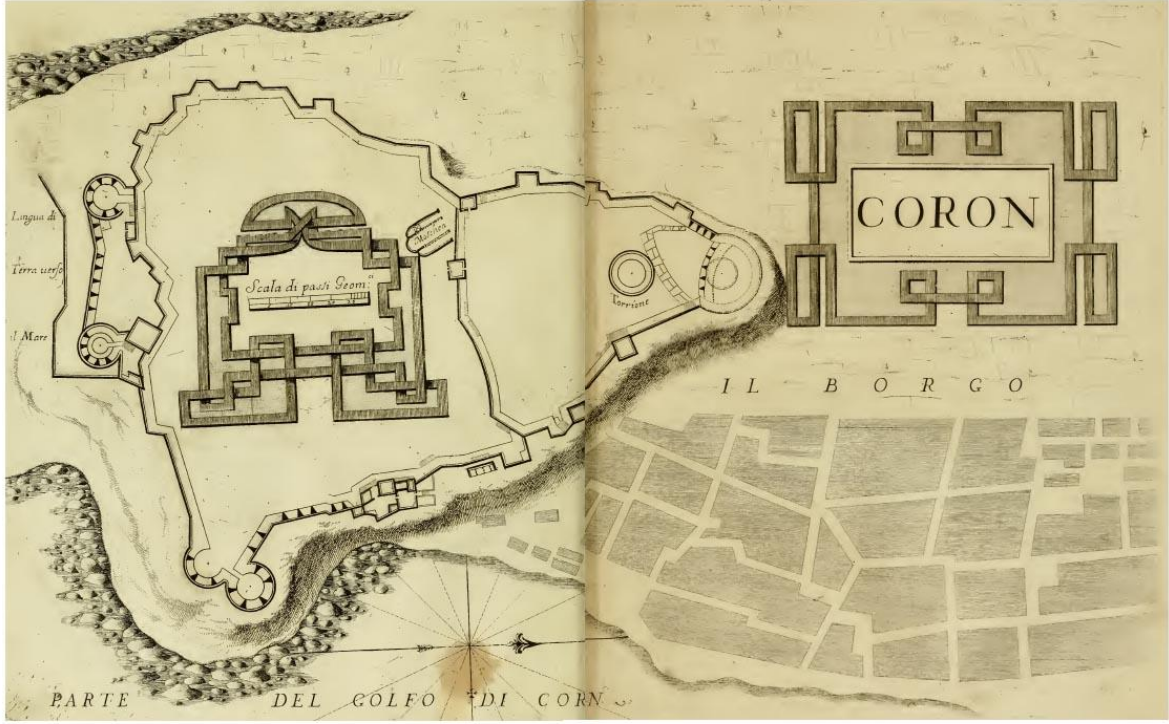
Resim 13: Moton şehrini ve limanını gösteren bir gravür (Morea, Negroponte & Adiacenze)

Resim 14: Moton limanı (<https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b20001340/f13.item.zoom>)

Resim 15: Koron körfezini, şehrini ve kalesini gösteren bir gravür (Morea, Negroponte & Adiacenze)

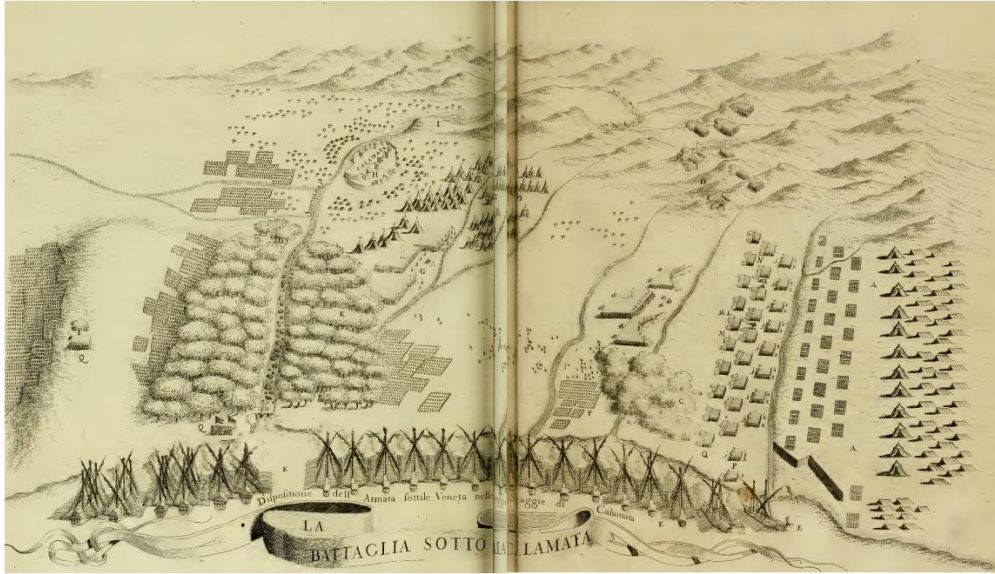
Resim 16: Koron kalesini gösteren bir plan (Morea, Negroponte & Adiacenze)

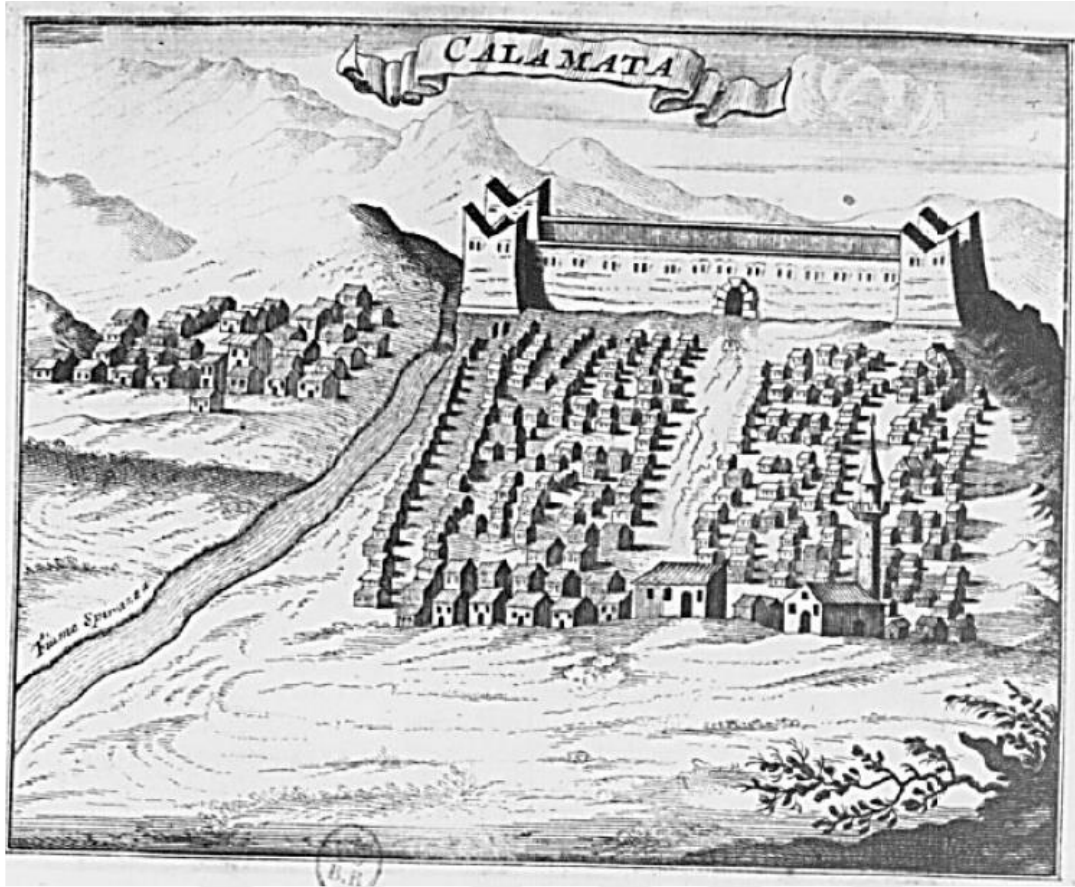
Resim 17: Koron kalesini gösteren bir gravür (Morea, Negroponte & Adiacenze)

Resim 18: Kalamata meydanını gösteren bir gravür (Morea, Negroponte & Adiacenze)

Resim 19: Kalamata savaşını gösteren bir gravür (Morea, Negroponte & Adiacenze)

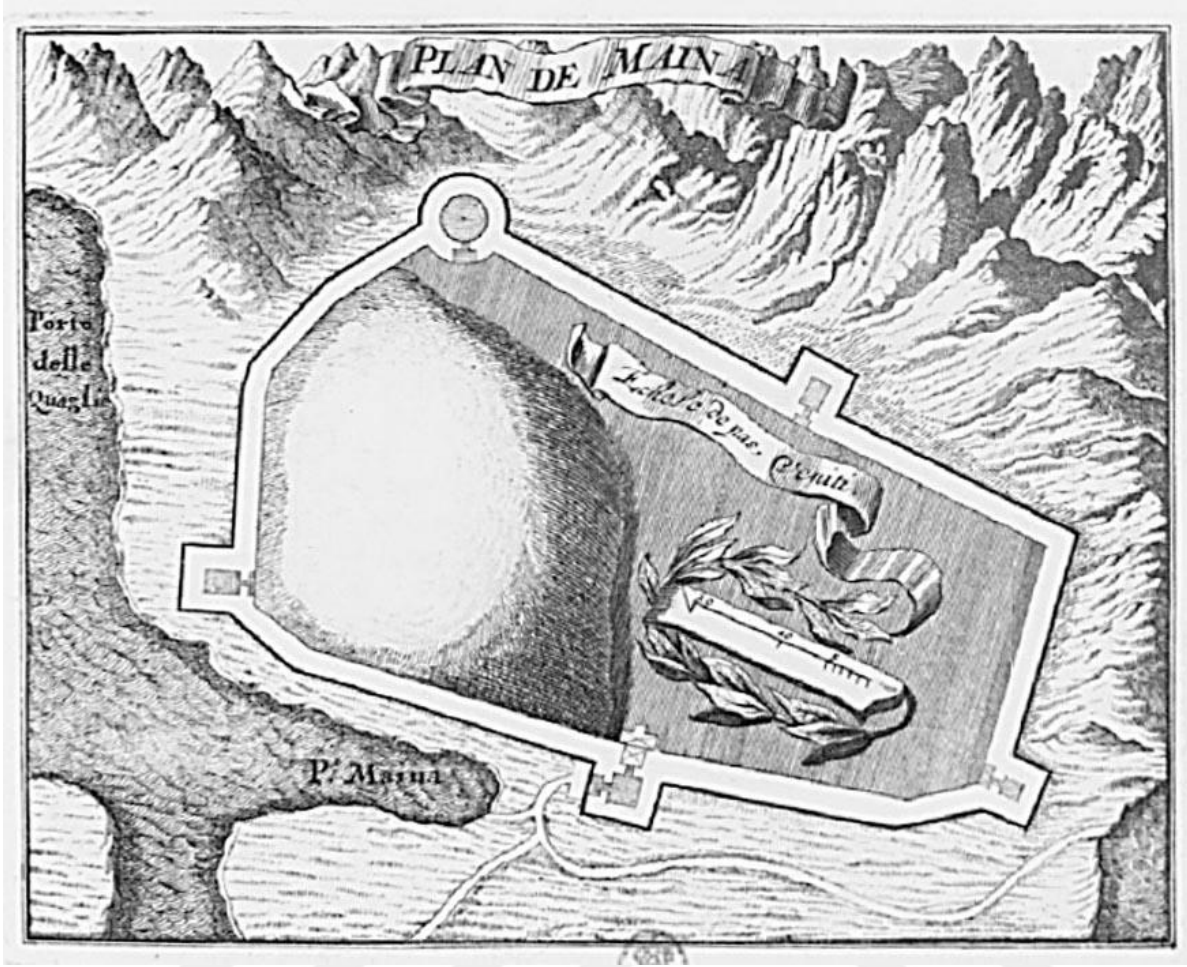
Resim 20: Kalamata kalesi ve şehri (Illustrations de Naukeurige Beschryving van Morea, eertijts Peloponnesus)

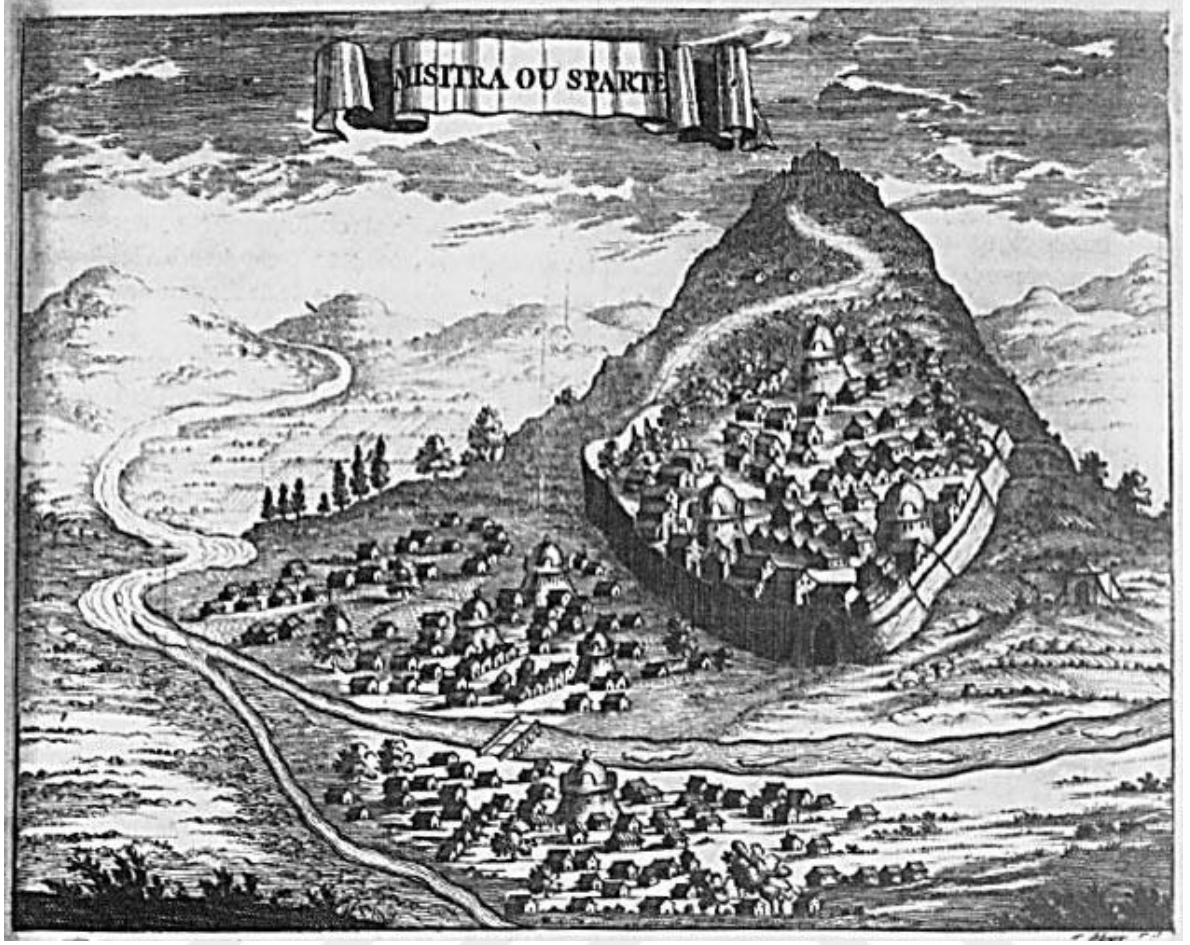
Resim 21: Kalamata kalesi, camii ve şehri (Illustrations de Naukeurige Beschryving van Morea, eertijts Peloponnesus)

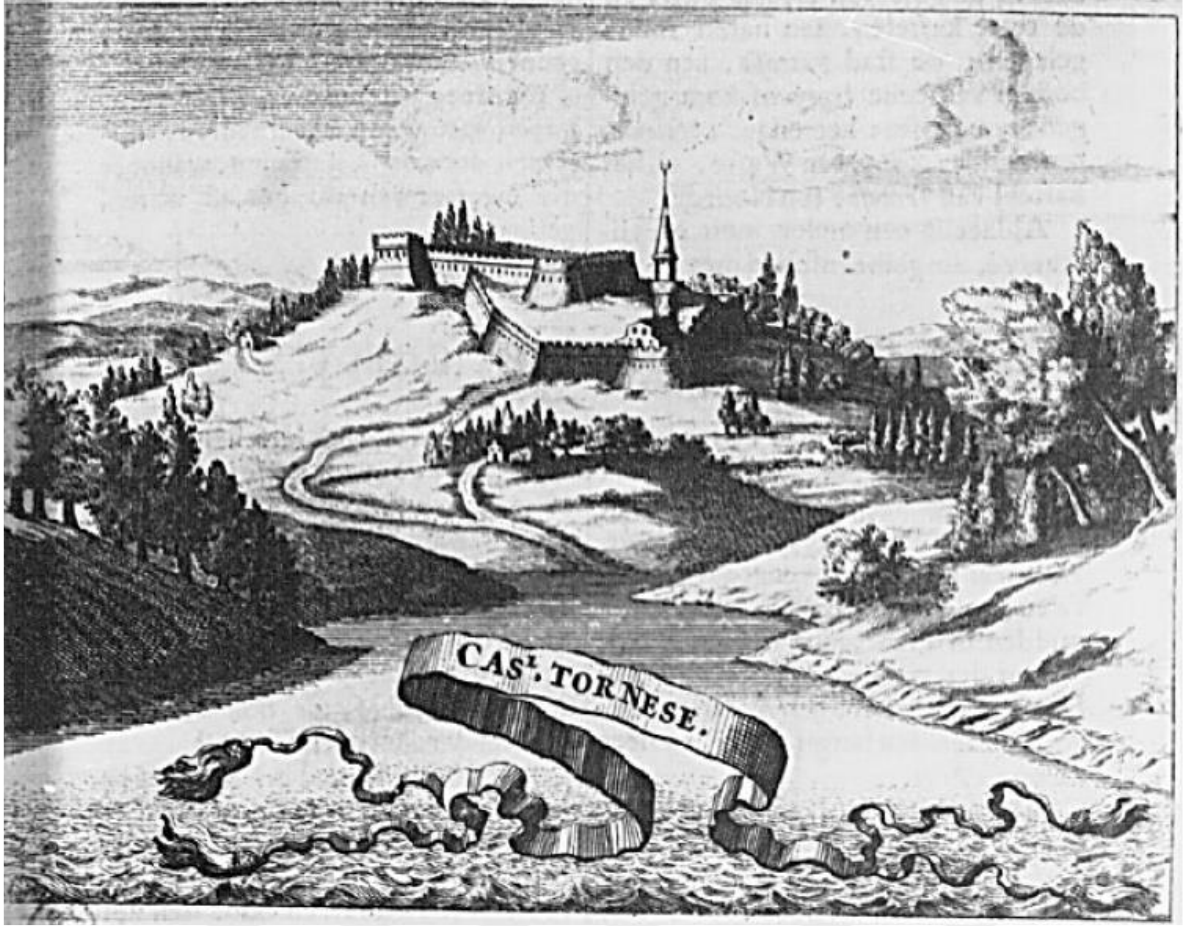
Resim 22: Manyaburnu 'nu gösteren bir gravür. (<https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b20001340/f18.item.zoom>)

Resim 23: Manya kalesinin planı (<https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b20001340/f18.item.zoom>)

Resim 24: Mizistre kalesi ve şehrinin görünümü (<https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b20001340/f8.item.zoom>)

Resim 25: Hulumiç kalesi ve şehri (<https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b20001340/f10.item.zoom>)

Resim 26: 1650 yılına ait bir Mora haritası

https://www.davidrumsey.com/luna/servlet/detail/RUMSEY~8~1~286482~90059007:PeIoponnesus-sive-Morea-?sort=Pub_List_No_InitialSort%2CPub_Date%2CPub_List_No%2CSeries_No&qvq=q:morea;sort:Pub_List_No_InitialSort%2CPub_Date%2CPub_List_No%2CSeries_No;lc:RUMSEY~8~1&mi=1&trs=26

ÖZGEÇMİŞ

Muhammet Gülhan ilk, orta ve lise eğitimini İstanbul’da tamamladı. 2012-2016 yılları arasında Aydın Adnan Menderes Üniversitesi tarih bölümünde lisans eğitimini tamamladı. Aynı üniversitede Avustralya’da yayın yapan eski gazeteleri tarayarak “Broken Hill Savaşı” başlığıyla lisans bitirme tezi hazırladı. Yüksek lisans eğitimi için yeni çağ alanına yöneldi ve halen bu alanda çalışmalarını sürdürmektedir.

